

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**«Η Έννοια της Δημιουργικής Πόλης:
η περίπτωση της Βαρκελώνης»**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΚΟΛΤΣΙΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΚΤΕΝΑ ΚΥΡΙΑΚΗ**

Επιβλέπων Καθηγητής: Δέφνερ Αλέξης

**Βόλος
Φεβρουάριος 2010**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 8156/1
Ημερ. Εισ.: 09-03-2010
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
2010
ΓΚΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι σύγχρονες πόλεις εξελίσσονται και μετατρέπονται σε νέες μορφές, πιο παραγωγικές, ανταγωνιστικές και ελκυστικές για τους κατοίκους τους. Εμφανίζουν νέα στοιχεία και χαρακτηριστικά τα οποία κατά περίπτωση συνθέτουν το μοντέλο της *δημιουργικής πόλης*. Ο τρόπος με τον οποίο προέκυψε, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και το κατά πόσο είναι αποτελεσματικό αυτό το μοντέλο πόλης, είναι τα θέματα μελέτης και διερεύνησης αυτής της διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, θα αναλυθεί και θα εξεταστεί ως προς τη δημιουργικότητα του το παράδειγμα της πόλης της Βαρκελώνης, δίνοντας έμφαση στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, που ήταν ένας από τους βασικότερους παράγοντες γενικότερης ανάπτυξης της πόλης.

Λέξεις κλειδιά: Δημιουργική πόλη, δημιουργικότητα, δημιουργικές βιομηχανίες, ολυμπιακοί αγώνες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ	4
ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ	10
1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	10
1.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΟΛΗ	13
1.3 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΟΛΗ	23
1.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	28
1.5 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΤΑΞΗ	30
1.6 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	35
1.6.1 ΜΠΙΛΜΠΙΟ	36
1.6.2 ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	38
1.7 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ	40
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ	43
2.1 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	43
2.1.1 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	43
2.1.2 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	47
2.1.3 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	48
2.1.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	50
2.1.5 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	52
2.2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	53
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΤΟ 1992	61
3.1 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ	61
3.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ – ΜΕΤΑΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	63
3.2.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	63
3.2.2 ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	69
3.2.3 ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	85
4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ	89
4.2 ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	91
4.3 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	95
4.4 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	98
4.4.1 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ, ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ	98
4.4.2 ΜΟΥΣΕΙΑ	100
4.4.3 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	100
4.4.4 ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ	101
4.5 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	102
4.6 ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	105
4.7 ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	106
4.7.1 BARCELONA ACTIVA	107
4.7.2 ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ	107

4.7.3.	BARCELONA DESIGN CENTRE	107
4.7.4.	TERMINAL B	108
4.8.	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	108
4.8.1.	1 ^ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (BARCELONA METROPOLITAN STRATEGIC PLAN)	108
4.8.2.	ΤΟ 6 ^ο ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ, 2008-2011 (6 ^ο PLAN NACIONAL DE INVESTIGACION CIENTIFICA, DESARROLLO E INNOVACION TECNOLOGICA 2008-2011)	109
4.8.3.	NUEVOS ACENTOS 2006 - PLAN ESTRATEGICO DE CULTURA DE BARCELONA	109
4.9.	ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ	110
5.	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΞΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ	113
5.1.	ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	115
5.2.	ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	119
6.	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	125
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	134
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	168

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1:	Η χωρική κατανομή του γηγενούς πληθυσμού και των αλλοδαπών την 1 ^η Ιανουαρίου 2007	49
Πίνακας 2.2:	Πυκνότητα πληθυσμού στην Βαρκελώνη την 1 ^η Ιανουαρίου 2007	49
Πίνακας 2.3:	Εξέλιξη του ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones τα έτη 2002-2006	51
Πίνακας 2.4:	Ποσοστό συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στη διαμόρφωση του ΑΕΠ το 2001	51
Πίνακας 2.5:	Ποσοστό συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones το 2006	52
Πίνακας 3.1:	Ο αριθμός διανυκτερεύσεων και τουριστών (σε χιλιάδες)	63
Πίνακας 3.2:	Ο τουρισμός με βάση το σκοπό επίσκεψης (%)	70
Πίνακας 4.1:	Κατανομή εργαζομένων ανά τομέα	93
Πίνακας 4.2:	Κατανομή εργαζομένων του τομέα των υπηρεσιών, ανά υπό-τομέα	94
Πίνακας 4.3:	Ρυθμός ανάπτυξης απασχόλησης στον «ανά πέντε τομέα»	95
Πίνακας 4.4:	Επιχειρήσεις έντασης γνώσης	95
Πίνακας 4.5:	Κατανομή απασχολούμενων ανά τομέα έντασης γνώσης	96

Πίνακας 4.6: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία των πολιτιστικών βιομηχανιών και τηλεπικοινωνιών, κατά την περίοδο 2000-2003	97
---	----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 2.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού στην Βαρκελώνη κατά την περίοδο 1986-2007	50
Διάγραμμα 3.1: Κατανομή επενδύσεων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες	67
Διάγραμμα 3.2: Οι τομείς στους οποίους διατέθηκαν χρήματα κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων	85
Διάγραμμα 3.3: Εξέλιξη της βελτίωσης της εικόνας 10 ευρωπαϊκών πόλεων	88

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.1: Το Guggenheim Museum Bilbao	39
Εικόνα 1.2: Η περιοχή Abandoibarra στο Μπιλμπάο	39
Εικόνα 3.1: Λογότυπο Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης	62
Εικόνα 3.2: Ολυμπιακό Στάδιο (L' Estadi Olímpic)	81
Εικόνα 3.3: Ολυμπιακό λιμάνι (Port Vell)	82
Εικόνα 3.4: Ολυμπιακό Χωριό στο Park de Mar	84
Εικόνα 3.5: Τα κτίρια Torre Mapfre και Hotel Arts και το γλυπτό Gold Fish	85
Εικόνα 3.6: Δρόμοι – δακτύλιοι της Βαρκελώνης	86

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 2.1: Οι Αυτόνομες Πολιτείες της Ισπανίας	45
Χάρτης 2.2: Η Μητροπολιτική Περιφέρεια της Βαρκελώνης στην Καταλονία	45
Χάρτης 2.3: Οι 7 κομητείες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Βαρκελώνης	46
Χάρτης 2.4: Τα 10 δημοτικά διαμερίσματα	48

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

E&A : Έρευνα και Ανάπτυξη

ΜΠΒ: Μητροπολιτική Περιφέρεια Βαρκελώνης

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

ΜΜΜ: Μέσων Μαζικής Μεταφοράς

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

ΑVE : Tren de Alta Velocidad

BDC: Barcelona Design Center

CCCB: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona- Κέντρο Σύγχρονου
Πολιτισμού Βαρκελώνης

DCMS: Department for Culture Media and Sport- Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων
Ενημέρωσης και Αθλητισμού

EXPO Exposition : Διεθνής Έκθεση

FAD : Foment de les Arts I del Disseny

GMB: Guggenheim Museum Bilbao

HIT: Hubs Innovation Technology- Κόμβος Καινοτομίας και Τεχνολογίας

HOLSA : Olympic Holding Management

KBUD : Knowledge-Based Urban Development

MACBA: Museu d'Art Contemporani de Barcelona- Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
Βαρκελώνης

PRBB: Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona-Πάρκο Βιοιατρικής Βαρκελώνης

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σημερινή εποχή έχει παρατηρηθεί ότι κάποιες πόλεις είναι περισσότερο ανταγωνιστικές και κάποιες άλλες λιγότερο. Πολλοί είναι οι παράγοντες που μπορούν να καθορίσουν την ανταγωνιστικότητα και το ποια πόλη μπορεί να θεωρηθεί ανταγωνιστική.

Την τελευταία δεκαετία, έχει τεκμηριωθεί από μεγάλο αριθμό μελετών, ότι η οικονομική παγκοσμιοποίηση του τέλους του 20^{ου} αιώνα, έχει ισχυρές επιπτώσεις στις πόλεις και τα αστικά δίκτυα. Παραδοσιακοί παράγοντες, όπως η γεωγραφική θέση και οι υποδομές που κάποτε επηρέαζαν σημαντικά την επιλογή τόπου εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων, εμφανίζονται σήμερα να έχουν ελάχιστη σημασία (Γοσποδίνη και Μπεριάτος, 2006). Ωστόσο, ο Andy Pratt (2000), υποστηρίζει πως δεν είναι δυνατό να αποδειχθεί ότι η γεωγραφία ή ειδικότερα ο χώρος και η απόσταση δεν έχουν πλέον σημασία. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση και η ικανότητα του κεφαλαίου και των επιχειρήσεων να μετακινούνται από τόπο σε τόπο και να μετεγκαθίστανται, έχει μετατρέψει όλες τις πόλεις -με εξαίρεση ίσως τις παγκοσμιούπολεις¹- σε εναλλακτικές θέσεις τοποθέτησης κεφαλαίου και εγκατάστασης επιχειρήσεων (Γοσποδίνη και Μπεριάτος, 2006).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προσδιοριστεί η λειτουργία και η χρησιμότητα της δημιουργικότητας στο να μετατρέψει μια πόλη σε δημιουργική, αποδεικνύοντας κατά αυτό τον τρόπο ότι η δημιουργικότητα αποτελεί σημαντικό εργαλείο και κατά συνέπεια μπορεί να καταστήσει την πόλη περισσότερο ανταγωνιστική. Ως μέσο για να εξετάσουμε την αποτελεσματικότητα της δημιουργικότητας, χρησιμοποιούμε την πόλη της Βαρκελώνης, η οποία θεωρείται δημιουργική πόλη.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τη δομή της, η εργασία διαρθρώνεται σε 5 κεφάλαια. Στο πρώτο, αναλύεται η έννοια της δημιουργικής πόλης και τεκμηριώνεται γιατί θεωρείται εργαλείο σχεδιασμού για την αστική ανάπτυξη. Επίσης αναλύονται οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη δημιουργικότητα-πολιτισμός και καινοτομία-και τα βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν ένα δημιουργικό περιβάλλον. Ειδική αναφορά γίνεται στη δημιουργική τάξη, γιατί το κέντρο της δημιουργικής πόλης είναι ο

---

¹ Η παγκοσμιούπολη αποτελεί την κοινωνική και χωρική έκφραση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

άνθρωπος (δημιουργικός πολίτης). Παραθέτονται επίσης και κάποια παραδείγματα πόλεων, που μπορούν να επιβεβαιώσουν τη χρησιμότητα της δημιουργικής πόλης και καταλήγει σε κάποια κριτήρια δημιουργικότητας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται εν συντομία μια γενική περιγραφή της πόλης της Βαρκελώνης, με σκοπό να παρουσιαστούν ορισμένες χρήσιμες πληροφορίες για κάποια από τα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας, των αστικών περιοχών και των οικονομικών της πόλης. Πέρα από το κοινωνικοοικονομικό και χωροταξικό πλαίσιο καταγράφεται η ιστορική εξέλιξη της πολεοδομικής ανάπτυξης της πόλης.

Αντικείμενο του τρίτου κεφαλαίου είναι οι σημαντικές αλλαγές στην αστική ανάπτυξη της πόλης λόγω της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων (1992). Αναλύονται οι επιπτώσεις από τους αγώνες στην οικονομία, τον τουρισμό, το αστικό τοπίο και την διεθνή εικόνα και προβολή της πόλης. Μια έννοια που εξετάζουμε σε αυτό το κεφάλαιο είναι το *Μοντέλο Πόλης Βαρκελώνη*, ένας χαρακτηρισμός που αποδίδουν στη Βαρκελώνη λόγω της μεγάλης αστικής αναδιάρθρωσης.

Στο επόμενο κεφάλαιο (4^ο), έχοντας κατανοήσει την θεωρητική προσέγγιση της δημιουργικής πόλης, προχωρούμε στην αξιολόγηση της Βαρκελώνης ως δημιουργική πόλη. Η αξιολόγηση γίνεται με βάση τα κριτήρια στα οποία καταλήξαμε στο 1^ο κεφάλαιο, δηλαδή αν και κατά πόσο η Βαρκελώνη, πληροί τις κατάλληλες προϋποθέσεις γι' αυτό το χαρακτηρισμό.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο, συνδυάζοντας τη θεωρητική και την πρακτική προσέγγιση, επιχειρούμε να θέσουμε κάποιους βασικούς άξονες στους οποίους πρέπει να στηριχθεί η στρατηγική μιας πόλης που θέλει να χαρακτηρίζεται από δημιουργικότητα και καινοτομία. Επιπλέον, για τον ίδιο σκοπό παραθέτονται και κάποιες βασικές κατευθύνσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η έννοια της δημιουργικής πόλης

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Περισσότερο από το μισό του πληθυσμού παγκοσμίως κατοικεί στις πόλεις, ενώ στην Ευρώπη το ποσοστό έχει ξεπεράσει το 75% και στις υπό ανάπτυξη χώρες σύντομα θα φτάσει το 50% (Landry, 2000).

Η έννοια πόλη είναι μια έννοια με πολυάριθμες διαστάσεις. Δεν αποτελεί ένα άμεσα αναγνωρίσιμο αντικείμενο. Μπορεί κανείς να τη φανταστεί από πολλές και διάφορες όψεις. Διαφορετικά αντιλαμβάνονται την πόλη οι επιχειρήσεις και διαφορετικά την αντιλαμβάνονται οι κάτοικοι και οι πολίτες που τη βιώνουν καθημερινά. Είναι τόπος κατοικίας, παραγωγής και κατανάλωσης, τόπος ιστορίας, κοινωνικών συγκρούσεων και αντιθέσεων, τόπος με ιδιαίτερα φυσικά και οικολογικά χαρακτηριστικά.

Πως ορίζεται όμως η πόλη; Ορισμένοι προσπαθούν να συλλάβουν την έννοια μέσω ποικίλων αντικειμενικών μονάδων μέτρησης (πυκνότητα πληθυσμιακής συγκέντρωσης, ροές ανθρώπων και αγαθών) ενώ άλλοι επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά, όχι μόνο στην πυκνότητα αλλά και στις έντονες διασταυρώσεις ετερόκλητων δικτύων συσχέτισης (Healey, 2008). Η πόλη παρουσιάζεται ως ένα σύνολο ενιαίων και ολοκληρωμένων σχέσεων, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ως δυναμικός οικονομικός μηχανισμός στο πλαίσιο του παγκόσμιου χωρικού ανταγωνισμού. Η πόλη είναι και λειτουργεί σαν ένας ζωντανός οργανισμός και δεν είναι μηχανή (Landry, 2000).

Η πόλη είναι και ήταν πάντα, ένας τόπος ζωτικής σημασίας για την θέσπιση, την εγκατάσταση, την ενορχήστρωση, την εκτέλεση και την παγίωση νέων κοινωνικών, πολιτιστικών, πολιτικών και οικονομικών κανόνων και πρακτικών, οι οποίοι συχνά αποκρυσταλλώνονται σε εμβληματικά κτίρια και νέα σχέδια, καθιερώνοντας νέες και ασύλληπτες μέχρι τότε συνδέσεις και σχέσεις (Swyngedouw, 2008).

Ανέκαθεν οι πόλεις αποτελούσαν κυρίως τα μέρη, όπου οι φυλές και οι πολιτισμοί διασταυρώνονταν και η αλληλεπίδραση αυτή δημιουργούσε νέες ιδέες και θεσμούς. Μέρη τα οποία επέτρεπαν στους κατοίκους του να εξωτερικεύσουν τις ιδέες, τις ανάγκες, τις φιλοδοξίες τους, τα όνειρα και τα σχέδια τους, τις ανησυχίες και τους φόβους τους (Bianchini and Landry, 1995).

Σύμφωνα με τον Harvey (1996) οι πόλεις που δεν μπορούν να φιλοξενήσουν τη διαφορετικότητα, τις μεταναστευτικές κινήσεις, τους νέους τρόπους ζωής και τη νέα οικονομική, πολιτική και θρησκευτική ετερογένεια αξιών, θα σβήσουν είτε απολιθωμένες και στάσιμες είτε επειδή θα διαλυθούν από βίαιες συγκρούσεις. Το να καθορίσει κανείς μια πολιτική που να μπορεί να γεφυρώσει τις πολλαπλές ετερογένειες χωρίς να καταπιέζει τη διαφορετικότητα, είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της αστικοποίησης του εικοστού πρώτου αιώνα (Swyngedouw, 2008).

Η σύγχρονη πόλη στηρίζει το παγκόσμιο, ενώ ταυτόχρονα εκφράζει και αντιπροσωπεύει το τοπικό μιας όλο και περισσότερο διασυνδεδεμένης παγκόσμιας τάξης· είναι ο τόπος όπου μπορεί κανείς να πειραματιστεί με νέες μορφές, στυλ και λειτουργίες, σε σχέση με την αρχιτεκτονική διακόσμηση, τη σεξουαλική προτίμηση, την τεχνολογική καινοτομία και τη δημιουργική παρέμβαση· είναι εκεί όπου το νέο γεννιέται, το παλιό εφευρίσκεται εκ νέου και το αρχαϊζόν απορρίπτεται με συνοπτικές διαδικασίες (Swyngedouw, 2008).

Οι αλλαγές που υφίστανται οι σύγχρονες Ευρωπαϊκές πόλεις, εστιάζοντας στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}, συνοψίζονται σε 3 θεωρητικές προσεγγίσεις: αλλαγή των εργασιακών συνθηκών και απαιτήσεων, αυξανόμενη σημασία της γνώσης στις σύγχρονες κοινωνίες, αύξηση της σημασίας της δημιουργικότητας ως κατευθυντήρια γραμμή για την εργασία και την ζωή. Η πώση του δευτερογενούς τομέα και παράλληλη αύξηση του τριτογενούς, από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα, οδηγεί στην αποβιομηχανοποίηση (Bell, 1973) της ανάπτυξης, όρος που συχνά αποδοκιμάζεται (Castells, 1996). Στον τριτογενή τομέα συμπεριλαμβάνεται και ένας τέταρτος τομέας που αναγνωρίζει τη σημασία της πληροφορίας. Φαινόμενο που έχει κοινά χαρακτηριστικά σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής (Müller, 2009).

Επιπλέον, οι αλλαγές που σχετίζονται με την διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και τις μεταβολές στην παραγωγική διάρθρωση των ανεπτυγμένων κοινωνιών, έχουν επηρεάσει καθοριστικά την εσωτερική λειτουργία και δομή της πόλης (Πετράκος και Οικονόμου, 1999). Ο τριτογενής τομέας και οι υπηρεσίες έχουν μεγάλο βαθμό εξάρτησης από την άμεση επαφή των ανθρώπων (Müller, 2009) και η πόλη αποτελεί κέντρο τέτοιων λειτουργιών (Σκάγιαννης, 1999). Από αναλυτές όπως ο Bell (1973) και ο Castells (1996) περιγράφονται δυο τύποι κοινωνιών, η κοινωνία της γνώσης (Lane, 1966), και η «κοινωνία της πληροφορίας». Αφενός η κοινωνία της

γνώσης βασίζει την παραγωγικότητα της στην γνώση, ενώ η κοινωνία της πληροφορίας στην ανάπτυξη τεχνολογιών πληροφόρησης. Και οι δυο συγκλίνουν στο ότι, ο εργασιακός τομέας των σύγχρονων κοινωνιών οργανώνεται σε μεγάλο βαθμό γύρω από τη γνώση και την πληροφορία. Ως προς τη δημιουργικότητα, έχουν αναπτυχθεί θεωρίες, που θέτουν τη δημιουργικότητα ως εξέχον κατευθυντήριο γραμμή για την κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης, με αυτήν δομείται εκ νέου η κοινωνική δομή της κοινωνίας με ένα ορισμένο τρόπο (Muller, 2009).

Οι πόλεις ανέκαθεν αποτελούσαν τόπους όπου άκμαζε η ανθρώπινη δημιουργικότητα, από τους οποίους δεν ήρθε μόνο η μεγάλη παγκόσμια τέχνη και η θεμελιώδης πρόοδος στην ανθρώπινη σκέψη αλλά και μεγάλα τεχνολογικά επιτεύγματα που δημιούργησαν νέες βιομηχανίες και νέους τρόπους παραγωγής. Από τότε οι πόλεις έγιναν αρκετά μεγάλες και περίπλοκες ώστε να παρουσιάσουν προβλήματα αστικής διαχείρισης (Hall, 2009).

Και στον 21^ο αιώνα, οι Ευρωπαϊκές πόλεις εξακολουθούν να είναι βασικά κέντρα οικονομικής δραστηριότητας, καινοτομίας και πολιτισμού (Πετράκος και Οικονόμου, 1999). Επιδιώκουν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα τους και την αναπτυξιακή δυναμική τους, με την δημιουργία νέων υποδομών, νέων επενδύσεων στους τομείς των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και του αθλητισμού, την προώθηση των πλεονεκτημάτων της πόλης (city marketing) και την θέσπιση ευνοϊκότερων κινήτρων σε ότι αφορά φοροαπαλλαγές, πολεοδομημένη γη κ.α. καθώς και νέους μηχανισμούς που διευκόλυναν τη τοπική ανάπτυξη (Ζώνες Σχεδιασμού και Επιχειρήσεων (Γετίμης, 1999).

Στην επιχειρηματική διάσταση της πόλης και την ιδιαίτερη ανταγωνιστική της πλευρά, συμβάλλει ολοένα και περισσότερο ο πολιτισμός. Ο ανταγωνισμός στοχεύει κυρίως, στα τουριστικά έσοδα και τις οικονομικές επενδύσεις προβάλλοντας την εικόνα της πόλης ως επίκεντρο πολιτιστικής καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένων των αρχιτεκτονικών σχεδίων, των πρωτοποριακών καλλιτεχνικών παραστάσεων και των εστιατορίων. Το αποτέλεσμα είναι η προώθηση της συμβολικής οικονομίας της πόλης. Η νέα συμβολική οικονομία στην πόλη, διαθέτει τέσσερα συστατικά στοιχεία: α) τον τουρισμό (ο οποίος αφορά κυρίως μουσεία και συνέδρια), β) τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, γ) τη διασκέδαση (η οποία αφορά κυρίως τις τέχνες, τις αγορές αναψυχής και τις δραστηριότητες φαγητού/ποτού) και δ) τα ειδικά γεγονότα (που αφορούν κυρίως τον πολιτισμό και τον αθλητισμό) (Δέφνερ, 1999).

Την τελευταία εικοσαετία μια νέα πολιτιστική πολιτική που συνίσταται στην προώθηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων και πολιτιστικής υποδομής, έχει εμφανιστεί σε πολλές πόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται γιατί υπάρχει η πεποίθηση των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης ότι η προώθηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη και την προσέλκυση τουριστών. Υπάρχουν τρία διαφορετικά μοντέλα πολιτιστικής στρατηγικής: 1. Επιχειρηματική πόλη, 2. Προοδευτική πόλη και 3. Δημιουργική πόλη. Το κάθε μοντέλο έχει διαφορετικά κίνητρα, πεδίο δράσης, είδος πολιτιστικής παραγωγής και πολιτιστικό τοπίο και απευθυνόμενο κοινό. Οι Επιχειρησιακές Πόλεις αναπτύσσουν στρατηγικές σύμφωνα με καθαρά οικονομικά και κερδοσκοπικά κίνητρα, οι Προοδευτικές Πόλεις ακολουθούν μια κοινωνική πολιτική αναδιανομής πολιτιστικών και άλλων αγαθών ενώ οι Δημιουργικές Πόλεις ακολουθούν μια μέση οδό που τις τοποθετεί ανάμεσα στα δυο προηγούμενα μοντέλα (Λουκαΐτου-Σιδέρη, 2006).

1.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΟΛΗ

Από το 1998, όταν η βρετανική κυβέρνηση, δημοσίευσε μια μελέτη σχετικά με τα χαρακτηριστικά αυτού που ονομάστηκε *δημιουργικές βιομηχανίες*, «*Creative Industries Mapping Document*», ο όρος έχει εισέλθει στο δημόσιο και ακαδημαϊκό περιβάλλον. Αν και ο όρος δημιουργικότητα εισήχθη πρώτη φορά από τον σουηδικής καταγωγής Ake Andersen, το 1985 (Kunzmann, 2004). Η έννοια της *Δημιουργικής Πόλης* αναπτύχθηκε από τον Charles Landry δυο χρόνια αργότερα και αντικατοπτρίζει ένα νέο πρότυπο σχεδιασμού για τη πόλη. Περιγράφεται στο βιβλίο του: *Δημιουργική Πόλη: Ένα σύνολο εργαλείων για Πολεοδόμους*, αλλά και σε άλλα συγγράμματα. Στο βιβλίο του πραγματεύεται το ερώτημα γιατί κάποιες πόλεις είναι πιο επιτυχημένες σε σχέση με κάποιες άλλες, στο να αντιμετωπίζουν αλλαγές και να αναπτύσσονται περαιτέρω-καταλήγοντας ότι η αιτία είναι η χρήση του δυναμικού μιας πόλης με ένα δημιουργικό τρόπο.

Όσον αφορά τον όρο δημιουργικότητα και πως δημιουργήθηκε, είναι ένα φαινόμενο που δεν συμβαίνει στο μυαλό των ανθρώπων, αλλά είναι μια αλληλεπίδραση μεταξύ των σκέψεων των ανθρώπων και του κοινωνικό-πολιτιστικού περιβάλλοντος. Είναι περισσότερο ένα συστηματικό φαινόμενο παρά ατομικό. Είναι κάθε πράξη, ιδέα, ή προϊόν που αλλάζει έναν υπάρχων τομέα, ή μετατρέπει έναν υπάρχων τομέα σε ένα

νέο. Και ο δημιουργικός άνθρωπος είναι κάποιος του οποίου, οι σκέψεις ή οι πράξεις αλλάζουν έναν τομέα ή δημιουργούν έναν νέο τομέα (Csikszentmihaly, 1996). Το να είναι δημιουργικός ένας σχεδιαστής, σημαίνει ότι περιστασιακά θα πρέπει να αντιτίθεται στις γραφειοκρατικές και πολιτικές επιθυμίες (Kunzmann, 2004).

Η δημιουργικότητα έχει προσδιοριστεί από πολλές ειδικότητες-μεταξύ αυτών και ψυχολόγοι-και η βιβλιογραφία είναι πλούσια. Οι περισσότεροι, συμφωνούν ότι η δημιουργικότητα συνεπάγεται το να σκέφτεσαι ένα πρόβλημα εκ νέου και σύμφωνα με κάποιες βασικές αρχές που είναι: η πρωτοτυπία και όχι η συμβατικότητα, η διερεύνηση δυνατοτήτων, η ικανότητα να ξαναγράφεις κανόνες, να ανακαλύπτεις κοινά ανάμεσα σε φαινομενικά ανόμοια στοιχεία και να εξετάζεις μια κατάσταση από όλες τις πλευρές και με ευελιξία. Αυτοί οι τρόποι σκέψης ενθαρρύνουν την καινοτομία και δημιουργούν νέες δυνατότητες. Υπό αυτήν την άποψη η δημιουργικότητα είναι μια νεωτεριστική έννοια, διότι τονίζει το καινούριο, την πρόοδο και την συνεχή αλλαγή που ευδοκimei κυρίως σε δημοκρατικά περιβάλλοντα (Bianchini and Landry, 1995· Landry, 2006).

Στα παραπάνω, ο Landry (2000) προσθέτει και κάποια άλλα χαρακτηριστικά που δείχνουν δημιουργικότητα, και είναι η «ανοιχτή» σκέψη, η θέληση για ρίσκο, η σαφής επικέντρωση σε μακρόπνοους στόχους που επιτυγχάνονται βάση στρατηγικής, η ικανότητα να δουλεύεις με τα τοπικά διακριτικά και η θέληση να ακούς και να διαβάζεις τις ανάγκες της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Landry (2000) δύο ζητήματα στοιχειοθετούν την δημιουργικότητα: η δύναμη των σκέψεων και των ιδεών που επηρεάζουν τη νοοτροπία μας και η σημασία του πολιτισμού ως δημιουργικός πόρος. Υπό τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορεί η αστική δημιουργικότητα να ευδοκιμήσει. Είναι φανερό, ότι η δημιουργικότητα βασίζεται και μπορεί να εκφραστεί από ιδιώτες (σε ατομικό επίπεδο), οργανισμούς ή πόλεις. Το να είσαι δημιουργικός, σημαίνει να είσαι ανοιχτός στις νέες δυνατότητας και όχι συντηρητικός και επαναπαυμένος στις παλιές τιμές και μεγαλοπρέπειες ή σε ένα μεμονωμένο κτίριο (Landry, 2006).

Ιστορικά, η δημιουργικότητα αποτελούσε ζωογόνο δύναμη για την πόλη. Οι πόλεις ανέκαθεν χρειάζονταν τη δημιουργικότητα για να λειτουργήσουν ως αγορές, κέντρα εμπορικών συναλλαγών και παραγωγής, με σημαντικό πλήθος από επιχειρηματίες, καλλιτέχνες, διανοούμενους, σπουδαστές, κ.ά. Δεδομένου ότι οι κυρίαρχες βιομηχανίες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα βασίζονταν στα υλικά, στην επιστήμη και την τεχνολογία, οι βιομηχανίες του 21^{ου} αιώνα θα βασίζονται ολόένα και περισσότερο στην παραγωγή

προϊόντων μέσω της γνώσης, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας (Bianchini and Landry, 1995).

Διακρίνονται 3 είδη καινοτομίας της αστικής ανάπτυξης: α) η πολιτιστική/πνευματική, η β) η τεχνολογική/παραγωγική και γ) το «πάντρεμα» της πολιτιστικής και της τεχνολογικής δημιουργικότητας. Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, το πρώτο και δεύτερο είδος έτειναν να συγχωνευτούν στο τρίτο (Hall, 2009).

Ο Chatterton (2000) διερωτάται για τον τρόπο με τον οποίο ξαφνικά οι σημερινές πόλεις μετατράπηκαν σε δημιουργικές και καταλήγει στην παρατήρηση 'ότι οι προσπάθειες για κοινωνική και οικονομική ανάκαμψη που σημειώνονται τις τελευταίες δεκαετίες εκφράζονται μέσα από σύγχρονες μορφές δημιουργικότητας (Βλαχοπούλου και Δέφνερ, 2009). Η αναγνώριση της γνώσης και της καινοτομίας ως θεμελιώδη ζητήματα για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των πόλεων, στις σύγχρονες κοινωνίες έχει αλλάξει ριζικά τον τρόπο σκέψης και δράσης των οικονομικών και θεσμικών φορέων (Costa et al., 2006).

Όπως το θέτει ο Hansen et. al. (2001), η έννοια της δημιουργικής πόλης, μπορεί να θεωρηθεί ως το πιο πρόσφατο προϊόν μάρκετινγκ του τόπου, που ασχολείται με τον ανταγωνισμό μεταξύ των πόλεων για την προσέλκυση επενδυτών και την προώθηση της ανταγωνιστικότητας. Εξ' αιτίας αυτού, ορισμένοι συγγραφείς, θεωρούν ότι η Δημιουργική Πόλη καταλήγει να χάνει τη συνοχή της και να γίνει ένα απλό εμπορικό σήμα και λιγότερο μια "στάση" (Costa et al., 2006).

Είναι εμφανής η ανάγκη για τη δημιουργία μιας νέας αστικής οικονομίας. Ένα σημαντικό μέρος αυτής της οικονομίας στηρίζεται στους άξονες *κοινωνία της μάθησης* και *οικονομία της γνώσης*, ενώ επιπλέον γίνεται αισθητό το γεγονός ότι η *πολιτιστική ή συμβολική βιομηχανία*, παρά η παραδοσιακά παραγωγική θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία του αστικού μετασχηματισμού (Βλαχοπούλου και Δέφνερ, 2009).

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η δημιουργικότητα, εισήλθε στο χωροταξικό σχεδιασμό και στις στρατηγικές αστικής ανάπτυξης, προκαλώντας μια επανεκκίνηση της συζήτησης για το μέλλον των Ευρωπαϊκών πόλεων. Ο πολιτισμός και η δημιουργικότητα έγιναν βασικές έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν από τους διαχειριστές της πόλης, παράγοντες ανάπτυξης και σχεδιαστές, για να εντοπιστούν νέα θεμέλια και να αναπτυχθούν καινοτόμοι ή λιγότερο συμβατικοί τομείς, προκειμένου να ενεργήσουν ως οικονομικοί

ενισχυτές στη ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα της πόλης (Kunzmann, 2004· Costa et al., 2006).

Οι διαφορετικές προσεγγίσεις για την έννοια Δημιουργική Πόλη, συνοψίζονται σε μια τυπολογία προσδιορισμένη από 3 βασικούς άξονες: α) επικέντρωση στη δημιουργικότητα, ως εργαλείο για την αστική ανάπτυξη, β) στήριξη της έννοιας της δημιουργικής πόλης στη χρήση των δημιουργικών δραστηριοτήτων/βιομηχανιών (διευρύνοντας τις πολιτιστικές δραστηριότητες), γ) ένα πλαίσιο, το οποίο υποστηρίζει την ικανότητα η δημιουργική πόλη να προσελκύει δημιουργικές ικανότητες, δηλαδή δημιουργικοί ανθρώπινοι πόροι (Costa et al., 2006).

Η *Δημιουργική Πόλη* υπογραμμίζει την αξία ενός δημιουργικού αστικού περιβάλλοντος, με σκέψεις και στρατηγικές που υπερβαίνουν τα στερεότυπα. Προσφέρει τις συνθήκες και τους όρους για προβληματισμό, σχεδίαση και δράση με φαντασία. Είναι κάτι παραπάνω από καλλιτέχνες, δημιουργικές βιομηχανίες και ψυχαγωγία, περιλαμβάνει κοινωνική, οικολογική, διαχειριστική και πολιτική δημιουργικότητα (Landry, 2000). Οι δημιουργικές πόλεις είναι χώροι που θέλεις να είσαι μέρος τους, να ζεις και να συμμετέχεις εκεί. Η δημιουργικότητα για την πόλη, διαμορφώνει αστικές αξίες και νοοτροπία και μπορεί να ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως, ως ενθάρρυνση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας ώστε να παρέχει ευκαιρίες σε νέες εταιρίες ή επανεξέτασης της εκπαίδευσης (Tay, 2005). Η ικανότητα να παράγει αστική δημιουργικότητα, εντοπίζεται στο σημείο όπου ο δημόσιος τομέας γίνεται πιο επιχειρηματικός και ο ιδιωτικός αποκτά πιο κοινωνικό χαρακτήρα (Landry, 2006).

Το σκηνικό της δημιουργικής πόλης, αποτελείται από εστιατόρια, μπαρ και καλλιτεχνικά εργαστήρια, τα οποία αποτελούν την έκφραση του δημιουργικού περιβάλλοντος και υποδηλώνουν τον δυναμικό και σφύζων τρόπο ζωής της πόλης (Leadbeater και Oakley, 1999). Ωστόσο πέρα από αυτό το σκηνικό και σύμφωνα με τη Sassen οι δημιουργικές πόλεις κατέχουν ποικίλα χαρακτηριστικά: η ύπαρξη δραστήριου πολιτιστικού τομέα και τεχνών, η ικανότητα παραγωγής εργασίας και απόδοσης από τον τομέα των υπηρεσιών και των πολιτιστικών βιομηχανιών. Γενικότερα, η έννοια 'δημιουργική πόλη' σύμφωνα με τους Crewe, Beaverstock και Abbas, αφορά το πώς οι τοπικοί αστικοί χώροι μπορούν να ανανεωθούν και να τεθούν νέοι στόχοι και σκοποί για το μέλλον τους και όλα αυτά σε ένα διεθνές και ανταγωνιστικό πλαίσιο (Tay, 2005).

Σε μια μικρή ιστορική αναδρομή η Tay (2005), διαπιστώνει ότι μεγάλα γεγονότα όπως είναι η Έκθεση Εχρο επηρεάζουν σημαντικά την πόλη και επιφέρουν μεγάλες αλλαγές. Οι πόλεις προσελκύουν κόσμο που θέλει να διασκεδάσει εξ' αιτίας και του εμπορίου αλλά και λόγω των επιστημονικών και τεχνολογικών καινοτομιών που έχει να παρουσιάσει η πόλη. Αναφέρει ως παραδείγματα του 1851 και 1855 που έλαβαν μέρος σε Λονδίνο και Παρίσι αντίστοιχα. Οι αλλαγές αυτές που στο μέλλον εξελίχθηκαν, έγιναν τα χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν μια μητρόπολη και εξελικτικά μια δημιουργική πόλη. Η Tay καταλήγει στο συμπέρασμα ότι βελτιώνοντας το φυσικό χώρο, το σχέδιο και τη δομή μιας πόλης επιταχύνεται η ανάπτυξη σε διάφορους τομείς της αστικής οικονομίας.

Ο Landry (2000) μέσα από την έρευνά του για την πόλη κατέληξε σε κάποιες προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί μια πόλη για είναι δημιουργική. Κάνει μια διάκριση αυτών των παραγόντων, σε χειροπιαστούς (όπως είναι η ύπαρξη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων) και σε πιο απροσδιόριστους (όπως είναι το σύστημα αξιών, ο τρόπος ζωής). Κατατάσσει τους παράγοντες σε επτά ομάδες και κάθε μια υπάρχουν και οι αντίστοιχοι δείκτες. Να επισημάνουμε ότι οι πόλεις μπορούν να είναι δημιουργικές πληρώντας κάποιες από τις προϋποθέσεις, αλλά έχουν την καλύτερη απόδοση όταν υπάρχουν όλες. Η αστική δημιουργικότητα είναι δύσκολο να επιτευχθεί μιας και πρέπει να συγκεντρωθεί και να διασταυρωθεί, ένα ποικίλο μείγμα ανθρώπων που έχουν διαφορετικά υπόβαθρα, φιλοδοξίες, δυναμική και καλλιέργεια. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι : 1. η δημιουργικότητα και τα προσόντα των ανθρώπων, 2. η πολιτική βούληση και η ηγεσία, 3. οι ανθρώπινες διαφορετικότητες και η αξιοποίηση των ταλέντων, 4. οργανωτικός πολιτισμός, 5. η ενίσχυση της τοπικής ταυτότητας της πόλης, 6. ο αστικός χώρος και οι λειτουργίες του, και τέλος 7. οι δυνατότητες δικτύωσης της πόλης.

Δεν μπορεί να υπάρξει δημιουργικός θεσμός ή πόλη χωρίς *δημιουργικά άτομα*, δηλαδή ανθρώπους που σκέφτονται πολυμήχανα, ανοιχτόμυαλα και ευέλικτα, που είναι πρόθυμοι να πάρουν ρίσκα, να σκεφτούν ένα πρόβλημα εκ νέου και να επαναπροσδιορίσουν δεδομένα. Οι δημιουργικοί άνθρωποι πρέπει να βρίσκονται σε στρατηγικές θέσεις της πόλης. Ωστόσο όπως υποστηρίζει και ο Tudor Rickards, είναι αναγνωρισμένη και η παρουσία των όχι τόσο δημιουργικών ανθρώπων μιας κοινωνίας που έχουν καταλυτικό ρόλο (Landry, 2000).

Η δημιουργική πόλη χρειάζεται άτομα που διαθέτουν την πολιτική βούληση και αναγνωρίζουν ότι οι νέες προσεγγίσεις στα θέματα που αφορούν την πόλη είναι ουσιώδης. Η Assagoli αναφέρθηκε εκτενέστερα στα προσόντα της υποβόσκουσας θέλησης. Όσον αφορά την ηγεσία μιας πόλης, μπορεί να αποτελείται από άτομα συνηθισμένα, καινοτόμα ή οραματιστές. Η δημιουργική πόλη χρειάζεται όλων των τύπων τους ηγέτες, ώστε να μπορούν να καταλάβουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες των πολιτών ακόμα και όταν οι ίδιοι δεν τις αντιλαμβάνονται, ώστε να κατευθύνουν και τις ανάλογες δράσεις.. Όπως αναφέρει και ο Gardner ο αστικός δημιουργικός ηγέτης πρέπει να είσαι θέση να προβλέπει τις τάσεις, να εκτιμήσει τις αναδράσεις και να ενθαρρύνει τη επιχειρηματολογία για τα προβλήματα και τις πιθανότητες (Landry, 2000).

Οι κοινωνικό-δημογραφικές συνθήκες επηρεάζουν τη δημιουργική ικανότητα της πόλης, από τη στιγμή που η κοινωνική και πολιτιστική ποικιλομορφία ενισχύει την αντίληψη και τη γνώση. Παραδείγματα από πόλεις όπως το Λονδίνο, το Παρίσι, το Άμστερνταμ, που είναι κοινωνικά διαφοροποιημένες, δείχνουν το πώς οι ομάδες μειονότητας βοηθούν στην αναζωογόνηση της κοινωνίας, τόσο οικονομικά, πολιτιστικά και πνευματικά (Landry, 2000).

Μια πόλη μπορεί να έχει διάφορες ταυτότητες (κυρίως πολιτιστικές) στα διάφορα σημεία της και εκφράζονται μέσω των ποικίλων τρόπων ζωής και πολιτισμών, γι' αυτό η ανοχή από όλα τα μέλη της κοινωνίας είναι απαραίτητη για την αποφυγή προστριβών. Η ισχυρή ταυτότητα μιας πόλης έχει θετικά αποτελέσματα και δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ένα αστικό περιβάλλον (Landry, 2000).

Ο δημόσιος χώρος είναι μια πολύπλευρη ιδέα, στην καρδιά του καινοτομικού περιβάλλοντος. Είναι ένας φυσικός σχηματισμός-τοπίο αλλά και χώρος συνάθροισης και βοηθά στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας γιατί επιτρέπει στους ανθρώπους να σκεφτούν και να λειτουργήσουν πέρα από τον εαυτό τους και τον περίγυρό τους (οικογενειακό, επαγγελματικό, κοινωνικό). Ως φυσικός σχηματισμός -πλατεία- προσδιορίζεται από τέσσερα σημεία-σύμβολα κάθε ένα από τα οποία αντιπροσωπεύει την θρησκευτική δύναμη, την γνώση και τον πολιτισμό, την εξουσία και τέλος το εμπόριο(με τη μορφή καταστημάτων). Οι πλατείες με αυτήν την μορφή συναντώνται καθ' ολοκλήρου σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπως η ιταλική «piazza» αλλά και στο Ελσίνκι. Τα κέντρα και τα υπό-κέντρα των πόλεων συγκεντρώνουν την πλειονότητα των δημόσιων λειτουργιών-μουσεία, καφέ, πλατείες, κινηματογράφους, εστιατόρια,

θέατρα, βιβλιοθήκες- και λειτουργούν ως προθήκες δημιουργικότητας και ενισχύουν τις διαδικασίες δημιουργικότητας (Landry, 2000). Όπως επισημαίνει και η Jacobs, η ποικιλία στον δημόσιο χώρο είναι το κλειδί και προσδιορίζει τέσσερις αξιόλογες συνθήκες: ποικιλία των δραστηριοτήτων, η ποικιλία στον κτιριακό απόθεμα και όλο το σημαντικό και κρίσιμο πλήθος ανθρώπων (Landry, 2006).

Η έννοια *δικτύωση* της πόλης έχει δυο όψεις, αφενός εντός της πόλης και αφετέρου δικτύωση και συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. Η δικτύωση και η δημιουργικότητα αλληλεπιδρούν, καθώς όσο περισσότερες είναι οι διασταυρώσεις σε ένα σύστημα όπως είναι η πόλη τόσο μεγαλύτερη είναι η ικανότητά της για γνώση και καινοτομία. Για να αυξηθούν τα θετικά αποτελέσματα, πρέπει η δικτύωση να γίνει ακόμα πιο έντονη και με νέους σχηματισμούς (Landry, 2000).

Το *Δημιουργικό Περιβάλλον* είναι ένα τόπος -μπορεί να είναι ένα σύνολο κτιρίων ή ένα τμήμα της πόλης ή μια πόλη ή μια πανεπιστημιούπολη ή μια περιφέρεια- ο οποίος περιλαμβάνει τις απαραίτητες προϋποθέσεις και τις υποδομές για να αναπτυχθούν νέες ιδέες και καινοτομίες. Ένα τέτοιο περιβάλλον είναι ένας φυσικός τόπος, όπου ένα κρίσιμο πλήθος αποτελούμενο από επιχειρηματίες, διανοούμενους, κοινωνικούς ακτιβιστές, καλλιτέχνες, τοπικούς φορείς ή σπουδαστές, μπορεί να λειτουργήσει σε ένα ανοιχτό και κοσμοπολίτικο πλαίσιο όπου μέσω συνεργασιών και δικτύωσης δημιουργούνται νέες ιδέες, νέα προϊόντα και υπηρεσίες τα οποία συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη (Landry, 2000).

Από τη Martina Hebler (2008) διατυπώνεται και μια διαφορετική σημασία στην έννοια δημιουργικό περιβάλλον, ως πόλοι συγκέντρωσης επιστημών και επιστημονικών επιτευγμάτων. Δεδομένου ότι τα επιστημονικά ιδρύματα και πανεπιστήμια δεν εγκαθίστανται πλέον στο κέντρο της πόλης αλλά έξω από αυτήν, θεωρεί ότι οι νέες πόλεις -επιστημοπόλη και τεχνόπολη- αναδύονται στην άκρη της παλιάς πόλης και μητρόπολης. Γι' αυτό το λόγο τοποθετεί το *δημιουργικό περιβάλλον* στα προάστια της πόλης και το παρουσιάζει ως ένα εργαλείο για την οικονομική ανάπτυξη και την επιστημονική πρόοδο. Αυτές οι πόλεις ωστόσο δεν είναι πραγματικές πόλεις, οι άνθρωποι δεν ζουν εκεί. Είναι μέρη για μορφωμένους και ακαδημαϊκούς ανθρώπους, ενώ άλλες ομάδες πληθυσμού δεν έχουν λόγο να εγκατασταθούν εκεί. Η Hebler (2008) για να αποδείξει τη θεωρία της, δίνει ως παράδειγμα το Μόναχο που κατά τη γνώμη της ακολουθεί αυτό το μοντέλο. Μια άλλη προσέγγιση για το δημιουργικό περιβάλλον, το ταυτίζει με το καινοτόμο περιβάλλον και το προσδιορίζει ως ένα χώρο στον οποίο οι

άνθρωποι μπορούν να μορφωθούν, να συνεργαστούν, να συγκριθούν και να ανταγωνιστούν μεταξύ τους. Είναι κάτι παραπάνω από μια συγκέντρωση εστιατορίων και μπαρ (Leadbeater and Oakley, 1999)

Οι υποδομές που προαναφέρθηκαν σύμφωνα με τον Landry (2000) χωρίζονται σε δυο κατηγορίες: *σκληρές* (hard) υποδομές και *μαλακές* (soft) υποδομές. Ως *hard* χαρακτηρίζονται τα κτίρια και τα ινστιτούτα όπως τα ερευνητικά, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις και άλλοι χώροι συνάθροισης όπως επίσης και υποστηρικτικές υπηρεσίες (μεταφορές, υγεία, αναψυχή). Ως *soft* χαρακτηρίζεται το σύστημα των δομών και κοινωνικών δικτύων, συνεργασιών και ανθρώπινων διασυνδέσεων, που υποστηρίζει και επικροτεί την ανταλλαγή ιδεών μεταξύ ατόμων και οργανισμών (Landry, 2000).

Συγκεντρώνοντας τα βασικά χαρακτηριστικά του *δημιουργικού περιβάλλοντος*, σύμφωνα με τους Andersson, Hall και Toernqvist, έχουμε τα παρακάτω (Pareja, 2009):

- ♦ Υψηλό επίπεδο μόρφωσης και γνώσης συνδυασμένο με ταλαντούχους και ανταγωνιστικούς ανθρώπους που έχουν την ανάγκη και την επιθυμία για επικοινωνία
- ♦ Να υπάρχει ισχυρό οικονομικό υπόβαθρο, ώστε να υπάρχει χώρος για πειραματισμό χωρίς αυστηρούς περιορισμούς
- ♦ Να υπάρχει ανισορροπία μεταξύ των αναγκών των μελών της κοινωνίας(αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις, επιχειρηματίες, καλλιτέχνες, επιστήμονες) και των δυνατοτήτων
- ♦ Μέρη όπου υπάρχει η δυναμική να διαπραγματευθούν με αβεβαιότητα θέματα που αφορούν τις μελλοντικές αλλαγές στο πολιτιστικό, επιστημονικό κα τεχνολογικό πεδίο.
- ♦ Πιθανότητες για ανεπίσημη και αυθόρμητη επικοινωνία και περιβάλλον που τροφοδοτείται από την διαφορετικότητα και την ποικιλία
- ♦ Δυναμικά συνεργατικό περιβάλλον το οποίο συνδέει την επιστήμη και τις τέχνες
- ♦ Η διαρθρωτική αστάθεια, ώστε να είναι δυνατές οι αλλαγές στο περιβάλλον της πόλης και η συνεργατική ανάπτυξη

Όπως επισημαίνει η Nancy Duxbury(2004), σε κάποιες πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αγγλίας, το ενδιαφέρον για την δημιουργικότητα και την καινοτομία

καθοδηγήθηκε από τον οικονομικό ανταγωνισμό και την μεταστροφή της οικονομίας, ενώ σε πόλεις του Καναδά οι μελετητές αναγνώρισαν τις καλλιτεχνικές και πολιτιστικές διαστάσεις σε σχέση με τη δημιουργικότητα. Γι' αυτό η Duxbury χαρακτηρίζει μια πόλη ως δημιουργική, όταν: αναγνωρίζεται και σέβεται η αξία και η σημασία των τεχνών να ενισχύσουν την γνώση και την επικοινωνία, η πολιτιστική ποικιλία αγκαλιάζεται και η δημιουργικότητα σε όλες τις μορφές της ενθαρρύνεται, οι άνθρωποι απολαμβάνουν τις δημιουργικές τους δραστηριότητες στην καθημερινή τους ζωή, οι τέχνες αντιμετωπίζονται σαν μορφωτική ανάγκη και αξιολογούνται για τον σημαντικό τους ρόλο στην οικονομία εξίσου με τα πνευματικά και κοινωνικά πλεονεκτήματά του και τέλος η δημιουργικότητα αντιμετωπίζεται ως ανεκτίμητη αξία.

Οι *Δημιουργικές Βιομηχανίες* τα τελευταία χρόνια εξελίχθηκαν σε σημαντική υπόθεση για την αστική οικονομία και πολιτική της πόλης. Αποτελούν σημαντικό τομέα της οικονομίας και χρειάζεται να εξετάζονται σε συνάρτηση με την βιωσιμότητα της πόλης. Σε αυτό υπερθεματίζουν και οι Αμερικανοί αναλυτές Richard Caves and Richard Florida. Τι περιλαμβάνεται όμως σε αυτόν τον τομέα. Στην Αυστραλία οι όροι *βιομηχανία της τέχνης, πολιτιστικές βιομηχανίες και δημιουργικές βιομηχανίες* χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, κάτι που δημιουργεί συγχύσεις (Brecknock, 2004). Σύμφωνα με τον Brecknock, οι πολιτιστικές και οι δημιουργικές βιομηχανίες έχουν κάποιες επικαλύψεις, ωστόσο οι διαφορές τους έγκειται στο ότι οι *πολιτιστικές βιομηχανίες* περιλαμβάνουν πιο συμβατικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες όπως περιοχές κληρονομιάς, τέχνες, design, ηλεκτρονικά μέσα και ταινίες. Ενώ οι *δημιουργικές βιομηχανίες* αποκλείουν την κληρονομιά και περιλαμβάνουν υπηρεσίες προγραμματισμού, λογισμικών ή επιστημονικής έρευνας (Brecknock, 2004· Costa et al., 2006).

Οι *δημιουργικές βιομηχανίες* αναφέρονται σε ένα φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων που αφορούν την παραγωγή ή την αξιοποίηση των γνώσεων και πληροφοριών. Μπορούν επίσης ποικιλοτρόπως να αναφέρονται στις πολιτιστικές βιομηχανίες (κυρίως στην Ευρώπη (Hesmondhalgh, 2007) ή στη δημιουργική οικονομία (Howkins, 2001). Η *δημιουργική οικονομία* περιλαμβάνει τη διαφήμιση, την αρχιτεκτονική, την τέχνη και τη χειροτεχνία, το σχέδιο, τη μόδα, τη μουσική και τις ταινίες, τις τέχνες του θεάματος, εκδόσεις, E&A (Έρευνα και Ανάπτυξη), εφαρμογές λογισμικού, παιχνίδια, τηλεόραση και ραδιόφωνο, και video games (Howkins, 2001). Παραμένουν, ωστόσο, διαφορετικούς ορισμοί του τομέα (Hesmondhalgh, 2002). Διάφοροι ορισμοί για το

ποιες δραστηριότητες περιλαμβάνονται στις δημιουργικές βιομηχανίες έχουν προταθεί (Hesmondhalgh, 2002· Howkins, 2001) και ακόμη και το ίδιο το όνομα είναι ένα αμφισβητούμενο σημείο - είναι σημαντικές οι διαφορές και αλληλεπικαλύψεις μεταξύ των όρων *δημιουργικές βιομηχανίες*, *πολιτιστικές βιομηχανίες* και *δημιουργικής οικονομίας* (Hesmondhalgh, 2002).

Ο ορισμός της Βρετανικής κυβέρνησης (Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού ή DCMS) (2006), που περιγράφει τις *δημιουργικές βιομηχανίες* είναι ο εξής:

«Οι βιομηχανίες που έχουν την προέλευσή τους στην ατομική δημιουργικότητα, την ικανότητα και το ταλέντο και οι οποίες έχουν δυνατότητες για την ευημερία και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, μέσω της παραγωγής και εκμετάλλευσης της πνευματικής ιδιοκτησίας.»

Ο υφιστάμενος ορισμός του DCMS αναγνωρίζει έντεκα δημιουργικούς τομείς. Είναι (<http://www.creativeindustries.qut.edu.au/industry-community/>):

- Διαφήμιση
- Αρχιτεκτονική
- Τέχνες και αντίκες αγορές
- Χειροτεχνία
- Σχεδιασμός (βλέπε επίσης το σχεδιασμό της επικοινωνίας)
- Σχεδιαστής μόδας Fashion Designer
- Φιλμ, βίντεο και φωτογραφία
- Παιχνίδια υπολογιστών, λογισμικό και ηλεκτρονικές εκδόσεις
- Μουσική, εικαστικά και παραστατικές τέχνες
- Εκδόσεις
- Τηλεόραση και το ραδιόφωνο

Σε αυτόν τον κατάλογο ο John Howkins θα προσέθετε τα παιχνίδια, και επίσης τον πολύ ευρύτερο τομέα της έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας (Howkins, 2001). Ο Hesmondhalgh μειώνει τη λίστα με ό,τι αυτός προσδιορίζει «βασικές πολιτιστικές βιομηχανίες» τη διαφήμιση και το μάρκετινγκ, κινηματογραφία, διαδίκτυο, μουσική βιομηχανία, εκδόσεις ηλεκτρονικές και έντυπες καθώς και ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ο ορισμός του περιλαμβάνει μόνο τις βιομηχανίες

που δημιουργούν κείμενα ή πολιτιστικά αντικείμενα και οι οποίες ασχολούνται με κάποια μορφή βιομηχανικής αναπαραγωγής (Hesmondhalgh, 2002).

Οι βιομηχανίες έντασης γνώσης είναι: οι υπηρεσίες στον νομικό τομέα (νομικό τομέα, λογιστικής, τήρησης βιβλίων, ελέγχου, κ.λ.π.), στον χρηματοπιστωτικό τομέα, η εφαρμογή E&A και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και η τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο Cunningham (2001) παρουσιάζει σε αυτό το θέμα μια διαφορετική κατηγοριοποίηση των δημιουργικών βιομηχανιών. Εντοπίζονται πέντε υποκατηγορίες: Δημιουργικές Βιομηχανίες, Βιομηχανίες Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Βιομηχανίες Περιεχομένου, Πολιτιστικές Βιομηχανίες, Βιομηχανίες Ψηφιακού Περιεχομένου. Κάθε μία από αυτές αντιπροσωπεύει διαφορετικές δραστηριότητες ή μοιράζονται διαφορετικά τμήματα των ίδιων δραστηριοτήτων.

Οι Δημιουργικές πόλεις τονίζουν περισσότερο το ζήτημα της ποιότητας ζωής, με την επιθυμία να προσελκύσουν τη δημιουργική τάξη, δηλαδή κοινωνικά και επαγγελματικά στρώματα με υψηλή μόρφωση (προγραμματιστές, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, συγγραφείς κλπ.) που πιστεύουν πως έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την οικονομία προς όφελος της πόλης. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό οι πόλεις πρέπει να συντηρήσουν και να υποστηρίξουν τον ιστορικό και πολιτιστικό χαρακτήρα των διάφορων γειτονιών, ώστε να μπορέσουν να προσελκύσουν την προαναφερθείσα δημιουργική τάξη. Σύμφωνα με τον Florida, η δημιουργία ενός προεπιχειρησιακού κλίματος δεν είναι τόσο σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη μιας πόλης όσο είναι η ικανότητα της να προσελκύει δημιουργικούς ανθρώπους οι οποίοι συνήθως προτιμούν παλιές γειτονιές που έχουν ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ενδιαφέρον (Λουκαΐτου-Σιδέρη, 2006).

Οι δημιουργικές πολιτικές είναι αυτές που ευνοούν τις δημιουργικές βιομηχανίες και τον ανταγωνισμό των πόλεων. Μια δημιουργική πολιτική είναι αυτή που προωθεί ένα πλαίσιο ελευθερίας (το οποίο δημιουργεί ευκαιρίες), που δημιουργεί πυκνότητα.

1.3 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΟΛΗ

Πολιτισμός είναι η γενική έκφραση της δημιουργικότητας της ανθρωπότητας. Συνδέεται με την γνώση, τα χαρίσματα, την κουλτούρα και τις αξίες του ανθρώπου καθώς και με τις βιομηχανικές κατασκευές του. Ο πολιτισμός είναι το στοιχείο που

χαρακτηρίζει και διακρίνει μια περιοχή και την κάνει μοναδική. Η πολιτιστική μας κληρονομιά μας συνδέει με την ιστορία και το παρελθόν μας και αποτελεί ένα καλό εφόδιο για να αντιμετωπίσουμε το μέλλον με διορατικότητα.

Ο πολιτισμός θα μπορούσε να έχει μια στενή και μια πιο ευρεία έννοια. Η πιο δημοφιλής ερμηνεία του πολιτισμού είναι ένα συγκεκριμένο σύστημα τέχνης, σκέψης, και έθιμα μιας κοινωνίας ή οι τέχνες, τα έθιμα, τα πιστεύω και όλα τα άλλα προϊόντα της ανθρώπινης σκέψης, που δημιουργήθηκαν από ένα λαό σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Επικεντρώνεται γύρω από τις τέχνες, τον κινηματογράφο και τη μουσική, την αρχιτεκτονική και το σχεδιασμό - μια κουλτούρα η οποία διαμορφώνεται από την ιστορία και την ταυτότητα των τόπων (Kunzmann, 2004).

Η σχέση μεταξύ του πολιτισμού, της πόλης και του σχεδιασμού εξηγείται σε 7 πεδία (Kunzmann, 2004) :

- ♦ Πολιτισμός και εικόνα. Ο πολιτισμός οξύνει τις εικόνες μιας πόλης (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και ταυτότητα. Ο πολιτισμός ενισχύει την ταυτότητα της πόλης (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και χώρος. Ο πολιτισμός βελτιώνει την αξία της τοποθεσίας (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και ψυχαγωγία . Ο πολιτισμός ψυχαγωγεί (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και εκπαίδευση. Ο πολιτισμός διδάσκει (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και δημιουργικότητα. Ο πολιτισμός ενισχύει την δημιουργικότητα (και αντίστροφα)
- ♦ Πολιτισμός και οικονομία. Ο πολιτισμός συμβάλλει στην τοπική οικονομία και δημιουργεί θέσεις εργασίας (και αντίστροφα)

Ο πολιτισμός συμβάλλει ολοένα και περισσότερο στην επιχειρηματική διάσταση της πόλης, τα τουριστικά ελκτικά στοιχεία και την ιδιαίτερη ανταγωνιστική της πλευρά. Ο ανταγωνισμός στοχεύει κυρίως στα τουριστικά έσοδα και τις οικονομικές επενδύσεις περιβάλλοντας την εικόνα της πόλης ως επίκεντρο πολιτιστικής καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένων των αρχιτεκτονικών σχεδίων, των πρωτοποριακών καλλιτεχνικών παραστάσεων και των εστιατορίων. Το αποτέλεσμα είναι η προώθηση της *συμβολικής οικονομίας* της πόλης (Δέφνερ, 1999).

Η Zukin (1995) τονίζει ότι με την οικονομική παρακμή και εξαφάνιση των μεταποιητικών επιχειρήσεων, ο πολιτισμός γίνεται ολοένα και περισσότερο η κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα των πόλεων, ο βασικός πόρος τουριστικής ανάπτυξης και η κρίσιμη ανταγωνιστική αιχμή των πόλεων. Η μεγέθυνση της πολιτιστικής κατανάλωσης και των βιομηχανιών τονώνουν τη συμβολική οικονομία της πόλης και την ικανότητά της να παράγει νέα σύμβολα και νέους χώρους (Γοσποδίνη, 2006)

Η πολιτιστική διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού αποτελεί σημείο κλειδί στην αστική και περιφερειακή ανάπτυξη της «Παλιάς Ευρώπης» και επίσης απαιτείται περισσότερο εφευρετικός χωροταξικός σχεδιασμός και δημιουργική διακυβέρνηση για να βελτιωθεί η πολιτιστική διάσταση και να διατηρηθεί το Ευρωπαϊκό πνεύμα των πόλεων (Kunzmann, 2004).

Ο πολιτισμός μπορεί να συμπληρώσει τα κενά που έμειναν από τα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια και αποθήκες της βιομηχανικής περιόδου, και να δημιουργήσουν μια νέα αστική εικόνα, που θα έκανε την πόλη πιο ελκυστική προς το κινητό κεφάλαιο και τους μετακινούμενους επαγγελματίες. Παραδείγματα χρήσης πολιτιστικών βιομηχανιών ως οικονομική βάση συναντάμε κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990 σε όλη την επικράτεια της Ευρώπης-Γλασκόβη, Αμβούργο, Βαρκελώνη κ.ά. (Hall, 2009).

Ο πολιτιστικός πλούτος είναι η πρώτη ύλη της πόλης και η βάση αξιών της. Σε αυτό έρχεται αρωγός η δημιουργικότητα αποτελώντας μια μέθοδο, ένα εργαλείο, να ανακαλυφθεί αυτός ο πλούτος και να εξελιχθεί. Οι σχεδιαστές πρέπει να είναι πιο δημιουργικοί όταν πρόκειται για την ενίσχυση της πολιτιστικής διάστασης της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Οι πόλεις και οι πολεοδόμοι πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για το σχεδιασμό σε πολυπολιτισμικά και διαπολιτισμικά περιβάλλοντα (Kunzmann, 2004).

Οι *αστικοί πολιτιστικοί πόροι*, είναι η ιστορική, η βιομηχανική και η καλλιτεχνική κληρονομιά αντιπροσωπεύοντας πόρους συμπεριλαμβανομένου αρχιτεκτονικά, αστικά τοπία και τοπόσημα. Συμπεριλαμβάνονται η τοπική και εγχώρια παράδοση της δημόσιας ζωής, φεστιβάλ, ιεροτελεστίες και ιστορίες, ως επίσης και χόμπι. Ερασιτεχνικές πολιτιστικές δραστηριότητες επανεξετάζονται για να δημιουργηθούν νέα προϊόντα και υπηρεσίες. Κατά κύριο λόγο δεν προτιμώνται συμβατικές δραστηριότητες πολιτισμού όπως φαγητό και τοπική κουζίνα, ρουχισμό και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, οι οποίες υπάρχουν παντού (Landry, 2000).

Τα μουσεία, οι γκαλερί τέχνης και οι βιβλιοθήκες προσδιορίζουν την ταυτότητα της πόλης και της προσδίδουν «αυτοπεποιθήση». Αυτός συμβαίνει γιατί εμπλέκονται σε μια ανταλλαγή ιδεών, όπου οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται. Είναι πλατφόρμες διαλόγου, ομιλίας και διαφωνιών, αποκαλύπτοντας τη πολυστρωματική δομή μιας κοινωνίας. Η σημερινή τάση είναι ο σύγχρονος σχεδιασμός των κτιρίων των μουσείων και των γκαλερί- χρησιμοποιούνται περίτεχνα σχέδια και υλικά- με απώτερο σκοπό τον συνδυασμό του παλιού με το καινούριο και την προσέλκυση του κοινού (Landry, 2006).

Ο πολιτιστικός πλούτος μπορεί να μετατραπεί σε οικονομικά πλεονεκτήματα γι' αυτό δίνεται έμφαση στην αξία των πολιτιστικών βιομηχανιών, οι οποίες αποτελούν ενδεχομένως τον πιο γρήγορα αναπτυσσόμενο κλάδο της σύγχρονης οικονομίας. Για παράδειγμα οι πολιτιστικές βιομηχανίες απασχολούν περίπου το 3-5% του εργατικού δυναμικού σε πόλεις όπως το Λονδίνο, η Νέα Υόρκη, το Μιλάνο ή το Βερολίνο (Landry, 2000).

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με τη Δημιουργική πόλη γιατί βοηθούν στην ανάπτυξη ενός κοσμοπολίτικου κλίματος που γενικά αρέσει στα δημιουργικά κοινωνικά στρώματα. Η στρατηγική του Δημιουργικού μοντέλου επικεντρώνει στα μικρά πολιτιστικά κέντρα (μουσικά καφενεύα, θέατρα γειτονιάς, μπουάτ και bars σε διάφορες γειτονίες) (Λουκαΐτου-Σιδέρη, 2006). Οι Πολιτιστικές βιομηχανίες περιλαμβάνουν βιομηχανίες που εστιάζουν στον πολιτιστικό τουρισμό, και την πολιτιστική κληρονομιά, μουσεία και βιβλιοθήκες, αθλητικές και υπαίθριες δραστηριότητες, καθώς και μια ποικιλία από τρόπο ζωής (*lifestyle*) (Hartley, 2005).

Οι πολιτιστικές βιομηχανίες ορίζονται "οι δραστηριότητες που ασχολούνται κατά κύριο λόγο με τα συμβολικά αγαθά(...). Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει, ό, τι έχει κληθεί κλασική πολιτιστική βιομηχανία – μέσα επικοινωνίας, κινηματογράφηση, εκδόσεις, η μουσική, το σχεδιασμό, την αρχιτεκτονική, τα νέα μέσα και οι «παραδοσιακές τέχνες-εικαστικά, χειροτεχνία, θέατρο, μουσικό θέατρο, συναυλίες και παραστάσεις, λογοτεχνία, τα μουσεία και αίθουσες τέχνης " (O'Connor, 1999).

Συγγραφείς όπως οι O'Regan (2001) ή ο Cunningham (2001), αντιλαμβάνονται τις πολιτιστικές βιομηχανίες ως υποδιαίρεση των δημιουργικών βιομηχανιών (Costa et. al., 2006· Cunningham, 2001).

Η δημιουργικότητα που βασίζεται στον πολιτισμό, είναι συνδεδεμένη με την ικανότητα του κάθε ανθρώπου, και ιδιαίτερα των καλλιτεχνών, να σκέφτονται ευφάνταστα και μεταφορικά, να αμφισβητούν το συμβατικό και το συνηθισμένο και να απαιτούν το συμβολικό και το καινούριο. Τροφοδοτεί και ενισχύει τη καινοτομία (πολιτιστική, οικονομική και κοινωνική) και παρέχει τα μέσα για να παρακινήσει τη κοινωνική συνοχή. Αυτού του είδους η δημιουργικότητα έχει την ικανότητα να σπάει τις συνήθειες και τον συνηθισμένο τρόπο σκέψης και επιτρέπει την ανάπτυξη μιας νέας ιδέας. Η φύση αυτής της πολιτιστικής δημιουργικότητας μπορεί να χαρακτηριστεί διαισθητική, ξεχωριστή, αυθόρμητη και κατ' επέκταση εμπλουτίζει την κοινωνία.

Οι πόλεις που μπορούν να χαρακτηριστούν και δημιουργικές, θέλοντας να προσελκύσουν κόσμο και να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση χρησιμοποιούν κάποια κόλπα και τεχνάσματα. Ένα από αυτά είναι ότι μετατρέπουν κάποια αδυναμία τους σε πλεονέκτημα, όπως για παράδειγμα η Γλασκόβη ως προς την Ισλανδία, που συγκριτικά μπορεί να θεωρηθεί ως τουριστικό θέρετρο για τους Ισλανδούς (Landry, 2000).

Η πολιτιστική ανάπτυξη διαμόρφωσε την αστική ανάπτυξη και υπάρχει σαφής δεσμός και αλληλεπίδραση μεταξύ δημιουργικότητας και εξέλιξης του πολιτισμού, άλλωστε αυτό που σήμερα είναι κλασικό αποτελεί την καινοτομία του χθες. Δημιουργικότητα δεν είναι μόνο η συνεχής ανακάλυψη του καινούριου, αλλά και το πώς να διαχειριστείς καταλλήλως το παλιό.

Όσο ο κόσμος των πολιτιστικών πόρων αναπτύσσεται, γίνεται σαφές ότι κάθε πόλη μπορεί να έχει τη δική της μοναδική θέση και να κάνει κάτι αξιόλογο μη έχοντας κατάλληλες προϋποθέσεις. Προσπαθώντας να αναπτυχθούν και να προωθηθούν «άσχημες» πόλεις, ψυχρές ή ζεστές πόλεις, ή περιθωριοποιημένα μέρη. Κάθε πόλη, δηλαδή μπορεί να γίνει κέντρο του κόσμου ως προς ένα χαρακτηριστικό, με σκληρή και επίμονη προσπάθεια. Το σημαντικότερο πλεονέκτημα που προσφέρει ο πολιτισμός ως προς τον ανταγωνισμό των πόλεων είναι η μοναδική ταυτότητα και αξία που προσδίδει σε μια πόλη με στόχο την προσέλκυση τουριστών και επιχειρήσεων. Για παράδειγμα η Ρίγα προβάλλει σήμερα το ναυτικό παρελθόν της και τον ιστορικό της ρόλο στην Χανσεατική Λίγκα για να ξεχωρίσει από την αφάνεια ταυτότητας την οποία της είχε επιβάλλει η Σοβιετική Ένωση (Landry, 2000).

Ο πολιτισμός προσφέρει διορατικότητα και έχει πολλές επιρροές, είναι το πρίσμα μέσω του οποίου πρέπει να γίνεται η θεώρηση της αστικής ανάπτυξης. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες, ως άξονες δημιουργικότητας, μπορούν να αποτελέσουν ένα αξιόλογο οικονομικό τομέα. Η τουριστική κίνηση τροφοδοτείται από τον πολιτισμό, όμως μέχρι τώρα ο τουρισμός επικεντρωνόταν στην στενή έννοια του πολιτισμού, δηλαδή μουσεία, γκαλερί, θέατρα και αγορές. Μπορούμε να δούμε την θετική πλευρά των πολιτιστικών θεσμών και το πώς ο πολιτιστικός τομέας έχει άμεση επίδραση προσελκύοντας διεθνής εταιρίες οι οποίες αναζητούν δραστήρια πολιτιστική ζωή για τους απασχολούμενους τους.

Η δημιουργική πρόκληση για μια πόλη είναι να μετατραπεί από πολυπολιτισμική σε διαπολιτισμική πόλη. Η *διαπολιτισμικότητα* μπορεί να περιγραφεί ως η πολιτιστική συνδιαλλαγή μεταξύ των ομάδων μέσα σε μια κοινωνία. Βασίζεται στην αρχή ότι ο καθένας κατανοεί και δέχεται τον πολιτισμό του άλλου. Έτσι, η *διαπολιτισμικότητα* επιδιώκει να ενισχυθεί η σύντηξη διάφορων πολιτισμών αναζητώντας τα κοινά σημεία.

1.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Τι είναι καινοτόμα δράση σε μια κοινότητα; Αυτό που είναι σύνηθες σε μια κοινότητα μπορεί να αποτελέσει ολοκληρωτικά καινούρια ιδέα σε μια άλλη. Γι' αυτό το λόγο καινοτόμα πράξη είναι να κάνεις κάτι έξω από το πρότυπο, κάτι καινούριο στο περιβάλλον (Duxbury, 2004).

Η *καινοτομία* είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, που ενσωματώνει νέες διαδικασίες (τεχνολογικές και οργανωτικές) και νέα προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες). Ομοίως η διαδικασία μέσα από την οποία προκύπτει η καινοτομία είναι σύνθετη (Bakouros και Demetriadou, 2001).

Οι παράγοντες που οδηγούν μια πόλη ή κοινότητα στην καινοτομία είναι σύνθετοι. Οι πιο προφανείς είναι οι πιέσεις για οικονομική ανανέωση. Ενώ αυτές οι οικονομικές-δομικές αλλαγές καλούν τις πόλεις να δράσουν καινοτόμα, οι τοπικές αρχές και οι αστικοί σχεδιαστές που θα πάρουν τις αποφάσεις θα στηριχτούν σε κάποιες βασικές αρχές (Duxbury, 2004):

1. Κάθε πόλη και κοινότητα είναι μοναδική όσον αφορά την ιστορία της, την ανάπτυξη, τις προκλήσεις, τις φιλοδοξίες και τις ευκαιρίες της. την δική της μοναδική

2. Η υλοποίηση των ιδεών και των στρατηγικών μιας πόλης είναι τέχνη που βασίζεται στη γνώση και την ευαισθησία της, στο σύνθετο πολιτιστικό της σύστημα και στο ευρύτερο περιβάλλον της
3. Η ανάπτυξη της πόλης πρέπει να βασίζεται στην αυθεντικότητα και την ισορροπία, για παράδειγμα για να αντισταθμιστεί η μαζική παραγωγή, προτείνεται η τέχνη του δρόμου που ενισχύσει τη τοπική ταυτότητα της πόλης
4. Η διάρκεια της καινοτομίας εξαρτάται από την ισχυρή συμμετοχή της κοινότητας και τις κοινές διαδικασίες. Γι' αυτό θα πρέπει να ενισχυθεί και να υποστηριχθεί ισχυρή οριζόντια δικτύωση στο σύνολο της κοινωνίας
5. Μικρότερα σχέδια που υφίστανται περισσότερο μπορούν να κάνουν τη διαφορά. Οι σταδιακές αλλαγές, έξυπνα εφαρμόσιμες μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντική καινοτομία

Η Duxbury (2004) θεωρεί επιτυχημένο μοντέλο αυτής της προσέγγισης, το Μόντρεαλ γιατί περιλαμβάνει διεθνής ανάπτυξη και αναγνωρισμένα εκπαιδευτικά και ερευνητικά κέντρα τα οποία δημιουργούν καθοδηγητικές ιδέες και γνώση καθώς και νέες βιομηχανίες για το μέλλον. Ωστόσο όπως επισημαίνει η Lise Bissonnette στο Μόντρεαλ υπάρχει μια σημαντική απουσία του πολιτισμού στο σχεδιασμό για το Μόντρεαλ. Γενικότερα η Duxbury, θεωρεί ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες και πηγές αναγνωρίζονται ως αξιόλογες πηγές καθώς προσελκύουν επιστήμονες και άλλους μορφωμένους εργαζομένους αλλά από μόνες τους δεν αποτελούν μέρος του γνωστικού και καινοτόμου περιβάλλοντος.

Η δημιουργικότητα είναι προαπαιτούμενο για την καινοτομία. Η καινοτομία είναι η πραγματοποίηση μιας νέας ιδέας στην πράξη, που συνήθως αναπτύσσεται μέσω της δημιουργικής σκέψης. Η καινοτομία έχει λόγο ύπαρξης όταν περάσει το τεστ πραγματικότητας γιατί απλά η δημιουργική ιδέα από μόνη της δεν είναι αρκετή. Η δημιουργικότητα περιλαμβάνει αποκλίνων ή παραγωγική σκέψη αλλά η καινοτομία απαιτεί μια συγκλίνουσα, κρίσιμη και αναλυτική προσέγγιση και αυτοί οι τρόποι σκέψης ταλαντεύονται καθώς η ιδέα αναπτύσσεται. Η τέχνη και ο πολιτισμός μπορούν να επωφελήσουν την καινοτομία με ποικίλους τρόπους (Landry, 2000).

Όπως αναφέραμε και παραπάνω οι Leadbeater and Oakley (1999), ταυτίζουν το δημιουργικό περιβάλλον με το περιβάλλον καινοτομίας και θεωρούν ότι οι πόλεις δεν είναι τίποτα αν δεν είναι δημιουργικές. Στον 19^ο αι. ήταν σύνηθες οι πόλεις να είναι

είτε βιομηχανικές, είναι εμπορικές ή καλλιτεχνικές. Στον αιώνα που διανύουμε όμως αυτές οι διακρίσεις θα εξαλειφθούν και οι πόλεις θα είναι εμπορικές με το να είναι δημιουργικές. Οι πόλεις είναι εύφορο έδαφος για νέες ιδέες. Ενώ μέχρι τώρα βάσισαν τον πλούτο και τη ταυτότητά τους στο εμπόριο, στις βιομηχανίες κατασκευής ή ακόμα και στις βασικές υπηρεσίες τώρα θα πρέπει να προσδιοριστούν εκ νέου.

Η δημιουργικότητα είναι ένα μέσο εισόδου στην καινοτομία, που την καθιστά και πιο κατάλληλη να πραγματοποιηθεί. Ενώ η δημιουργικότητα είναι μια εξερευνητική και αναπτυσσόμενη διαδικασία, η καινοτομία προκύπτει από μια λεπτομερής και ρεαλιστική διαδικασία. Ωστόσο ένα μέρος δεν μπορεί να είναι καινοτόμο χωρίς πρώτα να είναι δημιουργικό. Παραδοσιακοί δείκτες καινοτομίας μπορεί να παρεμποδίζουν την δημιουργικότητα. Για παράδειγμα, σχετικά με το κέρδος από το ποσοστό των ευρεσιτεχνιών σε μια πόλη, η επιμονή στα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού μπορούν να μειώσουν τις επιλογές και τις δυνατότητες για άλλους. Γι' αυτό το *δημιουργικό κοινό* είναι πιο ελαστικό όσον αφορά τα δικαιώματα χρήσης (Landry, 2006).

Στα πλαίσια μιας δημιουργικής πόλης, η εισαγωγή καινοτόμων τεχνικών αφορά όλα τα επίπεδα (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, πολεοδομικό). Συναντάτε στις υπηρεσίες και στις βιομηχανίες, και τις αναβαθμίζει αλλά και στον φυσικό σχεδιασμό. Ο *καινοτόμος σχεδιασμός* του χώρου μπορεί να οριστεί ως ο σχεδιασμός που δεν εναρμονίζεται αλλά διαφοροποιείται από την υφιστάμενη κατάσταση και τις διεθνείς τάσεις σχεδιασμού (Γοσποδίνη και Μπεριάτος, 2006). Ο καινοτόμος σχεδιασμός του χώρου αναδύεται ως ένα νέο αποτελεσματικό εργαλείο για την ενίσχυση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας μιας πόλης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εμπορευματοποίησή της (city-marketing).

1.5 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΤΑΞΗ

Η προσέλκυση νέων, δημιουργικών και με υψηλή μόρφωση ατόμων θεωρείται συνήθως ως κάτι που επιτυγχάνεται περίπου αυτόματα, με τη δημιουργία των αντίστοιχων θέσεων εργασίας που θα προκύψουν από την εγκατάσταση των νέων επιχειρήσεων. Και αυτό γιατί η εγκατάσταση ανθρώπων σε μια περιοχή θεωρείται ότι εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την ύπαρξη των κατάλληλων θέσεων εργασίας και των αντίστοιχων οικονομικών κινήτρων. Ωστόσο, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές-

Lloyd, Clark, Florida-υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την επιλογή εγκατάστασης νέων και δημιουργικών ανθρώπων σε μια πόλη/περιοχή. Οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών, όπως είναι, για παράδειγμα, η ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος, το πολιτιστικό δυναμικό, η δημογραφική σύνθεση, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, κ.ο.κ. (Κουρτέσης, 2008) .

Ο Richard Florida, μέσα από την έρευνα του ήθελε να εντοπίσει το γιατί τα τελευταία χρόνια μια πόλη οδηγείται σε παρακμή, γιατί κάποιες πόλεις έχουν δυναμικές τάσεις ανάπτυξης ενώ άλλες όχι και εν τέλει ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις των ανθρώπων να επιλέξουν έναν τόπο διαμονής και εργασίας. Μέσα από την έρευνα του προέκυψαν κάποιες έννοιες-κλειδιά, τις οποίες και ανέπτυξε, αυτές της *δημιουργικής τάξης* και του *δημιουργικού κεφαλαίου*. Στόχος του Florida είναι να επισημάνει τον ιδιαίτερο ρόλο της δημιουργικής τάξης για την ανταγωνιστικότητα των πόλεων και δίνει έμφαση στις προτιμήσεις και τις επιθυμίες των μελών της, παρά στις επιχειρήσεις οι οποίες προσλαμβάνουν τέτοια άτομα, γιατί θεωρεί ότι οι πόλεις που έχουν υψηλές συγκεντρώσεις δημιουργικών ανθρώπων έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο να προσελκύουν νέες επιχειρήσεις.

Ο Florida εισάγει την έννοια του *δημιουργικού κεφαλαίου* (creative capital) και εξηγεί ότι το δημιουργικό κεφάλαιο είναι άμεσα συνδεδεμένο με την οικονομική ανάπτυξη μιας πόλης και την προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού αλλά και κεφαλαίου (Florida, 2005).

Ακόμη ο Florida ανέπτυξε εκτενώς την έννοια, της δημιουργικής τάξης (creative class). Αποτελείται από άτομα που βασικό χαρακτηριστικό της εργασίας τους είναι η δημιουργία νέων μορφών προϊόντων, στρατηγικών, ιδεών, θεωριών, που έχουν βασικά χαρακτηριστικά την ευελιξία και την ευρεία χρήση. Έχουν υψηλό επίπεδο γνώσεων, εκπαίδευσης και ικανοτήτων και καλούνται να λύσουν προβλήματα ενσωματώνοντας καινοτόμες λύσεις και ιδέες (Florida, 2002).

Η τάξη αυτή συμπεριλαμβάνει αυτούς που παραδοσιακά θεωρούνται δημιουργικοί, δηλαδή τους καλλιτέχνες, μουσικούς, συγγραφείς αλλά και αυτούς που ονομάζονται «knowledge workers» ή «information workers», με άλλα λόγια προγραμματιστές Η/Υ, μηχανικούς, ακαδημαϊκούς και δικηγόρους, κτλ. Οι άνθρωποι αυτής της τάξης έχουν ανάγκη να ζουν και να εργάζονται σε μέρη όπου ευδοκιμεί η δημιουργικότητά τους. Η

δημιουργική τάξη σύμφωνα με τον Florida δεν αναφέρεται αποκλειστικά στους καλλιτέχνες, τους συγγραφείς και τους εφευρέτες, αλλά είναι μια πολυδιάστατη έννοια και μπορεί να αναφέρεται στην οικονομία, την τεχνολογία, το θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο μία πόλης (Florida, 2002). Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται άτομα που μπορούν να χρησιμοποιούν με δημιουργικό και νέο τρόπο τις γνώσεις τους για να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις και τα προβλήματά τους (Κουρτέσης, 2008). Κατά τη γνώμη του Κουρτέση (2008) αυτό που ο Florida αποκαλεί «δημιουργική τάξη», συμπίπτει κατά ένα σημαντικό μέρος με το «εξειδικευμένο και καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό», το οποίο αναφέρεται στα κείμενα αυτών που ασχολούνται με την οικονομία της γνώσης και την κοινωνία της μάθησης. Εντός της δημιουργικής τάξης, ο Florida (2005) περιγράφει τη δομή αυτής της κατηγορίας: τα μέλη της είναι ενωμένα με τα χαρακτηριστικά των επαγγελματιών τους (αμείβονται για τη δημιουργία και τη χρήση κάτι νέου) και χωρίζονται σε δύο υποομάδες: το super-δημιουργικό πυρήνα και τους δημιουργικούς επαγγελματίες. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από εκείνους των οποίων τα επαγγέλματα αφορούν τον εντοπισμό και την επίλυση προβλημάτων, ενώ η τελευταία περιλαμβάνει κυρίως εκείνους που χρησιμοποιούν τις νέες λύσεις και προϊόντα (Florida, 2005).

Στην αρχή του κεφαλαίου αναφερθήκαμε στο γεγονός ότι παραδοσιακοί παράγοντες, όπως η γεωγραφική θέση που κάποτε επηρέαζαν σημαντικά την επιλογή τόπου εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων, εμφανίζονται σήμερα να έχουν ελάχιστη σημασία, ωστόσο ο Florida διαφωνεί με αυτήν την άποψη. Οι άνθρωποι, η οικονομία και οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να δημιουργούν υψηλές συγκεντρώσεις. Ο Florida μέσα από προσωπική έρευνα με συνεντεύξεις, παρατηρεί ότι σήμερα ο τόπος και η κοινωνία είναι περισσότερο κρίσιμοι παράγοντες από οποιαδήποτε άλλη εποχή (Florida, 2005).

Ο Florida εξετάζει τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση της δημιουργικής τάξης όσον αφορά την εγκατάστασή τους σ' ένα μέρος. Εκτιμά πως οι πόλεις θα πρέπει, αντί να επιδιώκουν αποκλειστικά την προσέλκυση επενδύσεων, να δώσουν προτεραιότητα στην προσέλκυση αυτού του ανθρώπινου δυναμικού.

Η δημιουργική τάξη, όσον αφορά την εγκατάστασή της, δίνει σημασία στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος και στην ποιότητα ζωής. Μετακινείται προς μέρη που έχουν έντονο διεθνή χαρακτήρα και χαρακτηρίζονται από τη συνύπαρξη διαφορετικών νοοτροπιών και πολιτισμών. Επιθυμούν να ακούν διαφορετικά είδη μουσικής, να γεύονται διαφορετική κουζίνα από τη συνηθισμένη τους και αν συναναστρέφονται με

άτομα ανόμοια με αυτούς (Florida, 2002). Άλλα στοιχεία που φαίνεται να παίζουν ρόλο στην προσέλκυση τέτοιων ανθρώπων είναι η ζωντάνια και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας μιας πόλης. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της πόλης όπως αυτός εμφανίζεται στην ύπαρξη μικρών καφέ, βιβλιοπωλείων ή εμπορικών μαγαζιών τοπικού χαρακτήρα σε αντίθεση με τα μεγάλα καταστήματα και εμπορικά κέντρα. Η ύπαρξη έντονης κοινωνικής ζωής και χώρων συνεύρεσης (καφέ, μπαρ, θεάτρων, κινηματογράφων) είναι επίσης σημαντικός παράγοντας. Εξίσου σημαντικές είναι και οι πολιτιστικές δραστηριότητες ενός τόπου. Όσο πιο ενεργό πολιτιστικό είναι ένας μέρος με γκαλερί τέχνης, θέατρα κ.ο.κ. τόσο πιο ελκυστικό γίνεται για τα μέλη της δημιουργικής τάξης (Κουρτέσης, 2008). Τα μέλη της ομάδας αυτής εκτιμούν την ποικιλία πολιτιστικών δρώμενων στην πόλη και κατ' επέκταση επιθυμούν την ενεργή συμμετοχή τους στην πολιτιστική και καλλιτεχνική αυτή ζωή (τέχνη του δρόμου, μουσικές σκηνές στο δρόμο κ.λ.π.) (Florida, 2002).

Εκτός από την κοινωνική ζωή και τις πολιτιστικές δυνατότητες της πόλης, οι δημιουργικοί άνθρωποι δίνουν σημασία και στην ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος και τη δυνατότητα αξιοποίησης του (Florida, 2002). Φαίνεται πως οι δημιουργικοί άνθρωποι προσδίδουν σημασία και σε βασικές παραμέτρους ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος, κυρίως όσον αφορά τις δυνατότητες ήπιων μορφών μετακίνησης (ποδηλατοδρόμων, πεζόδρομων, κ.λ.π.) και χώρων υπαίθριων δραστηριοτήτων (πάρκων, πλατειών, χώρων άθλησης κ.λ.π.) (Κουρτέσης, 2008). Τέλος, περιοχές ή πόλεις που έχουν υψηλές συγκεντρώσεις ανάπτυξης καινοτομιών και παραγωγής δημιουργικών προϊόντων ελκύουν τους δημιουργικούς ανθρώπους (Florida, 2002).

Σύμφωνα με τον Florida οι απαραίτητες ιδιότητες για μια δημιουργική πόλη είναι οι παρακάτω (Florida, 2005) :

1. *Τεχνολογία (Technology)*: περιλαμβάνει υψηλές συγκεντρώσεις καινοτομίας και υψηλής τεχνολογίας σε μία περιφέρεια
  2. *Ανοχή (Tolerance)*: αναφέρεται σε περιοχές ανοιχτές, χωρίς περιορισμούς, που έχουν την ιδιότητα της ποικιλομορφίας και συνύπαρξης πολλών εθνοκοιτητων, φυλών και τρόπων ζωής
  3. *Ταλέντο (Talent)*: αναφέρεται σε πληθυσμό που κατέχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο
- Τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν για τον Florida τα τρία «Τ» και απαιτείται η συνύπαρξη τους για να χαρακτηριστεί μια πόλη δημιουργική

Σύμφωνα με τις έρευνες του Florida προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι νέοι άνθρωποι δεν επιθυμούν να συμμετέχουν σε κλειστές ομάδες με ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς που συνεπάγονται σταθερότητα, εσωστρέφεια και συνοχή, αντίθετα προτιμούν πιο χαλαρούς κοινωνικούς δεσμούς δηλαδή, ανοιχτές κοινωνίες και ελεύθερα δίκτυα, νέες ιδέες και παραγωγή καινοτομίας (Florida, 2005).

Για να αξιολογήσει συγκριτικά το δημιουργικό δυναμικό των πόλεων ο Richard Florida, δημιούργησε το δείκτη δημιουργικότητας. Ο δείκτης αυτός είναι μια σύνθεση από άλλους μικρότερους δείκτες που μετρούν, τον αριθμό ατόμων που ασχολούνται με δημιουργικά επαγγέλματα επί του συνόλου του εργατικού δυναμικού μιας πόλης, τα ποσοστά ατόμων που κατέχουν υψηλόβαθμα πτυχία, το πλήθος που το ονόμασε Bohemian Index, που μετρά το πλήθος των συγγραφέων, των αρχιτεκτόνων, των μουσικών-δηλ. τους παράγοντες του πολιτισμού και όχι τις πολιτιστικές εγκαταστάσεις, το ποσοστό κοινωνικής ποικιλομορφίας (π.χ. καταγωγή), τον αριθμό των ομοφυλόφιλων (Gay Index), τον αριθμό των καινοτομιών και το ποσοστό δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας. Οι πόλεις οι οποίες προσελκύουν ομοφυλόφιλους, καλλιτέχνες και εθνικές μειονότητες είναι οι νέες οικονομικές δυνάμεις της εποχής μας επειδή είναι οι περιοχές που κατοικούνται από δημιουργικούς εργαζόμενους (Florida, 2005).

Παρότι το Δημιουργικό μοντέλο δεν καθοδηγείται από οικονομικά κριτήρια, εντούτοις και αυτό φαίνεται να απευθύνεται και να προτιμά συγκεκριμένα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Το συγκεκριμένο μοντέλο αν και ευνοεί την πολυεθνικότητα και την πολυπολιτισμικότητα των πόλεων ως πιο ενδιαφέρουσα δομή του αστικού πληθυσμού, το βασικό του κίνητρο είναι η δημιουργία ενός κλίματος κατάλληλου και αρεστού για την έμπνευση της δημιουργικής τάξης και όχι για το ευρύτερο κοινό. Επιπρόσθετα, αυτό το μοντέλο μπορεί να οδηγήσει σε άνοδο της αξίας γης και των ενοίκων στις γειτονιές που μετατρέπονται σε πολιτιστικές περιοχές με αποτέλεσμα τον παράλληλο εκτοπισμό των κατοίκων τους (Λουκαΐτου-Σιδέρη, 2006).

Συμπερασματικά ο Florida προσπάθησε να βρει στρατηγικές για την προώθηση καινοτόμας περιφερειακής ανάπτυξης. Θεωρεί ότι οι δημιουργικοί άνθρωποι κινούν την οικονομική ανάπτυξη της πόλης και δημιουργικοί είναι οι ταλαντούχοι άνθρωποι με πολλές ικανότητες, γνώσεις και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Γι' αυτό ο Florida δίνει ιδιαίτερη αξία και προσοχή σε πόλεις που έχουν την ικανότητα να προσελκύουν

τέτοιους ανθρώπους (ταλαντούχους) και είναι μέρη που τα χαρακτηρίζει η καινοτομία, η κοινωνική ποικιλομορφία, οι ασθενείς κοινωνικοί δεσμοί και οι ευρείες αντιλήψεις.

Ωστόσο, ο Florida με τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει για την δημιουργική τάξη και πως αυτή βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης, ευνοεί κυρίως μια κατηγορία ανθρώπων, τη δημιουργική τάξη και δημιουργεί μια ταξική πόλη που προσφέρει πολιτιστικά αγαθά άνισα μοιρασμένα στους κατοίκους. Στην ουσία διαχωρίζει την πόλη σε δυο κοινωνίες με διαφορετικό οικονομικό υπόβαθρο. Την κοινωνία των ταλαντούχων και οικονομικά εύπορων ανθρώπων και την κοινωνία των λιγότερο ταλαντούχων ατόμων με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και με μικρότερες ίσως οικονομικές απολαβές. Ενισχύει τον κοινωνικό διαχωρισμό μεταξύ των πόλεων ή ακόμα και μέσα στην ίδια πόλη.

1.6 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Προοδευτικά η έννοια της *Δημιουργικής Πόλης* και η *δημιουργική οικονομία* ενσωματώθηκε στην πολιτική αρκετών Ευρωπαϊκών πόλεων (π.χ., στο Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Ισπανία) μέσω στρατηγικών σχεδίων και προγραμμάτων αστικού σχεδιασμού (αστική ανάπτυξη, οι τοπικές πολιτικές ανάπτυξης, κ.λπ.). Η έννοια *Δημιουργική Ευρώπη*, υιοθετήθηκε από διεθνή ερευνητικά ιδρύματα (π.χ., Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Συγκριτική Πολιτιστική Πολιτική και τις Τέχνες - ERICArts, 2002 και το Συμβούλιο της Ευρώπης), και παράλληλες ενέργειες με την έναρξη του "Δικτύου Δημιουργικών Πόλεων» της UNESCO, με μια ευρύτερη έννοια των δημιουργικών δραστηριοτήτων και μια συγκεκριμένη (Costa et al., 2006). Παραδείγματα πόλεων, οι οποίες ενσωμάτωσαν την δημιουργικότητα στην πολιτική τους είναι η Κοπεγχάγη (Hansen et al., 2001), το Λονδίνο (Simneti, 2006), το Μπιλμπάο, το Άμστερνταμ, το Τορόντο.

Ως ενδεικτικά παραδείγματα δημιουργικών πόλεων επιλέξαμε το Μπιλμπάο και το Άμστερνταμ. Το Μπιλμπάο είναι μια Ισπανική πόλη (όπως και η Βαρκελώνη), μικρή σε μέγεθος που βρέθηκε σε οικονομική κρίση και κατάφερε να ανταπεξέλθει στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Το Άμστερνταμ είναι μια πόλη με ιστορική δημιουργικότητα, που όμως κατά τη δεκαετία του '90 πέρασε κρίση και επίσης το 1986 έχασε στην διεκδίκηση των Ολυμπιακών Αγώνων από τη Βαρκελώνη

1.6.1. ΜΠΙΛΜΠΑΟ

Το Μπιλμπάο είναι μια πόλη με τη δική της ιστορία και τον δικό της μοναδικό και ασυνήθιστο πολιτισμό που αποτελούν γι' αυτήν κινητήρια δύναμη. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μετασχηματισμού μιας μεσαία πόλης με κύριο άξονα στον στρατηγικό σχεδιασμό τον πολιτισμό: μια βιομηχανική πόλη σε κρίση μετατρέπεται σε μητροπολιτικό κέντρο τεχνών, υπηρεσιών και επικοινωνιών. Το Μπιλμπάο μετά τη Βαρκελώνη και τη Σεβίλλη, αποτελεί μια συνέχεια της Ισπανικής προσπάθειας για πόλεις με υψηλή ποιότητα ζωής, συνδυασμό του πολιτισμού με την οικονομία, και εκσυγχρονισμό της συγκοινωνιακής υποδομής (Δέφνερ, 1999). Ως πόλη-λιμάνι, εξαρτημένη από αυτό, η αλλαγή στην παγκόσμια οικονομία που ξεκίνησε από τις αρχές της δεκαετίας του 80, θα επηρέαζε τις παραδοσιακές λιμενικές και χαλυβουργικές βιομηχανίες και γι' αυτό οι τοπικοί φορείς επηρεασμένοι και από άλλα επιτυχημένα παραδείγματα (Γλασκόβη, Πίτσμπουργκ) προσανατολίστηκαν προς άλλους κλάδους (ανασυγκρότηση της εικόνας της πόλης, τέχνες και πολιτισμός) (Gomez, 1998). Οι δημόσιες αρχές, ανέπτυξαν πολιτικές προσανατολισμένες να δημιουργήσουν ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον με ισχυρά στοιχεία καινοτομίας, τεχνολογίας και επιχειρηματικότητας. Η οικονομική ανάπτυξη συνδυάστηκε με την αστική ανάπλαση της πόλης (Plaza, 2008). Η πόλη μπορεί να αποτελέσει υπόδειγμα όσον αφορά τη δημιουργικότητά της εξ' αιτίας τριών στοιχείων: οι μακρόπνοες και ευέλικτες σκέψεις βασισμένες σε στρατηγικές αρχές, τα βασικά επίπεδα σχεδιασμού και η ανάγκη μετατροπής των αξιών προς την ειλικρίνεια (Landry, 2006).

Αυτές οι σκέψεις οδήγησαν το 1989 σε ένα στρατηγικό σχέδιο που ονομάστηκε *Perspectiva del 2005*, του οποίου το αντικείμενο ήταν η ανάπτυξη του Μπιλμπάο ως μητροπολιτικό κέντρο και να ετοιμάσει την πόλη για τη νέα οικονομία. Στα πλαίσια αυτά θεσμοθετήθηκαν κάποια σχέδια, το *Metropoli-30* (1991), το «Στρατηγικό Σχέδιο για την Αναζωογόνηση του Μπιλμπάο» (1989) και η αναθεώρηση αυτού που είναι το «Μπιλμπάο 2010: Η Στρατηγική». Τα δυο αυτά σχέδια στηρίζονται σε τέσσερις βασικές αρχές: καινοτομία, επαγγελματισμός, ταυτότητα και στον ανοιχτό τους χαρακτήρα. Όσον αφορά την υλοποίηση των στόχων των παραπάνω σχεδίων, δημιουργήθηκε και το «*Bilbao Ria 2000*» (Gonzalez, 2006).

Το Στρατηγικό Σχέδιο συνδέει την διαδικασία της παγκοσμιοποίησης με την κοινωνία της γνώσης (Gonzalez, 2006) και δομήθηκε πάνω σε τρεις άξονες. Ο πρώτος αφορά τις υλικές υποδομές, ο δεύτερος θέματα ελκυστικότητας της πόλης και ευρύτερα της

ποιότητας ζωής της και ο τρίτος- που είναι και η παρούσα φάση του σχεδίου- την αλλαγή των πολιτιστικών αξιών (Landry, 2006). Στις υλικές υποδομές, τα έργα που δρομολογήθηκαν αφορούσαν τις μεταφορές και ήταν: το μετρό, το νέο αεροδρόμιο, το τραμ, η επέκταση του λιμανιού, η πεζογέφυρα (Zubi Zuri), όμως αφορούσαν και τον πολιτισμό: το πολιτιστικό κτίριο, με διεθνής αναφορές, Guggenheim, η επέκταση επιφανών μουσείων, η ανακαίνιση κτιρίου με σκοπό να μετατραπεί σε κέντρο πολιτιστικών και αθλητικών υπηρεσιών, το Διεθνές Εκθεσιακό Κέντρο του Μπιλμπάο κ.τ.λ. Σημειωτέον ότι τα παραπάνω έργα σχεδιάστηκαν από επιφανής αρχιτέκτονες όπως ο Calatrava (Landry, 2006· Plaza, 2008).

Τα παραπάνω έργα, σε συνδυασμό με τον υψηλού επιπέδου σχεδιασμό, την αρχιτεκτονική-είδωλο, τις πολιτιστικές υποδομές, τον προηγμένο φιλικό design και τη βιωσιμότητα, είναι κίνητρα που δημιουργούν ένα είδος *κεντρικότητας* στην πόλη και προσελκύουν έτσι το διοικητικό κέντρο μεγάλων ευρωπαϊκών οργανισμών και διεθνή γεγονότα (Landry, 2006). Το Μπιλμπάο έγινε επίκεντρο της προσοχής διεθνώς ως προς την αστική ανάπτυξη, λόγω του Guggenheim Museum Bilbao (Εικόνα 1.1), που είναι πλέον ενός καλλιτεχνικό και πολιτιστικός τουριστικός προορισμός. Η περιοχή ήταν μια εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή που αναπλάστηκε και μετατράπηκε σε μια συνοικία πολιτισμού και αναψυχής που φιλοξενεί σήμερα το GMB ένα συνεδριακό κέντρο, ένα θέατρο τέχνης και ένα εμπορικό κέντρο. Έτσι επιβεβαιώνεται η νέα τάση, κατά την οποία ο πρωτοποριακός φυσικός σχεδιασμός του χώρου μπορεί να καταστήσει έκθεμα τον ίδιο τον χώρο και να τον μετατρέψει σε τουριστικό πόλο έλξης (Gosprodi, 2002). Το GMB ήταν η αρχική πρωτοβουλία, καθώς η αναδόμηση του Μπιλμπάο είναι ευρύτερη και μεγάλης διάρκειας (Plaza, 2008). Ένα άλλο σύμβολο του Μπιλμπάο είναι η περιοχή Abandoibarra (Εικόνα 1.2) στην όχθη του ποταμού Nervion, που αναπλάστηκε ως επίκεντρο πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου (Γοσποδίνη, 2009). Παράλληλα επιχειρούνται προγράμματα που βοηθούν στην ωρίμανση των *μαλακών υποδομών*, καλλιεργείται το πνεύμα της επιχειρηματικότητας, αυξάνονται οι φιλοδοξίες και οι επιθυμίες και επαναπροσδιορίζονται οι πολιτιστικές αξίες σε αρμονία με τις μελλοντικές ανάγκες της πόλης και επιτυγχάνεται πλούτο δημιουργικότητας και κοινωνική ισότητα (Landry, 2006).

Εικόνα 1.1: Το Guggenheim Museum Bilbao

Πηγή: <http://www.ehu.es>

Εικόνα 1.2: Η περιοχή Abandoibarra στο Μπιλμπάο

Πηγή: <http://bilbaoenconstruccion.nireblog.com>

1.6.2. *’ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ*

Το Άμστερνταμ είναι άλλη μια πόλη που έχει να επιδείξει δημιουργικό χαρακτήρα. Η πόλη ιστορικά αποτελούσε δημιουργικό κέντρο, και εξακολουθεί κατά καιρούς να επαναπροσδιορίζει τους αρχικούς της σκοπούς και στόχους. Στη δεκαετία του ’90, το αεροδρόμιο, ο οικονομικός και ο ΤΠΕ τομέας, έγιναν οι βασικές κινητήριες δυνάμεις

για την οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Μόνο μετά από την κερδοσκοπική φούσκα dot.com που ξέσπασε την περίοδο 1998-2000 και την τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ, το Άμστερνταμ ξεκίνησε να εργάζεται πάνω σε ένα περιεκτικό, αστικό (που αργότερα έγινε περιφερειακό) πρόγραμμα ανταγωνιστικότητας (Bontje και Pareja, 2007). Το δημαρχείο της πόλης στηρίζει και ενισχύει το δημιουργικό χαρακτήρα με σχέδια και διαφημίσεις. Σε αυτά τα πλαίσια, σχεδιάστηκε και ο οδηγός «Κατάλογος Άμστερνταμ 2006: Μια εισαγωγή στο δημιουργικό Άμστερνταμ», ο οποίος ξεναγεί και συμβουλεύει για τα σημαντικότερα σημεία της πόλης και τους κατοίκους της αυτής της πρωτεύουσας και το 2008 ακολούθησε η 2^η έκδοση (<http://www.creativeamsterdam.nl>). Συνοπτικά τα τοπικά και περιφερειακά προγράμματα και σχέδια ανταγωνιστικότητας για το Άμστερνταμ και τη Μητροπολιτική του Περιοχή που εστιάζουν στην προσέλκυση δημιουργικών και καινοτόμων επιχειρήσεων και ταλέντων είναι: το «Amsterdam Top City», το πρόγραμμα «Creative Metropolis», το Regional Innovation Strategy, και η εκστρατεία μάρκετινγκ «I Amsterdam» με την οποία προωθείται η πόλη για τουρισμό, κατοικίες και επενδυτικούς σκοπούς (Bontje και Pareja, 2007).

Το Άμστερνταμ είναι μια πολυπολιτισμική πόλη και οι πολύγλωσσες ικανότητες των Ολλανδών ευνοούν την προσβασιμότητά τους. Η πυκνή αστική δομή και τα κανάλια που διατρέχουν την πόλη και το γεγονός ότι λόγω των σχεδιαστικών περιορισμών διατηρούνται ακόμα τα μικρά και μονάτα καταστήματα, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της πόλης. Η πόλη όμως παρουσιάζει και μια άλλη εικόνα που προσελκύει κυρίως τραπεζίτες και χρηματιστές, εξαιτίας της ανάπτυξης μιας οικιστικής περιοχής που παράλληλα λειτουργεί και ως επιχειρηματικό και εμπορικό κέντρο, η Zuidas (όπως είναι η La Defense του Παρισιού) (Görgülü, 2008). Οι Ολλανδοί προσδίδουν στην περιοχή αυτή και άλλα στοιχεία-πολιτιστικές δραστηριότητες, πλατείες και πάρκα- με σκοπό να μπορεί να έχει δημιουργικό χαρακτήρα. Ακόμη, άλλα στοιχεία δημιουργικότητας είναι η προτίμηση των κατοίκων και των ηγετών της πόλης προς το εναλλακτικό σε αντιδιαστολή με τις αλλαγές στο πολιτιστικό τοπίο της πόλης. Η δράση αυτή ξεκίνησε το 1999, όταν η ηγεσία παρείχε τη δυνατότητα σε ακτιβιστές, καλλιτέχνες και πολιτιστικές επιχειρήσεις να ασχοληθούν με εγκαταλελειμμένα κτίρια και χώρους με σκοπό να τα αναμορφώσουν. Το αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας είναι, η ανάπλαση 1000 χώρων περιλαμβάνοντας σύγχρονα πάρκα και πολιτιστικά συγκροτήματα που εξισορροπούν την ανάγκη για καινοτομία και οικονομική

βιωσιμότητα (Landry, 2006). Παράδειγμα τέτοιων συγκροτημάτων είναι ο cluster ποπ μουσικής και ψυχαγωγίας στο Westergasfabriek (Γοσποδίνη, 2006).

1.7. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΠΟΛΗΣ

Τα βασικά χαρακτηριστικά των δημιουργικών τόπων είναι ο ανοιχτός χαρακτήρας και η ζωτικότητα τους και τα οποία οδηγούν στη βιωσιμότητά τους. Η ζωτικότητα, δηλαδή το σφρίγος της πόλης, μετράται με την αποτίμηση ενός συνόλου παραγόντων επί οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής τροχιάς. Αυτοί περιλαμβάνουν ένα κρίσιμο πλήθος ποικιλότητας, προσβασιμότητας, ασφάλειας και προστασίας των πολιτών, ταυτότητας και ιδιαιτερότητας του τοπίου, καινοτομίας, δικτύωση και συνεργία, ανταγωνιστικότητα και ικανότητα των οργανισμών. Στα παραπάνω συγκαταλέγονται και η αποτίμηση του καθιερωμένου πλαισίου, το επιχειρηματικό περιβάλλον, η πολιτική κοινωνία και ο δημόσιος χώρος (Landry, 2006). Είναι οι λεγόμενοι, *soft location* παράγοντες, που περιλαμβάνουν ελκυστικό περιβάλλον κατοικίας, ανοχή ως προς εναλλακτικούς τρόπους ζωής, εθνική ποικιλομορφία, πλούσια προσφορά πολιτιστικών εγκαταστάσεων και γεγονότων και ελκυστικούς δημόσιους χώρους.

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κριτήρια που πρέπει να συγκεντρώνει μια πόλη για να χαρακτηριστεί δημιουργική πόλη και παρουσιάζονται με βάση το κοινωνικοπολιτικό επίπεδο και τις εκφάνσεις και λειτουργίες μιας πόλης:

1. Κοινωνικό επίπεδο:

- ♦ όταν επικρατούν αξίες κοινωνικής ανοχής προς τη διαφορετικότητα (π.χ. ομοφυλόφιλων και αλλοδαπού πληθυσμού, υποκουλτούρες)
- ♦ θέτονται στόχοι και φιλοδοξίες για το μέλλον της πόλης
- ♦ ενισχύονται οι οραματιστές τόσο τα άτομα όσο και οι οργανισμοί
- ♦ όλοι είναι πρόθυμοι να αναγνωρίσουν και να εργαστούν με τον τοπικό πολιτιστικό πλούτο και την τοπική ιδιαιτερότητα-ιδιομορφία

2. Αγορά εργασίας και απασχόληση:

- ♦ Όταν η οικονομία κατευθύνεται προς τη νέα αστική οικονομία

- Όταν συγκεντρώνονται ταλαντούχα άτομα, δηλαδή άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου
- ♦ Όταν στην πόλη συγκεντρώνονται και υψηλά ποσοστά ανθρώπων του πολιτισμού και της τέχνης
3. Δομημένο περιβάλλον:
- ♦ παρατηρείται συγκέντρωση των δημιουργικών βιομηχανιών (πολιτιστικές βιομηχανίες και έντασης γνώσης)
  - ♦ υπάρχει συγκέντρωση κέντρων καινοτομίας και υψηλής τεχνολογίας βιομηχανίες
4. Πολιτιστικό επίπεδο:
- ♦ Όταν ο πολιτιστικός τομέας καταλαμβάνει σημαντική θέση στην ανάπτυξη της πόλης
  - ♦ Όταν ενισχύεται η ταυτότητα και η ιδιαιτερότητα της πόλης
5. Πολιτική, κυβέρνηση και διακυβέρνηση:
- ♦ Όταν έχουν ανοιχτό χαρακτήρα και είναι πρόθυμοι να ρισκάρουν
  - ♦ Όταν λειτουργούν βασιζόμενοι σε στρατηγικές αρχές και είναι ευέλικτοι
  - ♦ Ακολουθείται σαφής σχεδιασμός που δεν είναι προκαθορισμένος και προβλέψιμος
  - ♦ Όταν ενισχύονται οι συνεργατικές διαδικασίες μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα
  - ♦ Επιδιώκεται η δικτύωση και η συνεργασία της πόλης και με άλλες πόλεις, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
6. Όταν δημιουργούνται και εκμεταλλεύονται οι δημόσιοι χώροι της πόλης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η περίπτωση της Βαρκελώνης

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ

2.1. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η Βαρκελώνη αναγνωρίζεται ως μια παγκόσμια πόλη, λόγω της σημασίας της στην οικονομία, το εμπόριο, τα μέσα ενημέρωσης, την ψυχαγωγία, τις τέχνες και το διεθνές εμπόριο και είναι ένας δημοφιλής τουριστικός προορισμός. Στόχος της γενικής περιγραφής που ακολουθεί, είναι να συμβάλλει στην εξοικείωση με την πόλη της Βαρκελώνης και να παρουσιαστούν ορισμένες χρήσιμες πληροφορίες για κάποια από τα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας, των αστικών περιοχών και των οικονομικών της πόλης. Πέρα από το κοινωνικοοικονομικό και χωροταξικό πλαίσιο, παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη της πολεοδομικής ανάπτυξης της πόλης καθώς και οι παράλληλες αστικές παρεμβάσεις και καταλήγει στο πως έφτασε να έχει τη μορφή που έχει σήμερα και να αποτελεί σημείο αναφοράς και παράδειγμα προς μίμηση πόλη.

2.1.1. *Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ*

Η Βαρκελώνη είναι η πρωτεύουσα της Καταλονίας, μια από τις 17 ισπανικές περιφέρειες. Είναι η πρωτεύουσα της επαρχίας της Βαρκελώνης και της αυτόνομης περιφέρειας της Καταλονίας, όπως φαίνεται και στο χάρτη 2.1. Η Καταλονία είναι μια αυτόνομη κοινότητα στην βορειοανατολική γωνία της Ιβηρικής Χερσονήσου, που συνορεύει με τη Γαλλία και τη Μεσόγειο Θάλασσα. Ο συνολικός πληθυσμός της Καταλονίας είναι περίπου 7 εκατομ. κάτοικοι και η έκταση της είναι 32.000 τχλμ. (<http://www.barcelona-on-line.es>). Σε περιφερειακό επίπεδο διοικεί η καταλανική κυβέρνηση ή Generalitat de Catalunya που είναι ένα αυτόνομο όργανο. Η Generalitat είναι υπεύθυνη για τη θέσπιση του πολιτικού συστήματος και την ανεξάρτητη δικαιοδοσία της αυτόνομης περιοχής της Καταλονίας, η οποία πρέπει να ακολουθεί το Καταστατικό της Αυτονομίας που συμφωνήθηκε από την Καταλονία και τη πολιτεία της Ισπανίας (Cahyadi and TenBrink, 2004).

Χάρτης 2.1: Οι Αυτόνομες Πολιτείες της Ισπανίας

Πηγή: <http://www.map-of-spain.co.uk>

Χάρτης 2.2: Η Μητροπολιτική Περιφέρεια της Βαρκελώνης στην Καταλονία

Πηγή: <http://www.map-of-spain.co.uk>

Χάρτης 2.3: Οι 7 κομητείες της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Βαρκελώνης

Πηγή: <http://www10.gencat.cat>

Η Μητροπολιτική Περιφέρεια της Βαρκελώνης (ΜΠΒ) περιλαμβάνει τις 7 από τις 41 κομητείες της Καταλονίας, και αποτελείται συνολικά από 164 δήμους. Αυτές οι επτά κομητείες βρίσκονται στην ανατολική πλευρά της Καταλονίας και βρέχονται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Οι επτά κομητείες είναι Alt Penedes, Baix Llobregat, Barcelones, Garraf, Maresme, Valles Occidental και Valles Oriental. Οι χάρτες 2.2 και 2.3 παρουσιάζουν τη θέση της ΜΠΒ στην Καταλονία και τις επτά κομητείες της Περιφέρειας, αντίστοιχα. Εκτείνεται σε έκταση 3.237,1 τχλμ. Το 2003, ο πληθυσμός του συνόλου της ΜΠΒ ήταν 4.618.257. Η ΜΠΒ, είναι μία από τις μεγαλύτερες μητροπολιτικές περιφέρειες στην Ευρώπη μετά το Λονδίνο, το Παρίσι, το Randstadt, Ruhr και τη Μαδρίτη. Μεταξύ όλων των ευρωπαϊκών πόλεων, η Βαρκελώνη έχει ένα από τα υψηλότερα επίπεδα διαβίωσης και θεωρείται ως μία από τις πιο πλούσιες πόλεις στην Ευρώπη (Cahyadi and TenBrink, 2004).

Η κομητεία (επαρχία) Barcelonès, είναι η πιο γνωστή και οικονομικά σημαντική κομητεία. Η έκταση της είναι 143,1τχλμ και έχει πληθυσμό 2.226.913 κατοίκους. Αποτελείται από τους δήμους Badalona, Barcelona, L'Hospitalet de Llobregat, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramenet. Πρωτεύουσα της κομητείας Barcelonès είναι η Βαρκελώνη (<http://en.wikipedia.org>). Η έκταση της πόλης της Βαρκελώνης

είναι 99 τχλμ και ο πληθυσμός της 1.595.110 κάτοικοι. Σε τοπικό επίπεδο ο δήμος της Βαρκελώνης διοικείται από το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης (<http://www.emta.com>). Το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης είναι υπεύθυνο της επίβλεψης της ομαλής λειτουργίας της δημόσια διοίκησης πόλης καθώς και για τον σχεδιασμό της μελλοντικής ανάπτυξης της Βαρκελώνης (Cahyadi and TenBrink, 2004).

Η Βαρκελώνη βρίσκεται στη βορειοανατολική ακτή της Ιβηρικής Χερσονήσου, σε ένα οροπέδιο περίπου 5 χλμ που ορίζεται από την οροσειρά της Collserola, τον ποταμό Llobregat νότιο-δυτικά, και τον ποταμό Besòs βόρεια. Το οροπέδιο έχει έκταση 170τ.χλμ., εκ των οποίων τα 101 τχλμ καταλαμβάνονται από την ίδια την πόλη (<http://en.wikipedia.org>). Τα εν λόγω φυσικά όρια της πόλης, παράγουν αστική συμφόρηση και υψηλή πυκνότητα κατοικιών (<http://geographyfieldwork.com>). Η Collserola, είναι μέρος της παράκτιας οροσειράς, και ορίζει τη πόλη βορειοδυτικά. Το υψηλότερο σημείο της είναι η κορυφή του Tibidabo, 512 μ ύψος. Η Βαρκελώνη είναι γεμάτη με μικρούς λόφους, περισσότεροι από αυτούς αστικοποιημένοι και ονοματίστηκαν από τις γειτονιές που χτίστηκαν επάνω τους, όπως Carmel (267μ), Putxet (181μ) και Rovira (261μ). Ο κρημνός του Μοντjuïc (173μ), που βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της πόλης, έχει θέα στο λιμάνι και έχει ιδιαίτερη σημασία για την πόλη (<http://en.wikipedia.org>).

Η Βαρκελώνη περιλαμβάνει 68 δημοτικά πάρκα, τα οποία κατηγοριοποιούνται σε 12 ιστορικά πάρκα, πέντε θεματικά (βοτανικά) πάρκα, 45 αστικά πάρκα και έξι πάρκα δάσους. Κυμαίνονται από μικρά πάρκα σε μεγάλες περιοχές αναψυχής. Τα αστικά πάρκα μόνο καλύπτουν το 10% της πόλης (1.358,3στρ). Η συνολική επιφάνεια του πάρκου αυξάνεται περίπου 10 εκτάρια (25στρ) ανά έτος, με ποσοστό 18,1τμ παρκώδης έκτασης ανά κάτοικο. Από τα πάρκα της Βαρκελώνης, το Μοντjuïc, που βρίσκεται και στον ομώνυμο λόφο, είναι το μεγαλύτερο, με έκταση 203 στρ (Παράρτημα, πίνακας με ταξινόμηση πάρκων). Η Βαρκελώνη έχει επτά παραλίες, 4,5χλμ συνολικής ακτογραμμής, με πιο σημαντικές τις Sant Sebastià και Barceloneta (οι μεγαλύτερες και πιο πολυσύχναστες). Το Ολυμπιακό λιμάνι τις χωρίζει από τις άλλες παραλίες της πόλης: Nova Icaria, Bogatell, Mar Bella, Nova Mar Bella και Llevant, οι οποίες άνοιξαν ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης της πόλης για να φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες 1992, καθώς ένας μεγάλος αριθμός βιομηχανικών κτιρίων

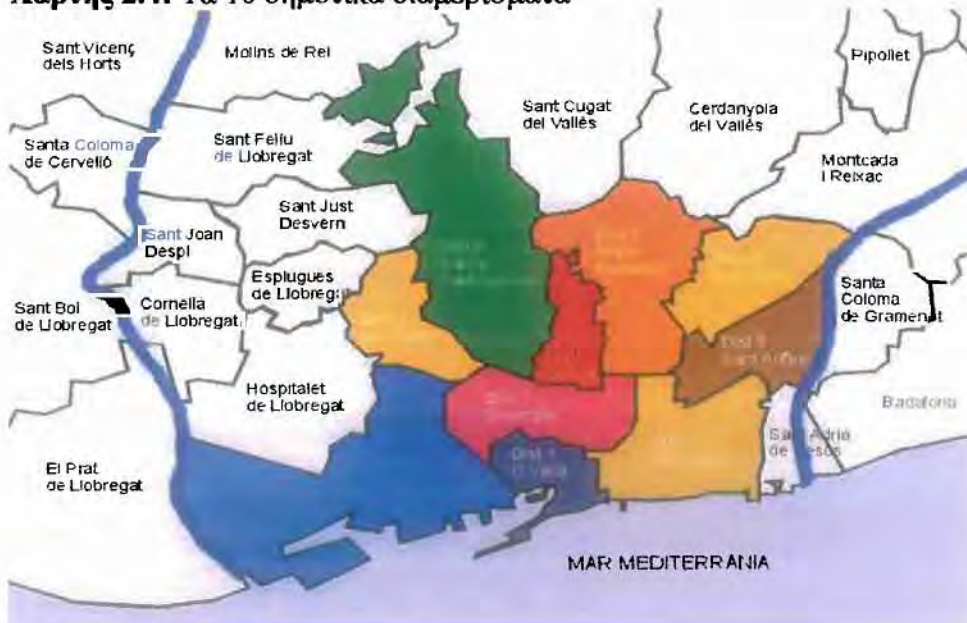

κατεδαφίστηκαν. Από το Φόρουμ των Πολιτισμών του 2004 η πόλη αποκόμισε μια μεγάλη προσδιορισμένη ζώνη κολύμβησης (<http://w3.bcn.cat>).

2.1.2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η πόλη χωρίζεται σε δέκα δημοτικά διαμερίσματα ή διοικητικές περιφέρειες που παραπέμπουν στα ιδιαίτερα ιστορικά χαρακτηριστικά τους. Κάθε δημοτικό διαμέρισμα έχει δικό του Συμβούλιο το οποίο επιτρέπει μια αποκεντρωμένη τοπική αυτοδιοίκηση. Η διαίρεση της πόλης έγινε το 1984, ως αποτέλεσμα των διαδικασιών αποκέντρωσης που ξεκίνησαν το 1979. Οι δέκα συνοικίες της πόλης είναι Ciutat Vella, Eixample, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrria-Sant Gervasi, Gracia, Horta-Guinardo, Nou Barris, και Sant Andreu και Sant Martí. Ο τρόπος διαίρεσης της πόλης έχει ρίζες στην ιστορία (Ajuntament de Barcelona, 2009). Η Ciutat Vella είναι το παλιό κέντρο της πόλης και η Eixample δημιουργήθηκε όταν η πόλη επεκτάθηκε μετά την κατεδάφιση των τειχών. Οι άλλες περιοχές αντιστοιχούν στις δημοτικές περιοχές που ήταν γύρω από την παλιά πόλη, έξω από τα τείχη, και έγιναν μέρος της Βαρκελώνης κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα. Κάθε περιφέρεια χωρίζεται σε διαφορετικές γειτονίες, καθεμία με τη δική της προσωπικότητα και ιστορική παράδοση (<http://www.bcn.es>). Στο χάρτη 2.4 διακρίνονται τα δέκα δημοτικά διαμερίσματα της Βαρκελώνης.

Χάρτης 2.4: Τα 10 δημοτικά διαμερίσματα

Πηγή: <http://www10.gencat.cat>

2.1.3. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Συνεχίζοντας, με κάποια δημογραφικά στοιχεία, ο πληθυσμός της Βαρκελώνης σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Δημαρχείου, ανέρχεται σε 1.595.110 κατοίκους εκ των οποίων οι 245.999 είναι αλλοδαποί. Στον παρακάτω πίνακα 2.1 παρουσιάζεται η σύνθεση του πληθυσμού συνολικά και ανά δημοτικό διαμέρισμα.

Πίνακας 2.1: Η χωρική κατανομή του γηγενούς πληθυσμού και των αλλοδαπών την 1^η Ιανουαρίου 2007

Δημοτικό Διαμέρισμα	Σύνολο	%	Ισπανοί	%	Αλλοδαποί	%
Βαρκελώνη	1.595.110	100	1.349.111	84,6	245.999	15,4
1. Ciutat Vella	111.518	7,0	63.534	4,0	47.984	3,0
2. Eixample	262.469	16,5	221.218	13,9	41.251	2,6
3. Sants-Montjuïc	178.482	11,2	148.173	9,3	30.309	1,9
4. Les Corts	81.628	5,1	73.142	4,6	8.486	0,5
5. Sarrià-Sant Gervasi	141.091	8,8	125.981	7,9	15.110	0,9
6. Gràcia	120.177	7,5	103.986	6,5	16.191	1,0
7. Horta-Guinardó	168.541	10,6	150.073	9,4	18.468	1,2
8. Nou Barris	164.982	10,3	141.843	8,9	23.139	1,5
9. Sant Andreu	143.148	9,0	127.084	8,0	16.064	1,0
10. Sant Martí	223.074	14,0	194.077	12,2	28.997	1,8

Πηγή: <http://www.bcn.es>

Όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα, η μεγαλύτερη συγκέντρωση των αλλοδαπών παρουσιάζεται στο Ιστορικό Κέντρο της πόλης και στο διαμέρισμα Eixample. Στον πίνακα 2.2 που ακολουθεί παρουσιάζεται η πυκνότητα του πληθυσμού της Βαρκελώνης ανά δημοτικό διαμέρισμα.

Πίνακας 2.2: Πυκνότητα πληθυσμού στην Βαρκελώνη την 1^η Ιανουαρίου 2007

Δημοτικό Διαμέρισμα	Πληθυσμός	Επιφάνεια Km ²	Πυκνότητα Hab./Km ²
Βαρκελώνη	1.595.110	100,8	15.824,5
1. Ciutat Vella	111.518	4,2	26.551,9
2. Eixample	262.469	7,5	34.995,9
3. Sants-Montjuïc	178.482	21,9	8.149,9
4. Les Corts	81.628	6,0	13.604,7
5. Sarrià-Sant Gervasi	141.091	20,1	7.019,5
6. Gràcia	120.177	4,2	28.613,6
7. Horta-Guinardó	168.541	12,0	14.045,1
8. Nou Barris	164.982	8,1	20.368,1
9. Sant Andreu	143.148	6,6	21.689,1
10. Sant Martí	223.074	10,3	21.657,7

Πηγή: <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap02/C020104.htm>

Όπως παρατηρούμε η Βαρκελώνη είναι μια αρκετά πυκνοκατοικημένη περιοχή με δείκτη 15.824 κατοίκους ανά τχλμ και η περιοχή Eixample παρουσιάζει την υψηλότερη πυκνότητα που φτάνει τους 34.995,9 κατοίκους ανά τχλμ.

Εξετάζουμε και την εξέλιξη του πληθυσμού από το 1986 ως το 2007. Η χρονολογία που επιλέχθηκε έχει να κάνει με την Διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992 γι' αυτό και είναι χρήσιμο να δούμε την εξέλιξη του πληθυσμού λίγο πριν τη Διοργάνωση και την μετέπειτα πορεία του. Η εξέλιξη παρουσιάζεται στο επόμενο διάγραμμα 2.1.

Διάγραμμα 2.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού στην Βαρκελώνη κατά την περίοδο 1986-2007

Πηγή: <http://www.bcn.es>

Παρατηρούμε μια διαχρονική μείωση του πληθυσμού με μικρές διακυμάνσεις. Την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων βλέπουμε μια μικρή αύξηση που όμως ακολουθείται από μια σημαντική πτωτική πορεία. Τέλος τα τελευταία χρόνια (από το 2002) παρατηρείται μια μικρή αύξηση, ωστόσο ο πληθυσμός παραμένει αισθητά μικρότερος από το 1986.

Η διαδικασία της αστικής ανάπλασης υπήρξε ραγδαία, και συνοδεύεται από μια πολύ ευρύτερη διεθνή φήμη της πόλης ως τουριστικός προορισμός. Το αυξημένο κόστος των κατοικιών έχει οδηγήσει σε μια μικρή μείωση (-16,6%) στον πληθυσμό κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, καθώς πολλές οικογένειες μετακομίζουν στα προάστια. Η μείωση αυτή έχει ανατραπεί από το 2001, εξ' αιτίας ενός νέου κύματος μετανάστευσης (κυρίως από τη Λατινική Αμερική και από το Μαρόκο) (<http://en.wikipedia.org>).

2.1.4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Περνώντας στα οικονομικά της Βαρκελώνης, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Δημαρχείου, το ΑΕΠ για το έτος 2001 ήταν 41.365 εκατομμύρια €, αποτελώντας περίπου το 30,5% του συνολικού ΑΕΠ της Καταλονίας ποσοστά αρκετά μεγάλο συγκριτικά. Αντίστοιχα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ υπολογίζεται 27,3€. Για το έτος 2007 το εργατικό δυναμικό στην Βαρκελώνη είναι 811.600 και ο απασχολούμενος πληθυσμός είναι 764.900 και η ανεργία εκτιμάται ότι είναι 46.700 δηλαδή το 5,8% του ενεργού πληθυσμού (<http://www.bcn.es>). Στον επόμενο πίνακα 2.3 παρουσιάζεται η εξέλιξη του ΑΕΠ στην κομητεία Barcelones για την περίοδο 2002-2006. Δεν υπάρχουν επαρκή και πρόσφατα οικονομικά στοιχεία για την πόλη της Βαρκελώνης, περισσότερα στοιχεία δίνονται για το ΑΕΠ της ευρύτερης περιοχής, της Κομητείας Barcelones.

Πίνακας 2.3: Εξέλιξη του ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones τα έτη 2002-2006

Έτη	2002	2003	2004	2005	2006
ΑΕΠ(σε εκατ.€)	42.738	43.596	44.576	45.841	47.379
% Κομητεία Barcelones/Καταλονία	35,2	35	34,8	34,7	34,6

Πηγή: <http://www.bcn.es>

Σύμφωνα λοιπόν με τα επίσημα στοιχεία του Δημαρχείου το ΑΕΠ της Κομητείας Barcelones την περίοδο 2002-2006, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα 2.3 σημείωσε ανοδική πορεία.

Ο πίνακας 2.4 που ακολουθεί, παρουσιάζει την κατανομή του ΑΕΠ ανά παραγωγικό τομέα για το έτος 2001, για την Βαρκελώνη, την Κομητεία Barcelones και την Καταλονία.

Πίνακας 2.4: Ποσοστό συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στη διαμόρφωση του ΑΕΠ το 2001

Παραγωγικός τομέας/Περιοχή	Βαρκελώνη	Κομητεία Barcelones	Καταλονία
Πρωτογενής τομέας	0	0	1,8
Βιομηχανία	18,8	19,3	27,2
Κατασκευαστικός Τομέας	5,5	5,8	7,8
Τομέας Υπηρεσιών	75,7	74,9	63,1

Πηγή: <http://www.bcn.es>

Ο τομέας των υπηρεσιών (τριτογενής τομέας) έχει υψηλή παραγωγικότητα στην Βαρκελώνη και συγκριτικά με την Κομητεία Barcelones και την Καταλονία, συμμετέχει περισσότερο στη διαμόρφωση του ΑΕΠ. Στον πίνακα 2.5 που ακολουθεί, παρουσιάζεται, η κατανομή του ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones για το οικονομικό έτος 2006 και συμπεραίνουμε ότι έχει αυξηθεί αρκετά το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα στο ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του 2001 (πίνακας 2.4)

Πίνακας 2.5: Ποσοστό συμμετοχής των παραγωγικών τομέων στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στην Κομητεία Barcelones το 2006

Παραγωγικός τομέας/Περιοχή	Κομητεία Barcelones
Πρωτογενής τομέας	0
Βιομηχανία	17,2
Κατασκευαστικός Τομέας	4,5
Τομέας Υπηρεσιών	78,3

Πηγή: <http://www.bcn.es>

Όπως παρατηρούμε και από τον πίνακα 2.4, η Βαρκελώνη έχει εξαιρετικά διαφοροποιημένη οικονομική διάρθρωση, σε αντίθεση με άλλες μεγάλες πόλεις που είναι έντονα εξαρτημένες από ένα ή δύο επιμέρους τομείς. Ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά χαρακτηριστικά της Βαρκελώνης είναι η υψηλή σχετική βαρύτητα της βιομηχανικής βάσης της, η οποία υπερβαίνει κατά πολύ το μέσο όρο των άλλων ευρωπαϊκών μητροπολιτικών περιοχών. Η Βαρκελώνη έχει ιδιαίτερα εξειδικευμένους βιομηχανικούς τομείς που είναι ανταγωνιστικοί και επικεντρώνονται στις εξαγωγές, συμπεριλαμβανομένης και της αυτοκινητοβιομηχανίας, ηλεκτρονικά είδη ευρείας κατανάλωσης, χημικά και φαρμακευτικά προϊόντα, τρόφιμα και ενεργειακές βιομηχανίες (Barcelona Metropolitan Economic Strategy, 2004).

Ωστόσο, το μοντέλο ανάπτυξης του 19ου και του 20ου αιώνα που βασίζεται στη βιομηχανία έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια, με τον τομέα των υπηρεσιών να έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο όσον αφορά τόσο το ΑΕΠ όσο και την απασχόληση. Οι νέες εταιρείες τώρα επικεντρώνονται κυρίως στον τριτογενή τομέα και τα νέα έργα είναι περισσότερο έντασης γνώσης και απασχολούν εργαζόμενους με υψηλή ειδίκευση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Βαρκελώνη διέρχεται μια μεταβατική διαδικασία προς την κατεύθυνση της προηγμένης τριτογενοποίησης. Εταιρικές υπηρεσίες, πολιτιστικές βιομηχανίες, οπτικοακουστική παραγωγή, ΤΠΕ, η βιοτεχνολογία και η αεροδιαστημική

βιομηχανία είναι σήμερα σε άνοδο στη Βαρκελώνη. Όμως, το εμπόριο, οι υπηρεσίες εφοδιασμού, τα εστιατόρια και οι εταιρίες τροφοδοσίας, οι ιατρικές υπηρεσίες, ο σχεδιασμός και η διαφήμιση, διαθέτουν ήδη μια μακρά παράδοση στην πόλη (<http://w3.bcn.es>).

Τομείς, όπως οι υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις και οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό και το εμπόριο διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην οικονομία της πόλης. Τα τελευταία χρόνια, ένας τομέας που παρουσίασε δυναμική ανάπτυξη και διαφοροποίηση είναι η λεγόμενη «ανά πέντε τομέα», που περιλαμβάνει μια ομάδα με στρατηγικής σημασίας βιομηχανίες, όπως η υγεία, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, η έρευνα, η τέχνη και τα θεάματα - όλα συνδέονται με την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, πεδία στα οποία η Βαρκελώνη έχει τεράστιες δυνατότητες (<http://www.observatoribarcelona.org>).

2.1.5. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η Βαρκελώνη διαθέτει πλούσια πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά 2000 χρόνων. Είναι μια δίγλωσση πόλη: Καταλανικά και Ισπανικά και οι δύο επίσημες γλώσσες που χρησιμοποιούνται ευρέως, με ισχυρή παράδοση και ξεχωριστή ταυτότητα (<http://geographyfieldwork.com>). Η πόλη διαθέτει δύο εξαιρετικά καλλιτεχνικά κληροδοτήματα: το γοτθικό παλιό κέντρο της πόλης και τις μοντερνιστικές τεχνοτροπίες του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Εκτός αυτών η πόλη διαθέτει πλούσια ζωγραφική συλλογή από την πρώιμη μεσαιωνική ρομαντική περίοδο αλλά και από τον 20ο αιώνα (Πικάσο, Νταλί, Μιρό) (Simonis, 2002/2009).

Από τη αποκατάσταση της δημοκρατίας και μετά, ο Καταλανικός πολιτισμός προωθείται αρκετά, τόσο με την ανάκτηση των έργων από το παρελθόν όσο και με τη δημιουργία νέων. Η καλλιτεχνική της παράδοση, της προσδίδει μια ισχυρή δημιουργικότητα που διαπερνά πολλές πτυχές της αστικής ζωής (<http://geographyfieldwork.com>). Η Βαρκελώνη ταυτίζεται πιο έντονα με τα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα του Gaudí και η Casa Batlo, η Pedrera, το Parc Guell και η Sagrada Familia είναι σημεία αναφοράς για την πόλη. Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η Βαρκελώνη του σήμερα, που παράγει τέχνη και ανεγείρει κτίρια όπως ο Πύργος Agbar, οφείλει την υπόστασή της στους αρχιτέκτονες και τους σχεδιαστές του μοντερνισμού και στο νεωτερισμό τους (Balasch, 2006).

Έτσι σήμερα διεθνούς φήμης αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι αναλαμβάνουν την ανάπλαση δημόσιων χώρων και την κατασκευή εμβληματικών «κτιρίων-συμβόλων». Η Βαρκελώνη το 2009 χαρακτηρίστηκε ως η Ωραιότερη πόλη του Κόσμου. Επίσης, η πολιτιστική κληρονομιά και η ταυτότητα της πόλης είναι πολύ σημαντική και για το Δημαρχείο της πόλης. Το 7,8% του δημοτικού προϋπολογισμού διατίθεται για τον πολιτισμό και με δαπάνη 94€ ανά κάτοικο, ουσιαστικά έχουμε ένα πολιτιστικό προϋπολογισμό για μια πρωτεύουσα καθώς και για τις τοπικές κοινότητες. Η πυκνότητα πολιτιστικών δραστηριοτήτων στις γειτονιές και τις συνοικίες της πόλης είναι ζωτική για την πολιτιστική και κοινωνική πρωτεύουσα (Mascarell, 2006)

2.2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Η Βαρκελώνη είναι σήμερα ευρέως αναγνωρισμένη ως μια από τις πιο επιτυχημένες πόλεις παγκοσμίως, διεθνώς αποδεκτή για τον καινοτόμο φυσικό σχεδιασμό της. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει επιβιώσει από οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές αλλαγές και έχει μεταμορφωθεί σε μια πόλη που προσφέρει ένα εντυπωσιακό αστικό περιβάλλον σε όσους την επισκέπτονται. Η Βαρκελώνη είναι από τις πιο συμπαγής πόλεις στην Ευρώπη, το οποίο αφενός αποτελεί πλεονέκτημα για τον βιώσιμο σχεδιασμό αφετέρου οδηγεί σε σοβαρά προβλήματα θορύβου, κυκλοφοριακής συμφόρησης και μόλυνσης (<http://geographyfieldwork.com>).

Οι Garcia-Ramon, και Albet (2000) θεωρούν ότι κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, η αστική ιστορία της Βαρκελώνης διαμορφώθηκε από σημαντικά διεθνή γεγονότα που έλαβαν χώρα στη πόλη. οι Διεθνείς Εκθέσεις του 1888 και του 1929 μπορεί να θεωρηθούν ως ορόσημα επειδή επέφεραν μόνιμες αλλαγές στον αστικό σχεδιασμό της πόλης, πέρα από το γεγονός ότι προσέλκυσαν την παγκόσμια προσοχή. Ο Alberti (2006), χωρίζει την εξέλιξη του αστικού σχεδιασμού και της διαμόρφωσης του δημόσιου χώρου σε έξι περιόδους. Ο διαχωρισμός έχει ως εξής: 1854-1901, 1901-1931, 1931-1939, 1939-1975, 1975-1992, 1993-2004. Η ταξινόμηση που κάνει, στηρίζεται στη πολιτική κατάσταση που επικρατούσε ανά περίοδο στη Βαρκελώνη και πως επηρέασε την πολεοδομική ανάπτυξη της πόλης. Και πριν το 1854, η πόλη γνώρισε ανάπτυξη και ο δημόσιος αστικός χώρος (Albert, 2006), καθώς κατά τον Μεσαίωνα και μέχρι το τέλος του 14^{ου} αιώνα, η πόλη ανοικοδομήθηκε σε μεγάλο

βαθμό. Ο Alberti (2006) επιλέγει να ξεκινήσει από το 1854 επειδή τότε κατεδαφίστηκαν τα τείχη που περιόριζαν την πολεοδομική και ενιαία ανάπτυξη της πόλης. Μέχρι το 1854, η σημερινή συνοικία Ciutat Vella, ήταν ολόκληρη η πόλη. Ωστόσο εμείς συνεχίζουμε την χρονολογική αναδρομή στην εξέλιξη της πόλης, παρακολουθώντας τις αλλαγές για την περίοδο, 2004-2009.

1. *1854-1901*: Την κατεδάφιση των τειχών της πόλης, ακολούθησε ένα ιδιαίτερα αξιόλογο σχέδιο αστικής ανάπτυξης για την συνοικία Eixample², από τον αρχιτέκτονα Ildefons Cerda και εγκρίθηκε το 1859 (Calavita and Ferrer, 2000). Η συνοικία δημιουργήθηκε για να ενώσει τη Βαρκελώνη και τη ξεχωριστή τότε πόλη Gracia. Ο αρχιτέκτονας συνέταξε ένα σχέδιο επηρεασμένος από τις ιδέες του Καρλ Μαρξ και άλλων κοινωνικών στοχαστών της εποχής καθώς και από τις ανθυγιεινές συνθήκες στέγασης και διαβίωσης των κατοίκων. Χαρακτηριστικό του σχεδίου Cerda είναι η κλασική δομή πλέγμα που περιβάλλει τους δημόσιους χώρους. Σχεδιάστηκε μεταξύ του 1860 και του 1920. Χαρακτηρίστηκε πρωτοποριακή η σχεδίασή της, με γεωμετρικό χαρακτήρα και μια διαγώνια οδό, την Αβενίντα Ντιαγκονάλ, να διαπερνά διαγώνια, ως βέλος την απόλυτη ευθυγράμμιση. Αυτή η νέα συνοικία έγινε το λίκνο των αρχιτεκτόνων του μοντερνισμού (<http://geographyfieldwork.com>). Αυτή ήταν η πρώτη σημαντική μεταμόρφωση της πόλης. Όπως αναφέραμε και παραπάνω η διοργάνωση της Διεθνούς Έκθεσης από την Βαρκελώνη επέφερε αλλαγές στην πόλη. Αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα για την ανάπλαση της Ciudadela, καταστράφηκε το στρατιωτικό φρούριο, προκειμένου να στεγάσει το εκθεσιακό κέντρο και μετατράπηκε στο Parc de la Ciudadella, το κύριο δημόσιο πάρκο στην πόλη με αρκετά και ενδιαφέροντα μοντερνιστικά κομμάτια³.
2. *1901-1931*: Το 1901 το Δημαρχείο της πόλης θέτει τα θεμέλια για μία νέα αστική πολιτική, που εστιάζει στην ανάπτυξη μια ιδανικής πόλης με τακτοποιημένους χώρους και διαπρεπή μνημεία. Το 1903 το Δημαρχείο κήρυξε ένα διαγωνισμό αστικού σχεδιασμού «Plan de Enlaces» (Σχέδιο Σύνδεσης), νικητής του οποίου ήταν ο Γάλλος αρχιτέκτονας Leon Jaussely που δημιούργησε και το σχέδιο Αστικής Πολιτικής για τη Βαρκελώνη. Στόχος του

² Στα καταλανικά σημαίνει επέκταση

³ Στο σχεδιασμό του «Κασκάντα», του περιφημου καταρράκτη βοήθησε και ο Γκαουντί(ένα από τα πρώτα του έργα)

ήταν να εισάγει τη ζωνοποίηση στη πόλη για να δημιουργηθεί μια σαφής λειτουργική δομή στην αστική περιοχή. Ακόμη, το Σχέδιο, έδινε έμφαση στους αστικούς σχηματισμούς και την αρχιτεκτονική. Έτσι εξηγείται και ο συνδυασμός της «Σικάγο στυλ» αρχιτεκτονικής με τη δημιουργία μιας «γοτθικής συνοικίας», στην καρδιά της παλιάς πόλης. Επιπλέον του Σχεδίου του Jaussely άλλες προτάσεις ήταν, η αναστήλωση του ιστορικού κέντρου και αρκετά αστικά προγράμματα για διάφορες περιοχές της πόλης με στόχο τη δημιουργία μνημειακού χαρακτήρα (Monclus, 2000). Η Διεθνής Έκθεση του 1929, αποτέλεσε αφορμή για την αστικοποίηση στο Λόφο του Μοντζουίκ όπου σχεδιάστηκε το πάρκο και δημιουργήθηκαν τα περισσότερα κτίρια και λίγο πιο πέρα, στήθηκε το «El Poble Espanyol»⁴ (Ισπανικό Χωριό). Παράλληλα επωφελήθηκε ολόκληρη η πόλη με ένα σύστημα από λεωφόρους, πάρκα, κτίρια και πλατείες. Σχεδιαστής και υποστηρικτής αυτής της ανάπλασης ήταν ο μοντερνιστής αρχιτέκτονας Josep Puig i Cadafalch (Calavita and Ferrer, 2000). Ακόμη ως αποτέλεσμα αστικοποιήθηκε η περιοχή γύρω από την πλατεία Plaça Espanya και προωθήθηκε η κατασκευή του μετρό, το οποίο και εγκαινιάστηκε το 1924 (<http://en.wikipedia.org>).

3. *1931-1939*: Με την ανακήρυξη της Δημοκρατίας το 1931 και την κατάκτηση του δημόσιου χώρου από την εργατική τάξη, τα πολιτικά κόμματα που εδρεύουν στην Βαρκελώνη έκαναν προσπάθειες για να οδηγηθεί η πόλη σε μια διαταξική σύνθεση μεταξύ των κοινωνικών προσδοκιών για μια Βαρκελώνη, ως «μητρόπολη» και των πολιτικών και πολιτιστικών επιδιώξεων για μια Βαρκελώνη, ως «πρωτεύουσα» (Albert, 2006). Υπήρξε έντονη συζήτηση μεταξύ των τεχνοκρατικών και ορθολογιστών προτάσεων για την αστική ανάπτυξη, που προβάλλει η GATCPAC⁵ στο σχέδιο το 1934 που συνέταξε για τη μητροπολιτική περιοχή της Βαρκελώνης και ακολουθούσε το λειτουργικό διαχωρισμό των χρήσεων και της οργανικής προσέγγισης του περιφερειακού σχεδιασμού. Ωστόσο, η κοινωνική ένταση που δημιουργήθηκε, που η

⁴ Κατασκευάστηκε ως αφιέρωμα στην αρχιτεκτονική και πολιτισμική ποικιλομορφία της χώρας και περιλαμβάνει 117 κτίρια, δρόμους και πλατείες (<http://www.poble-espanyol.com/pemsa/en/01-el-poble/museu-arquitectonic.html>).

⁵ Grup d'Artistes y Tècnics Catalans per al Progres de l'Arquitectura Contemporània (GATCPAC), ήταν ένα γκρουπ αρχιτεκτόνων που ακολουθούσαν τις ιδέες του μοντέρνου αστικού σχεδιασμού

Δημοκρατία δεν ήταν σε θέση να επιλύσει ο Εμφύλιος Πόλεμος (1936-1939) και η μακρά δικτατορία που ακολούθησαν έθεσαν τέρμα σε όλα τα έργα (Calavita and Ferrer, 2000).

4. 1939-1975: Την περίοδο αυτή η πόλη όπως και όλη η Ισπανία, βρίσκεται υπό το δικτατορικό καθεστώς του Φράνκο. Η οικονομία ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη και απομονωμένη μέχρι τη δεκαετία του '60 οπότε και απελευθερώθηκε εξ' αιτίας ενός μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος. Μεσολάβησε το 1956 ένα Στρατηγικό Πολεοδομικό Σχέδιο (Plan Comarcal), ένα σχέδιο πολύ γενικό που απαιτούνταν πολλά Επιμέρους Σχέδια (Partial Plans) και συνοδευτικά διατάγματα για να εφαρμοστεί. Ήταν σχέδια που στόχευαν σε προκαθορισμένες αναπλάσεις γειτονιών και προωθούσαν την κερδοσκοπική συχνά εκμετάλλευση του δημοσίου χώρου (Calavita and Ferrer, 2000). Η πόλη επεκτάθηκε με πολύ χαοτικό τρόπο. Οι αστικές και οι στεγαστικές υποδομές αυξήθηκαν σε απίστευτο ρυθμό και συχνά δε χωρίς καθορισμένα κριτήρια, οδηγώντας στην ανάπτυξη της «γειτονιάς κοιτώνα» στα προάστια της πόλης (ένα από αυτά, με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση είναι η La Mina) (<http://www.bcninternet.com>). Αυτή η συνεχής διαδικασία πυκνώσης πρόσθεσε μια μεγάλη μάζα κατοικιών στη Βαρκελώνη και τους γύρω δήμους, μετατρέποντας την περιοχή σε μια ολοκληρωμένη μητρόπολη. Ταυτόχρονα, αυτή η διαδικασία της ανάπτυξης προωθεί μία «ατελής αστική περιφέρεια», που στερείται δημοσίων υπηρεσιών, κεντρικότητας, συμβολισμού και εικόνας⁶ (Calavita and Ferrer, 2000). Η περιοχή της Congrés αναπτύχθηκε για το Ευχαριστιακό Διεθνές Συνέδριο το 1952, ενώ αργότερα στην ίδια δεκαετία αναπτύχθηκαν οι συνοικίες El Carmel, Nou Barris, El Verdum και Guinardó. Προάστια της Βαρκελώνης, όπως η L'Hospitalet de Llobregat, Bellvitge, Santa Coloma de Gramenet και Sant Adrià de Besòs, είδαν επίσης μια δραματική αύξηση του πληθυσμού (<http://en.wikipedia.org>).
5. 1975-1992: Το 1974 εγκρίθηκε η αναθεώρηση του Στρατηγικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Plan Comarcal) του 1956, και οριστικοποιήθηκε το 1976 (Pla General Metropolita). Αν και ήταν ίδιας λογικής με το προηγούμενο σχέδιο και πάλι ο κόσμος ξεσηκώθηκε, είχε κάποιες καινοτομίες, προέβλεπε μείωση των

⁶ Η κατάσταση των γειτονιών εγείρει λαϊκές αντιδράσεις που πήραν τη μορφή λαϊκού κινήματος

επιτρεπόμενων πυκνοτήτων και κατοχύρωνε γη για τη δημιουργία δημόσιου χώρου(πάρκα, πλατείες, δημόσιες υπηρεσίες). Το Σχέδιο αν και τέθηκε σε εφαρμογή την περίοδο της Μεταπολίτευσης, συντάχθηκε κατά τη δικτατορία και εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα (Calavita and Ferrer, 2000). Τα χρόνια που ακολούθησαν (1979-1986), ο Δήμος λόγω χαμηλού οικονομικού προϋπολογισμού, μέσα από προγράμματα μικρής κλίμακας επικεντρώθηκε σε αναπλάσεις και έργα βασικής υποδομής-μια πλατεία, ένα πάρκο, δρόμοι, σχολεία. Είναι μεμονωμένες επεμβάσεις που αφορούν τόσο την ανασυγκρότηση του Ιστορικού Κέντρου όσο και των περιφερειακών γειτονιών. Είναι τα Ειδικά Σχέδια Εσωτερικής Ανάπλασης ή PERI (Special Interior Reform Plans) (Garcia-Ramon and Albet, 2000). Από το 1979 η πολεοδομία της πόλης αποτελείται από τρία επίπεδα: Μητροπολιτικός σχεδιασμός, Σχεδιασμός σε επίπεδο Δήμου και Αστικά Προγράμματα στο υφιστάμενο οικιστικό δίκτυο. Το 1982 και μετά, οπότε και ξεκίνησε η Ολυμπιακή ιδέα, τα στρατηγικά σχέδια για την αναμόρφωση της πόλης αφορούν: Σχέδια για τις Περιοχές νέας Κεντρικότητας, Ολυμπιακές υποδομές και Οδικά Σχέδια. Οι Περιοχές νέας Κεντρικότητας είναι υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης που έπειτα από κάποιες αλλαγές μπορούν να γίνουν κεντρικά σημεία στην πόλη⁷ (COHRE, 2007). Η περίοδος από το 1986-1992 σηματοδοτήθηκε από την προετοιμασία της πόλης για την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992. Μετά την πρώτη μεταμόρφωση της πόλης το 1859 με τη Eixample, αυτή είναι η δεύτερη και σύγχρονη μεταμόρφωσή της. Οι αλλαγές και τα έργα που έγιναν στην πόλη θα εξεταστούν παρακάτω αναλυτικότερα. Παράλληλα το 1988, δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε το πρώτο Στρατηγικό Σχέδιο της Βαρκελώνης, αποτελώντας την πρώτη μακρόπνοη προσπάθεια στρατηγικού σχεδιασμού σε επίπεδο πόλης-ακολούθησε σε επίπεδο μητροπολιτικής περιφέρειας-, με χρονικό ορίζοντα το 2010 (Bontje and Pareja, 2007).

6. 1993-2004: Η πόλη διανύει μια «μετά-ολυμπιακή κρίση» και μια επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς τα περισσότερα έργα βασίζονται σε ιδιωτικά κεφάλαια. Αποδυναμώνεται η μετατροπή της Βαρκελώνης σε μητρόπολη και ενισχύεται ο χαρακτηρισμός της ως πρωτεύουσα. Το Ιστορικό

⁷ Στις Περιοχές Νέων Κεντρικότητων προστέθηκαν Montjuïc και Diagonal,, εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων

Κέντρο παραμένει στόχος των αστικών πολιτικών για αναβάθμιση και ανασυγκρότηση και παράλληλα αναδύεται και μια νέα τάση επενδύσεων στο τομέα του πολιτισμού (Joan Roca i Albert, 2006). Προς αυτή τη κατεύθυνση κατασκευάστηκε το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης που βρίσκεται στη συνοικία Raval, η οποία για χρόνια διατηρούσε τη φήμη της πιο κακόφημης συνοικίας (<http://www.macba.cat>). Κατά την περίοδο αυτή θεσμοθετήθηκαν το II και το III Στρατηγικά Σχέδια της Βαρκελώνης, 1994 και 1999 αντίστοιχα και το πρώτο Μητροπολιτικό Στρατηγικό Σχέδιο με επίπεδο αναφοράς την Μητροπολιτική Περιφέρεια της Βαρκελώνης.

7. *2004-2009*: Το 2004 ήταν μια σημαντική χρονολογία για τη Βαρκελώνη εξ' αιτίας της διοργάνωσης του Φόρουμ των Πολιτισμών. Το γεγονός αυτό εξυπηρέτησε την ώθηση για την κατασκευή νέων χώρων, όπως ένα σύγχρονο συνεδριακό κέντρο και ένα αμφιθέατρο στην περιοχή Besos (La Mina). Αν και η οριστική, μελλοντική λειτουργία των εν λόγω εκθεσιακών χώρων δεν είναι ακόμα βέβαιη, ένα πράγμα που είναι βέβαιο είναι ότι επέφερε την αποκατάσταση μιας από τις πλέον παραμελημένες περιοχές της πόλης (Simonis, 2002/2009). Η πόλη της Βαρκελώνης προς το παρόν είναι δεσμευμένη σε μια διαδικασία ανάπτυξης περιοχών, η οποία θα επιφέρει μεγαλύτερη συνοχή και βελτίωση στη ποιότητα της ζωής. Αυτή η διαδικασία επικεντρώνεται γύρω από τέσσερις προτεραιότητες: 1. δημόσιος χώρος, 2. προσωπικές υπηρεσίες, 3. κινητικότητα και προσβασιμότητα και 4. οικονομική δραστηριότητα. Αυτές οι πρωτοβουλίες προορίζονται για τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των γειτονιών οι οποίες διατηρούν παράλληλα την ιστορική και παραδοσιακή τους διάσταση. Στις αρχές αυτού του αιώνα η Πόλη της Βαρκελώνης ξεκίνησε ένα από τα πιο φιλόδοξα έργα αστικής ανανέωσης μέχρι σήμερα: το 22 @ ειδικό σχέδιο στη συνοικία Poblenou. Η ανανέωση σχεδόν του 70% των βιομηχανικών χώρων έχει ήδη αρχίσει, μέσω 100 και περισσότερων σχεδίων αστικής βελτίωσης (<http://www.bcn.es>). Η πολιτιστική υποδομή της πόλης συμπληρώνεται από σημαντικά μεταφορικά έργα όπως είναι η επέκταση του λιμανιού και τα παράλληλα έργα ανάπλασης του Δέλτα του ποταμού Llobregat (2006), ο νέος τερματικός σταθμός του αεροδρομίου (2009) και η ολοκλήρωση υψηλής ταχύτητας σιδηροδρομική σύνδεση AVE⁸ στην περιοχή Sagrera (2008)

⁸ AVE: Tren de Alta Velocidad

και η δημιουργία του τραμ το 2004 και η επέκτασή του (2006) (<http://www.observatoribarcelona.org>). Η αναθεώρηση του πρώτου Μητροπολιτικού Στρατηγικού Σχεδίου της Μητροπολιτικής Περιφέρειας της Βαρκελώνης, ξεκίνησε το 2005 και ολοκληρώθηκε το 2007.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Βαρκελώνης το
1992

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΤΟ 1992

3.1. ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ

Εικόνα 3.1: Λογότυπο Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της πόλης της Βαρκελώνης, η οποία τα τελευταία χρόνια υπέστη ένα πλήρη μετασχηματισμό, λόγω της ανάληψης των Αγώνων αυτών (Μαλεκκίδου, 2009). Στα έξι χρόνια που ακολούθησαν η πόλη μετατράπηκε σε ένα απέραντο εργοτάξιο που υπέστη μεταμόρφωση (συγκρινόμενη στη δεκαετία του 80 μόνο με αυτή του Παρισιού ή του Βερολίνου) οδηγώντας πολλούς να πουν ότι η πόλη ξαναγεννήθηκε (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης,

Πηγή: <http://www.indiabuzzing.com> 2008). Η Ολυμπιακή εμπειρία χαρακτηρίστηκε ως μια εκ των πιο επιτυχημένων διοργανώσεων στην ιστορία των Αγώνων και σίγουρα η πιο επιτυχημένη στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η περίπτωση της Βαρκελώνης αποτελεί παράδειγμα διεθνούς προσοχής. Έχει αναλυθεί και εξεταστεί από διάφορους επιστήμονες και σε διάφορες παραμέτρους (οικονομικές, σχεδιαστικές κ.λ.π). Αποτελεί υπόδειγμα η περίπτωσή της και η πορεία της τα τελευταία χρόνια για πολλές πόλεις από τα μέσα της δεκαετίας του 80' (Μαλεκκίδου, 2009).

Το «Μοντέλο της Βαρκελώνης» είναι αδιαφιλονίκητα ένα λαμπρό παράδειγμα αστικής μεταμόρφωσης για την βελτίωση και ανάπτυξη των πόλεων (Monclus, 2007). Επιπλέον, η οργάνωση, οι επενδύσεις και ο οικονομικός και κοινωνικός αντίκτυπος αυτής της εκδήλωσης δικαιολογούν την εκτενή αναφορά του «Μοντέλου της Βαρκελώνης» στη βιβλιογραφία για την διοργάνωση μεγάλων γεγονότων (mega events), οικονομικής επίδρασης και αστικού μετασχηματισμού (Στεφανίδου, 2006). Εξάλλου, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για μια Ολυμπιακή πόλη, η οποία εισπράττει μέχρι και σήμερα τα οφέλη της παγκόσμιας αναγνώρισης, χάρη στην επιτυχημένη διοργάνωση των Αγώνων και τις ουσιαστικές αναπλάσεις που άλλαξαν το προφίλ της (Μαντίδη, 2003).

Η εμπειρία της Βαρκελώνης είναι πολύ σημαντική γιατί αποτελεί ίσως την πιο επιτυχημένη διοργάνωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, και έχει αποτελέσει υπόδειγμα για πολλές μετέπειτα Ολυμπιακές πόλεις

(Μαντίδη, 2003). Το 2008 το Πεκίνο βασίστηκε στο μοντέλο της Βαρκελώνης για τον σχεδιασμό των δικών του Ολυμπιακών Αγώνων, ενώ το ίδιο γίνεται τώρα και από το Λονδίνο που έχει αναλάβει τη διοργάνωση των Αγώνων για το 2012 (Στεφανίδου, 2006).

Η Βαρκελώνη αντιμετώπισε τους Αγώνες ως μια μοναδική ευκαιρία για ένα αναπτυξιακό ξεκίνημα, το οποίο θα άλλαζε την προ-ολυμπιακή της κατάσταση και θα συνέβαλλε στην επίλυση των προβλημάτων υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος που αντιμετώπιζε η πόλη την εποχή εκείνη (Μαντίδη, 2003). Σημαντική ήταν ακόμη η ικανότητα της πόλης να διαχειριστεί τον αντίκτυπο που προκαλείται από ένα γεγονός τέτοιου μεγέθους, τόσο στην προ-ολυμπιακή όσο και στην μετα-ολυμπιακή περίοδο. Συγκριτικά με άλλες ολυμπιακές πόλεις, η Βαρκελώνη θεωρείται η πιο επιτυχημένη στη διαχείριση αυτού του αντίκτυπου (Στεφανίδου, 2006).

Το κλειδί στην επιτυχία των Αγώνων της Βαρκελώνης ήταν η δυναμικότητα του στόχου τους, η ομοφωνία του δικτύου των ιδρυμάτων, η χρήση ειδικών διοικητικών σωμάτων καθώς και η επιτυχημένη διαχείριση της ώθησης που δόθηκε από τους Αγώνες και την προσέλκυση επενδύσεων (Στεφανίδου, 2006). Αξίζει βέβαια να αναφερθεί ότι, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και η έκδηλη διάθεση συνεργασίας των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων αλλά και ο αριθμός των εθελοντών (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Αυτό που ξεχωρίζει επίσης, μέχρι και σήμερα, είναι η αποτελεσματικότητα του «Μοντέλου της Βαρκελώνης» στη δυνατότητά του να επεκτείνει όλα τα είδη των πολιτικών και σχεδιαστικών εργαλείων προγραμματισμού, για την υλοποίηση των μεγάλης κλίμακας προγραμμάτων. Για την πλειοψηφία των επιστημόνων, η Βαρκελώνη έχει μετατραπεί σε μια «εκ των κερδισμένων πόλεων» του σύγχρονου διεθνή οικονομικού και αστικού περιβάλλοντος (Monclus, 2003). Δεν έγινε θύμα της επιτυχίας των Αγώνων, σε αντίθεση με το μεγαλύτερο ποσοστό των πόλεων που αναλαμβάνουν την διοργάνωσή τους και πέτυχε τον στόχο της που ήταν η «Βελτίωση της εικόνας της πόλης στο διεθνή χώρο» (Μαλεκκίδου, 2009).

Η οργάνωση των Αγώνων στηρίχθηκε σε τρεις παράγοντες (Στεφανίδου, 2006):

1. Στην σύμπραξη μεταξύ της Βαρκελώνης, της Ισπανικής Κυβέρνησης, του Generalitat (αυτόνομη κυβέρνηση της Καταλονίας), της Ισπανικής Ολυμπιακής Επιτροπής και της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής

2. Σε ένα εγχείρημα από κοινού, με σύμπραξη και μοιρασμένη διαχείριση ανάμεσα στον δημόσιο τομέα και τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες
3. Στη δημιουργία ειδικών διοικητικών σωμάτων, που δεν συσχετίζονται με την καθιερωμένη δημόσια διοίκηση, και οι λειτουργίες τους διαχωρίζονταν σε επενδυτικές και οργανωτικές.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί ότι η Βαρκελώνη χρησιμοποίησε εμπειρίες παλαιότερων Ολυμπιακών διοργανώσεων σε θέματα τεχνικά και σχεδιαστικά αλλά και σε θέματα οικονομικά όπως για παράδειγμα στο ύψος του προϋπολογισμού, ούτως ώστε να μπορέσει να κάνει μια πρώτη αρχική ενδεικτική εκτίμηση. Συγκεκριμένα, οι αρμόδιοι ήρθαν σε επαφή με τους διοργανωτές των Ολυμπιακών Αγώνων του Λος Άντζελες. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η σύγκριση των δύο Ολυμπιάδων, όπου και στις δύο περιπτώσεις υπήρχε επικέντρωση του σχεδιασμού στην ανανέωση και ανάπτυξη των παραλιακών τους μετώπων (Monclus, 2003).

3.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ – ΜΕΤΑΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

3.4.1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η υποψηφιότητα της Βαρκελώνης για την φιλοξενία των Αγώνων παρουσιάστηκε το 1981, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης και στρατηγικής αστικής ανάπτυξης. Η αλλαγή της στρατηγικής κατεύθυνσης «από ποιότητα σε ποσότητα», εξελίχτηκε την περίοδο της παρουσίασης της υποψηφιότητας, με πρόφαση τους Ολυμπιακούς Αγώνες που διεκδικούσε η πόλη. Ήταν μια στρατηγική προσέλκυσης δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων αλλά αποτελούσε παράλληλα ένα εργαλείο ικανό να βοηθήσει στην οικονομική ύφεση της χώρας (Monclus, 2007). Εξαιτίας των φαινομένων αποκέντρωσης και αποβιομηχάνισης που συνοδεύτηκαν από την οικονομική αναδιάρθρωση σε παγκόσμιο επίπεδο, η Βαρκελώνη βρισκόταν σε απελπιστικά μεγάλη ανάγκη εύρεσης μεθόδου που θα της εξασφάλιζε την αναγκαία χρηματοδότηση για την αναδιοργάνωση της πόλης ούτως ώστε να καταστεί ανταγωνιστική στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. (Μηλιώνης, 2004).

Με το Ολυμπιακό πρόγραμμα να τρέχει, η εικόνα που παρουσίαζε η προ-ολυμπιακή πόλη, αύξησε την ανάγκη εύρεσης νέων δράσεων που θα επέτρεπαν με την σειρά τους

την ολοκλήρωση και επέκταση της παραπάνω στρατηγικής. Το σύνολο αυτών των δράσεων ονομάστηκε «Εξαγωγή επενδύσεων από τις κεντρικές επενδύσεις». Οι στόχοι προώθησης γίνονταν όλο και πιο σαφείς και το «Μάρκετινγκ της Πόλης» αποτελούσε τη μόνη λύση. Πλέον ήταν μια περίπτωση κατάλληλης χρήσης των κρατικών δημοσίων κεφαλαίων, με στόχο την αύξηση του γοήτρου και της εικόνας της πόλης σε διεθνές επίπεδο, ούτως ώστε να αποφέρει κέρδη στην οικονομία της «Νέας Βαρκελώνης», όπως την αποκάλεσαν, μέσω προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων (Monclus, 2007).

Ως ο σημαντικότερος οικονομικός αντίκτυπος των Ολυμπιακών κρίνεται η λεγόμενη «επίδραση του χάρτη», δηλαδή η απόκτηση μοναδικής ταυτότητας και δυναμικής της πόλης της Βαρκελώνης στο διεθνές οικονομικό στερέωμα (Μαλεκκίδου, 2009). Βέβαια, ο οικονομικός αντίκτυπος των Αγώνων δεν είναι εύκολο να υπολογιστεί με ακρίβεια για τον λόγο ότι ο σχεδιασμός και η προετοιμασία οργάνωσης γενικότερα των Ολυμπιακών Αγώνων συμπίπτουν με την είσοδο της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1986 (Monclus, 2007). Παρόλα αυτά μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι, η ανεργία μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό, η αγορά κατοικίας επανήλθε δυναμικά στο προσκήνιο και η κατασκευαστική βιομηχανία αυξήθηκε ραγδαία. Ακόμα πιο σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι, η τάση αυτή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Κάθε χρόνο μετά τους Αγώνες (με εξαίρεση το 1993), υπάρχει αύξηση σε όλους τους δείκτες: απασχόληση, επενδύσεις, έσοδα, ελκυστικότητα κ.ά. Όχι μόνο υπήρξε σωστή αντίδραση, αλλά και διατήρηση της ανάπτυξης που δημιουργήθηκε σε μοναδικά επίπεδα (Στεφανίδου, 2006).

Πιο συγκεκριμένα, η αγορά εργασίας της Βαρκελώνης και της ενδοχώρας της επωφελήθηκε ουσιαστικά κατά την περίοδο προετοιμασίας των Αγώνων (Στεφανίδου, 2006). Κατά το χρονικό διάστημα 1986 – 1991, οι θέσεις εργασίας αυξήθηκαν στην Βαρκελώνη σε περισσότερες από 130.000, κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών. Εξαιτίας των Ολυμπιακών Αγώνων, ο απασχολούμενος πληθυσμός σε ξενοδοχεία, εστιατόρια και συναφείς τομείς υπηρεσιών αυξήθηκε κατά προσέγγιση από 41% σε 85% κατά το διάστημα 1986 – 1993. Μια ακόμα αύξηση παρατηρήθηκε στον κατασκευαστικό κλάδο λόγω των προαπαιτούμενων Ολυμπιακών έργων. Από τις 760.000 θέσεις εργασίας που υπολογίστηκαν για το 1991, το 65% αυτών ήταν στον τομέα των υπηρεσιών, 28.6% στην βιομηχανία και το υπόλοιπο 6.4% στις κατασκευές (Μηλιώνης, 2004). Σε ποσοστά η απασχόληση του δήμου της Βαρκελώνης φαίνεται να έχει μεγάλη αύξηση της τάξεως του 20%, της μητροπολιτικής περιοχής η αύξηση ανέρχεται στο 45% και τέλος της περιφέρειας της

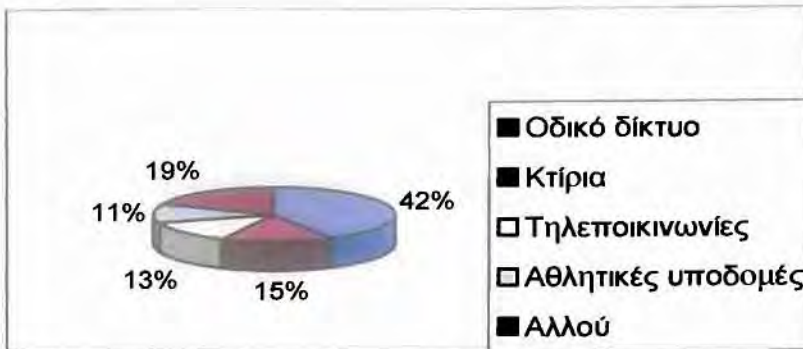
πόλης η αύξηση ανέρχεται στο 30%, δηλαδή περίπου στα μέσα των δύο παραπάνω. Αυτά τα ποσοστά είναι ανέλπιστα υψηλά και δεν θα μπορούσαν να προβλεφθούν ούτε στο πιο αισιόδοξο σενάριο (Monclus, 2007). Επομένως, για την περίοδο 1986 - 1992 μπορούμε να πούμε ότι, πραγματοποιήθηκε αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας της Βαρκελώνης (Στεφανίδου, 2006).

Η αύξηση της απασχόλησης είχε ως αποτέλεσμα, τη μείωση της ανεργίας από 127.774 άτομα τον Οκτώβριο του 1986, σε 60.885 τον Αύγουστο του 1992. Την περίοδο 1986 - 1992 ο δείκτης ανεργίας της Βαρκελώνης έπεσε από 18.4% σε 9.6%, ενώ ο δείκτης ανεργίας ολόκληρης της Ισπανίας έπεσε από 20.9% σε 15.5% αντίστοιχα (Στεφανίδου, 2006). Στα τρία χρόνια 1987 - 1989 οι συνολικά εγγεγραμμένοι άνεργοι μειώθηκαν από 126.187 σε 90.790. Η ίδια η πόλη απέκτησε τον τίτλο μιας από τις κορυφαίες πόλης όσον αφορά τη ποιότητα ζωής για εργαζόμενους και καλύτερου μέρους για την εγκατάσταση επιχειρήσεων. Ήταν 7^η το 1994 και 6^η τα έτη 1995 - 96. Στους τομείς της εύκολης πρόσβασης σε αγορές και διαμορφωμένου κλίματος στην κυβέρνηση, όπως και στην αναλογία αξία προς χρήματα για χώρους γραφείων, κατατάχτηκε 8^η (Μηλιώνης, 2004). Επομένως μπορούμε να πούμε ότι, κατά την διάρκεια προετοιμασίας της υποδοχής των Ολυμπιακών Αγώνων (1986-1992) η Βαρκελώνη μεταπηδά από την οικονομική ύφεση σε οικονομικό boom. Είναι μια περίοδος ραγδαίας ανάπτυξης σε πολλούς τομείς για την πόλη (Monclus, 2007).

Βέβαια, μετά τους Αγώνες η ανεργία αυξήθηκε κατά 21.000 άτομα. Στα χρόνια που ακολούθησαν όμως, ο αριθμός αυτός μειώθηκε σημαντικά. Οι επενδύσεις που δημιουργήθηκαν από τους Αγώνες λειτούργησαν ως ζώνη ασφαλείας, δαμάζοντας την πτώση. Η οικονομία της Βαρκελώνης αποδείχτηκε ανθεκτική και μετά το 1994, ξεκίνησε ξανά η δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Έτσι, μετά το 1995 ξεκίνησε η πτώση της ανεργίας, που οφείλεται κατά ένα μέρος στις 20.230 μόνιμες θέσεις που δημιουργήθηκαν από τις ολυμπιακές επενδύσεις. Η πρόοδος της Βαρκελώνης κατά την μετα-ολυμπιακή περίοδο επιβεβαιώνεται και από τους σχετικούς οικονομικούς δείκτες (Στεφανίδου, 2006).

Το συνολικό κόστος διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων ανήλθε σε 9.376 εκ \$. Το κόστος αυτό είναι το μεγαλύτερο από την εποχή των Ολυμπιακών του Τόκιο (16.826 εκ. \$). Από τα 9 εκ. \$, η πλειονότητα διατέθηκε σε υποδομές και κατασκευές, 42% σε δρόμους, 15% σε σπίτια και γραφεία, 13% σε τηλεπικοινωνίες και ένα 9% σε αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα (Μηλιώνης, 2004).

Διάγραμμα 3.1: Κατανομή επενδύσεων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Πηγή: Μηλιώνης, 2004

Ο δημόσιος τομέας παρείχε το 47% συνολικά για τη δημιουργία της υποδομής, συνδυάζοντας επενδύσεις από την περιφερειακή κυβέρνηση, την κεντρική κυβέρνηση, τον δημοτικό προϋπολογισμό της Βαρκελώνης και άλλους διοικητικούς προϋπολογισμούς. Το υπόλοιπο 53% των επενδύσεων προήλθε από εμπορικές δραστηριότητες όπως ιδιωτικές εταιρίες, κοινοπραξία μεταξύ του δήμου της Βαρκελώνης (49%) και της κεντρικής κυβέρνησης (51%), από την Ολυμπιακή Επιτροπή και από την HOLSA (Olympic Holding Management). Η τελευταία χρηματοδότησε μερικώς τα προγράμματα της μέσω πιστώσεων και πόρων που αποκτήθηκαν από την πώληση του Ολυμπιακού Χωριού μετά το τέλος των Αγώνων (Μηλιώνης, 2004). Το συνολικό κόστος των παραπάνω ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων ανήλθε στα 10 δις \$ (Monclus, 2007). Το ακριβές ποσό που συνδεόταν αυστηρά με το γεγονός ήταν λίγο περισσότερο από το 1/10 του συνολικού κόστους και συγκεκριμένα έφτανε τα 1.3 δις δολάρια (Μαλεκκίδου, 2009).

Τα αποτελέσματα αυτά ωστόσο δεν προέκυψαν απρογραμμάτιστα αφού υπήρχε και η κατάλληλη δέσμη μέτρων που συνέτεινε στην εμφάνισή τους. Τα σημαντικότερα από αυτά αφορούσαν την ανάπτυξη χώρου για μικρές επιχειρήσεις στην αρχική φάση δημιουργίας τους. Προσφερόταν ένα φάσμα υπηρεσιών (νομικές, τεχνικές, οικονομικές, εμπορικές) για την ανάπτυξη τους. Οι πρώτοι τρεις μήνες διαμονής στους προσφερόμενους χώρους ήταν δωρεάν, ενώ μετά χρειαζόταν να υπογραφεί εξάμηνο συμβόλαιο ενοικίασης. Οι άνεργοι νέοι είχαν τη δυνατότητα διαμονής για 11 μήνες ενώ μπορούσαν να συμμετάσχουν σε προγράμματα επιμόρφωσης στην οργάνωση επιχειρήσεων και στις νέες τεχνολογίες. Ένα έμμεσο μέτρο ενίσχυσης της απασχόλησης ήταν η προβολή της πόλης στο εξωτερικό για την προσέλκυση

ξένων επενδύσεων μέσω ειδικού φορέα που συστάθηκε για το σκοπό αυτό (Μηλιώνης, 2004).

Βέβαια, με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων δεν υπήρξαν μόνο θετικές επιπτώσεις, αλλά και κάποιες αρνητικές. Αξίζει να αναφέρουμε ότι παρατηρήθηκε άνοδος στις τιμές των ακινήτων, γεγονός που τα κατέστησε απλησίαστα για τους μέσους κατοίκους (Στεφανίδου, 2006).

3.2.1.1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Πριν το 1990, την πόλη επισκέπτονταν κυρίως επιχειρηματίες και κλασσικοί τουρίστες που ουσιαστικά διέμεναν έξω από την πόλη σε κάποιο από τα επονομαζόμενα «Costas» (Μηλιώνης, 2004). Σήμερα, η Βαρκελώνη αποτελεί έναν εκ των δημοφιλέστερων τουριστικών προορισμών και δυναμικότερων πόλων ανάπτυξης της Ισπανίας (Μπέλλας, 2007). Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι, από τη 13η θέση των δημοφιλέστερων ευρωπαϊκών τουριστικών προορισμών πριν από το 1992, εκτοξεύθηκε στην 3η θέση το 1999 (Καραγιαννάκης, 2007). Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η ραγδαία αύξηση της τουριστικής κίνησης την περίοδο 1991 - 1995. Η Βαρκελώνη φιλοξένησε 4.1 εκατομμύρια τουρίστες το έτος 1991 ενώ το 1995 αυξάνεται με ποσοστό 65% και ο αριθμός των τουριστών ανέρχεται στα 6.3 εκατομμύρια, γεγονός που υποβοηθήθηκε από την στροφή της οικονομίας από τον δευτερογενή τομέα στον τριτογενή (Στεφανίδου, 2006). Η αύξηση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο γεγονός, αλλά συνδέεται είτε άμεσα είτε έμμεσα με τη διοργάνωση των Αγώνων (Monclus, 2007).

Όπως φαίνεται στον πίνακα 3.1, ο αριθμός των τουριστών αυξήθηκε από 1,7 εκ. το 1990 σε σχεδόν 3 εκ. το 1998. Την ίδια περίοδο, ο αριθμός των διανυκτερεύσεων σχεδόν διπλασιάστηκε από 3,8 εκ. σε 7,4 εκ., το τμήμα του ψυχαγωγικού τουρισμού αυξήθηκε σταθερά, ο αριθμός των συναντήσεων και συνεδρίων τριπλασιάστηκε από 373 σε 1002 και ο αριθμός των ξενοδοχείων αυξήθηκε από 118 σε 166 (Μηλιώνης, 2004).

Πίνακας 3.1: Ο αριθμός διανυκτερεύσεων και τουριστών (σε χιλιάδες)

Έτος	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1998
Διανυκτερεύσεις	3.796	4.333	4.705	5.675	6.341	6.965	7.400
Τουρίστες	1.733	1.874	2.664	3.090	3.062	2.823	2.969

Πηγή: <http://thesis.ekt.gr>

Σύμφωνα με τις πηγές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Συμβούλιο Τουρισμού), το διάστημα 1993-2007 επισκέφτηκαν τη Βαρκελώνη περίπου 58.1 εκατ. τουρίστες, αύξηση της τάξης του 190%. Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων την τελευταία δεκαπενταετία σημείωσε σημαντική αύξηση της τάξης του 220%, ενώ ο αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών αυξήθηκε 100%. Επιπρόσθετα αυξήθηκαν ο επαγγελματικός τουρισμός 120,7%, ο συνεδριακός τουρισμός 260%) και ο πολιτιστικός τουρισμός 250,6% (Observatori Report, 2009). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η εξέλιξη του τουρισμού την περίοδο 1990-98 με βάση το σκοπό επίσκεψης.

Πίνακας 3.2: Ο τουρισμός με βάση το σκοπό επίσκεψης (%)

Έτος	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1998
Διακοπές	22,7	30,8	31,3	35,3	36,4	42,3	51,8
Εργασία	53,8	53,7	47,4	42,1	43,2	39,5	35
Συνέδρια	4,5	5,3	5,4	6,6	6,3	5,6	8,6
Εκθέσεις	10,8	3	5,1	7,2	5,4	5,1	3,7
Οικογενειακές επισκέψεις	4,5	4,7	3,9	1,7	2,2	1,9	0,5
Άλλο	3,7	2,5	6,9	7,1	6,5	5,6	0,4

Πηγή: <http://thesis.ekt.gr>

Μεταξύ του 1986 και του 2000, η δυναμικότητα της Βαρκελώνης σε ξενοδοχειακές μονάδες τριπλασιάστηκε. Σε σύγκριση με άλλες Ολυμπιακές πόλεις τα 12 τελευταία έτη, τη Σεούλ, την Ατλάντα και το Σίντνεϊ, τα αποτελέσματα της Βαρκελώνης στην ξενοδοχειακή υποδομή και στον αριθμό ξένων επισκεπτών είναι εξαιρετικά (Στεφανίδου, 2006).

Οι Αγώνες έβαλαν τη Βαρκελώνη στο χάρτη ως τουριστικό προορισμό με δύο τρόπους: Πρώτα, με το πρόγραμμα αστικής ανάπλασης που συνδέθηκε με την εκδήλωση και έχει βελτιώσει την ποιότητα και την εσωτερική πρόσβαση του τουριστικού προϊόντος, ενώ η επέκταση του αεροδρομίου έχει βελτιώσει τη εξωτερική του πρόσβαση. Δεύτερον, η ίδια εκδήλωση έχει προξενήσει μεγάλη δημοσιότητα, πρόκειται δηλαδή για δωρεάν διαφήμιση της πόλης. Η Βαρκελώνη βρισκόταν στην πρώτη σελίδα περισσότερων από 15.000 εφημερίδων στον κόσμο, με μία συνολικά υπολογισμένη κυκλοφορία 500 εκ. αντιτύπων. Επιπλέον, 12.000 διαπιστευμένοι δημοσιογράφοι κάλυπταν τους Αγώνες, όχι απλώς περισσότεροι από κάθε άλλη Ολυμπιάδα, αλλά ρεκόρ στην ιστορία κάλυψης οποιουδήποτε γεγονότος εν γένει (Μηλιώνης, 2004).

Λξίζει να αναφερθεί ότι, η ανάδειξη της πόλης ως έναν διάσημο τουριστικό προορισμό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις πολλές αλλά και συνεχείς επενδύσεις στις υποδομές. Για αυτό το λόγο άλλωστε, η Βαρκελώνη κατέλαβε και διατηρεί την έκτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων όσον αφορά την ελκυστικότητα (Στεφανίδου, 2006). Επιπλέον, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος των Αγώνων η Βαρκελώνη βρέθηκε στο επίκεντρο της προσοχής των ΜΜΕ, με ιστορίες σχετικά με το μοναδικό πρόγραμμα αστικής ανάπλασης, την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης και τα οικονομικά της πλεονεκτήματα, γεγονός που αύξησε σε σημαντικό βαθμό και τη τουριστική ζήτηση της πόλης (Μηλιώνης, 2004).

Παραδείγματα επενδύσεων σε υποδομές που ενίσχυσαν την τουριστική κίνηση της πόλης είναι: το Port Vell, που αποτελεί τη μεγαλύτερη τουριστική και ψυχαγωγική περιοχή της Βαρκελώνης, το Maremagnum, που προσέλκυσε 11.600.000 ανθρώπους, το ενυδρείο, που προσέλκυσε 1.700.000 ανθρώπους και το συγκρότημα κινηματογράφων, που προσέλκυσε 700.000 ανθρώπους, μόνο το έτος 1996 (Μηλιώνης, 2004).

Επίσης, με τη βελτίωση του λιμανιού, ο αριθμός των κρουαζιερόπλοιων αυξήθηκε από περίπου 150 το 1987 σε 375 το 1996. Η Βαρκελώνη κατείχε την 10^η θέση το 1991 ως μιας από τις κορυφαίες τουριστικές περιοχές με μέσο διάστημα παραμονής 2 – 3 μέρες. Το διάστημα παραμονής και ο λόγος διαμονής είναι πολύ σημαντικοί παράγοντες για την τουριστική βιομηχανία. Ένας μεγάλος αριθμός επισκεπτών στην Βαρκελώνη είναι συμμετέχοντες σε συνέδρια. Η πόλη κατατάσσεται μέσα στις 10 καλύτερες του κόσμου για τη φιλοξενία συνεδρίων. Το συνεδριακό κέντρο της Βαρκελώνης έχει αποκτήσει τον τίτλο του 2^{ου} καλύτερου στον κόσμο. Το 1991 η Βαρκελώνη κατόρθωσε να προσελκύσει 4,1 εκ. τουρίστες και το 1995 το νούμερο αυτό είχε αυξηθεί σε 6,3 εκ. (Μηλιώνης, 2004).

3.4.2. ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Η Βαρκελώνη θεωρείται η πιο επιτυχημένη από τις άλλες ολυμπιακές πόλεις στη διαχείριση του αντίκτυπου που προκάλεσαν οι Αγώνες στην προ-ολυμπιακή και την μετά-ολυμπιακή περίοδο και εκμεταλλεύτηκε το γεγονός αυτό για να κάνει ένα αναπτυξιακό ξεκίνημα, που συνέβαλλε στην αναβάθμιση του αστικού της περιβάλλοντος, που ήταν απαραίτητη εκείνη την εποχή (Μαντίδη, 2003).

Με την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, την ανάπτυξη περιοχών υποβαθμισμένων, την αξιοποίηση όλων των υπάρχοντων χώρων, τα έργα υποδομής, την συνεχώς αυξανόμενη τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, την μείωση της ανεργίας, την δημιουργία νέων χώρων και εγκαταστάσεων, την αξιοποίηση και προβολή του ιστορικού της κέντρου και την αναγνώρισή της και καθιέρωσή της διεθνώς, εξασφαλίστηκε μέχρι και σήμερα η καλύτερη δυνατή ποιότητα ζωής των κατοίκων της.

3.2.2.1 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΡΙΝ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Μπορούμε να κατανοήσουμε την τελευταία πολεοδομική ανάπτυξη της Βαρκελώνης σε τρεις φάσεις:

Πρώτον, γύρω στο 1987 έγιναν μικρές πολεοδομικές εργασίες και εργασθήκανε στην κατεύθυνση να αλλάξουν τα τοπικά συστήματα, αλλά κυρίως να βελτιώσουν το τοπίο, ώστε να ανταποκρίνεται στις βασικές λειτουργίες του κέντρου της πόλεως (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Αυτή όμως η απόφαση δεν ήταν αρκετή για να επιλύσει τα βασικά προβλήματα της πόλης και ήταν απαραίτητο να γίνουν τροποποιήσεις έτσι ώστε να λυθούν τα βασικά προβλήματα (Daisuke, 2007). Στα 5 χρόνια πριν τους αγώνες ασχολήθηκαν κυρίως με τους εξωτερικούς χώρους και δημιούργησαν 145 δρόμους και κήπους μέσα σε 7 χρόνια (Garcia-Ramon and Albet, 2000).

Όμως, το 1986 με την υποψηφιότητα της Βαρκελώνης για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, έπρεπε να αλλάξει η πολιτική ως προς την πολεοδομία. Τα πρώτα χρόνια το πρόβλημα ήταν να μπουν τα προάστια στον χάρτη της πόλης (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Σε δεύτερη φάση το ζήτημα ήταν να μπει η πόλη της Βαρκελώνης στον παγκόσμιο χάρτη. Τα πρώτα επτά χρόνια έγιναν μικρά τεχνικά έργα σε μεγάλες περιοχές. Αργότερα όμως, οι εργασίες επικεντρώθηκαν σε τέσσερις μόνο περιοχές και ασχολήθηκαν κυρίως με την υποδομή της πόλης (Daisuke, 2007). Μπορούμε να προσδιορίσουμε τις εργασίες που έγιναν στη Βαρκελώνη με βάση τρία σημεία: Πρώτον, ασχολήθηκαν κυρίως με τις συγκοινωνίες και το οδικό δίκτυο, που είναι η πιο σημαντική εργασία υποδομής που έγινε στη Βαρκελώνη τα τελευταία χρόνια.

Σχεδιάστηκε ένας καινούργιος περιφερειακός δρόμος. Μα το βασικότερο έργο ήταν το μετρό (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Το 25% των επενδύσεων που έγιναν για τους Ολυμπιακούς αφορούσαν την μελλοντική οργάνωση των υπόγειων χώρων, διότι ήταν βέβαιο ότι αυτό θα ήταν το μέλλον της πόλης (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008). Ασχολήθηκαν με την υποδομή, διότι όπως επικρατεί και στην σύγχρονη αρχιτεκτονική, υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ αυτής και του πολεοδομικού σχεδιασμού. Και η υποδομή είναι το κλειδί για να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την εποικοδομητική συμβολή της αρχιτεκτονικής (Garcia-Ramon and Albet, 2000).

Δεύτερον, δόθηκε σημασία στο κέντρο της πόλεως και στο ιστορικό της κέντρο. Βασίστηκαν σε ένα σχέδιο πυκνοκατοικημένης περιοχής στα προάστια και όχι σε μία αχανή πόλη. Δεν μπορούσαν να βασιστούν στα έργα που αφορούσαν την περιφέρεια, όταν το κέντρο της πόλης έχει προβλήματα (Daisuke, 2007). Αυτός είναι και ο λόγος που οι τέσσερις ολυμπιακές περιοχές ήταν στην καρδιά της πόλης, για να βελτιωθεί ακριβώς το κέντρο της. Μόνο με βάση τα παραπάνω μπορούμε να κατανοήσουμε τα έργα του 1992 ως βελτίωση τόσο του κέντρου, όσο και των περιοχών γύρω από την πόλη (Garcia-Ramon and Albet, 2000).

Τρίτον, μια θεωρία του Levy - Stauss αναφέρεται στις πόλεις του δυτικού κόσμου, οι οποίες αναπτύσσονται με λάθος τρόπο και αυτό, αν και δεν είναι εύκολο να το φανταστεί κανείς, είναι αλήθεια, ιδιαίτερα για την Βαρκελώνη (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

3.2.2.2 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ 1992

Αναμφισβήτητα, η πολεοδομική πολιτική της Βαρκελώνης στόχευσε στη μετατροπή της σε μια ανταγωνιστικότερη και πιο δυναμική πόλη, χρησιμοποιώντας τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως περιστασιακό καταλύτη για τα στρατηγικά πολεοδομικά προγράμματα και μελέτες που είχαν ξεκινήσει πριν την ανάθεση των Αγώνων στη πόλη (Μαλεκκίδου, 2009). Στην πραγματικότητα, υπήρχαν πάντοτε σχέδια επέκτασης και ανάπλασης της πόλης, ωστόσο τα σχέδια αυτά δεν ήρθαν ποτέ στην επιφάνεια (Μηλιώνης, 2004). Με τους Ολυμπιακούς όμως, πραγματοποιήθηκε το 80% ενός 25ετούς προγράμματος ανάπτυξης της πόλης, μέσα σε μόλις έξι χρόνια, που υπό

κανονικές συνθήκες θα υλοποιούνταν μετά από δεκαετίες. Εφαρμόστηκαν κυρίως «μελέτες αστικών μορφών», για να αντιμετωπιστούν καλά διατυπωμένα κοινωνικά και λειτουργικά προβλήματα (Busquets, 1998).

Το αποτέλεσμα της εφαρμογής σημαντικών σχεδίων και μελετών ήταν πολύ θετικό στον αστικό ιστό, όπως η αναβάθμιση και η εξυγίανση εκτεταμένων περιοχών της πόλης που είχαν φθαρεί από το χρόνο και τις χρήσεις που φιλοξενούσαν στο παρελθόν (π.χ. βιομηχανικές περιοχές) (Monclus, 2007).

Έξι χρόνια πριν τους αγώνες εγκρίθηκε από το δημοτικό συμβούλιο της Βαρκελώνης και από τη κεντρική διοίκηση της Καταλονίας το «Γενικό Ειδικό Πολεοδομικό Σχέδιο» για το παραλιακό μέτωπο, για το πέρασμα Charles I και την περιοχή Icaria. Το εν λόγω σχέδιο εντάχθηκε στα πλαίσια του γενικού μητροπολιτικού σχεδίου (Σιγαλού κά, 2001/2002).

Το Δημοτικό Συμβούλιο χρησιμοποίησε την εκδήλωση ως μοχλό για την επίτευξη πολιτικής συμφωνίας αναφορικά με ένα πρόγραμμα αστικής ανάπτυξης μεγάλης κλίμακας που αποτελούσε σημαντικότατο μέρος του φακέλου υποψηφιότητας. Μετά την ανάθεση των Αγώνων στην Βαρκελώνη το 1987, ένα Στρατηγικό Σχέδιο (Βαρκελώνη 2000) εκπονήθηκε, με την προϋπόθεση ότι οι επενδύσεις που θα συνδέονταν με τους Αγώνες θα έπρεπε πρωτίστως να αποσκοπούν σε μακροπρόθεσμα αποτελέσματα (Μηλιώνης, 2004). Ακόμη, μέσω της σωστής χρήσης της ολυμπιακής κληρονομιάς, του αυξημένου κεφαλαίου και της βελτιωμένης ελκυστικότητας, η διαδικασία της αστικής ανάπτυξης συνεχίστηκε για πολύ ακόμη, μετά το 1992 (Στεφανίδου, 2006).

Η ικανότητα διαχείρισης ενός τέτοιου μεγάλου γεγονότος και η μετατροπή του σε «μοχλό» αστικής αναδόμησης και ανάπτυξης όπως έγινε στην περίπτωση της Βαρκελώνης, αποτελεί άθλο, τονίζοντας παράλληλα ότι η πόλη βρισκόταν σε περίοδο αποβιομηχάνισης και το περιβάλλον της χαρακτηριζόταν ως αναπτυσσόμενο (Balibrea, 2001).

Σύμφωνα με τον δήμαρχο Maragall⁹, το τρικ της στρατηγικής της Βαρκελώνης ήταν ότι, με πρόφαση την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην ποσότητα της μετατροπής και ανάπτυξης των χώρων και των εγκαταστάσεων,

⁹ Ο Pasqual Maragall ήταν ο 127ος Πρόεδρος της κυβέρνησης της Καταλονίας και δήμαρχος της Βαρκελώνης από το 1982 έως το 1997
(http://en.wikipedia.org/wiki/Pasqual_Maragall_i_Mira)

ενώ σε δεύτερη μοίρα ερχόταν η ποιότητα αυτών. Η τακτική αυτή, σε συνδυασμό με την οικονομική ανάκαμψη της Βαρκελώνης, η οποία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην πλήρη ενσωμάτωση της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, δημιούργησαν ευνοϊκό κλίμα για την αναγέννηση της πόλης (Monclus, 2007).

Η περίπτωση της Βαρκελώνης αποκάλυψε ένα καλά δομημένο, μεσοπρόθεσμο «όραμα» με σκοπό την ανακαίνιση της πόλης, με ιδιαίτερη έμφαση στις υποδομές και στις νέες αστικές χρήσεις (Busquets, 1998).

Με βάση τη παραπάνω λογική και εμπειρίες παλαιότερων Ολυμπιακών διοργανώσεων σε θέματα τεχνικά και σχεδιαστικά, αντιμετωπίστηκε στη Βαρκελώνη το πρόβλημα της βελτίωσης των χώρων της πόλης, της οικοδόμησης νέων απαραίτητων υπηρεσιών ή της ανακαίνισης εκείνων που είχαν αχρηστευτεί (πάρκα, σχολεία κ.λ.π), της παροχής εγκαταστάσεων που δεν υπήρχαν και της προώθησης των τοπικών επιχειρήσεων (Busquets, 1998).

Έτσι χάρη στους Ολυμπιακούς Αγώνες, η πόλη πέρασε μια διαδικασία μεταμόρφωσης που κατέληξε στο να αλλάξει τελείως η εικόνα της πόλης, αποτελώντας σύμφωνα με πολλούς την δεύτερη μεταμόρφωση της πόλης (μετά το σχέδιο του Cerda το 1859) (Στεφανίδου, 2006). Σκοπός της Βαρκελώνης ήταν να αποτελέσει περιφερειακό κέντρο της Μεσογείου (Μαλεκκίδου, 2009). Πράγματι, η Βαρκελώνη σήμερα αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα της Ευρώπης και οι Αγώνες συνέβαλαν πολύ στην μεταμόρφωση μίας βιομηχανικής πόλης, που μέχρι πρότινος βασιζόταν στο λιμάνι της, σε μία ελκυστική Μεσογειακή πόλη προσανατολισμένη στον τομέα των υπηρεσιών (Μηλιώνης, 2004).

Ο αρχιτέκτων Acebillo, ήταν υπεύθυνος πολεοδομίας, και η φιλοσοφία του στηρίχτηκε στη *συμπαγή πόλη*, που δεν επεκτείνεται, αλλά εκμεταλλεύεται στο έπακρο τον χώρο της, ακόμη και αν αυτό σημαίνει είτε γκρέμισμα είτε καθ' ύψος δόμηση. Τέθηκε προς τους αρχιτέκτονες το ζήτημα της αξιοποίησης του αστικού χώρου, όχι όμως με τους παραδοσιακούς τρόπους, όχι με μεγάλα σχέδια. Θεμελιώδης αρχή του Acebillo (που επηρέασε και το σχεδιασμό) είναι ότι η υποδομή είναι ο μόνος τρόπος για να επιλυθούν θέματα πολεοδομικού σχεδιασμού, διότι αυτό βρίσκεται ακριβώς στη μέση, ανάμεσα στον σχεδιασμό των αστικών χώρων και τον καθορισμό της αρχιτεκτονικής. Το όραμα και η πολιτική για την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της πόλης βασίστηκαν στην ανάκτηση του δημόσιου χώρου της πόλης προς όφελος των κατοίκων της, ενώ οι

Ολυμπιακοί Αγώνες αποτέλεσαν το εργαλείο για την πολεοδομική ανάπλαση του κέντρου της Βαρκελώνης, τη βελτίωση και την ανανέωση των υποδομών της, αλλά και για την ανάπτυξη στρατηγικών πόλων.

Ο αστικός μετασχηματισμός που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ανάληψης, προετοιμασίας και διεξαγωγής των Αγώνων ήταν εντυπωσιακός. Συνολικά μπορεί να ειπωθεί πως (Στεφανίδου, 2006):

1. Οι Αγώνες στη Βαρκελώνη στέφθηκαν με απόλυτη επιτυχία μιλώντας τόσο σε θέματα οργάνωσης όσο και σε αθλητικούς χώρους και
2. Ο αστικός μετασχηματισμός που προκλήθηκε από τους Αγώνες είχε μακροπρόθεσμο οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο

Η πορεία αναδιοργάνωσης της πόλης ακολούθησε τρεις άξονες: α) το άνοιγμα της πόλης προς τη Μεσόγειο, β) τις επενδύσεις που έγιναν για τη βελτίωση του οδικού δικτύου και γ) τη βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης στις συνοικίες μέσω της διαμόρφωσης των Ολυμπιακών Πάρκων (Μηλιώνης, 2004).

Βασικοί στόχοι της πολιτικής του πολεοδομικού σχεδιασμού είναι η αναβάθμιση του Ιστορικού Κέντρου, η βελτίωση των περιφερειακών γειτονιών και των οδικών και τηλεπικοινωνιακών δικτύων, το άνοιγμα του θαλασσίου μετώπου, η κατασκευή των απαιτούμενων ολυμπιακών υποδομών και η ανάδειξη των Περιφερειακών γειτονιών ως «Περιοχές νέας Κεντρικότητας». Η κατανομή και η χωροθέτηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (γραφεία, εμπορικά κέντρα, υποδομές διασκέδασης και ψυχαγωγίας, προώθηση τεχνολογίας κ.α.) στις εν λόγω περιοχές είχαν ως βασικό στόχο να τις μετατρέψουν σε νέους πόλους οικονομικής ανάπτυξης και να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή τους. Ήδη υπήρχαν από το 1982 σχέδια για 10 «Περιοχές νέας Κεντρικότητας», που είναι οι εξής: 1. Vall d'Hebron, 2. Villa Olímpica, 3. RENFE – Meridiana, 4. Diagonal Mar, 5. Plaça de les Glòries, 6. Plaça Cerda, 7. Calle Tarragona, 8. Sagrera Station, 9. Επέκταση της Diagonal Avenue και 10. Port Vell. Σε αυτές προστέθηκαν οι περιοχές Montjuïc και Diagonal, ως ενδέκατη και δωδέκατη περιοχή (Cohre, 2007).

Ο Acebillo (1998), συνοψίζοντας την μετατροπή της πόλης καταλήγει σε τρία σημεία. 1) Έργα υποδομής, 2) Κέντρο πόλης, 3) Παραλιακό μέτωπο. Επιγραμματικά τα έργα που επέβαλλαν δομικά αποτελέσματα στην πόλη ακολουθούν την εξής σειρά σύμφωνα με τη σημαντικότητά τους για την πόλη (Brunet, 1995):

Δρόμοι και μεταφορικές υποδομές

- ♦ Στέγαση, γραφεία και εμπορικοί χώροι
- ♦ Τηλεπικοινωνίες και υπηρεσίες
- ♦ Ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις
- ♦ Αθλητικές εγκαταστάσεις
- ♦ Περιβαλλοντικές υποδομές

Για να γίνει διάχυση των πλεονεκτημάτων σε όλη την πόλη, η αποκέντρωση ήταν ένα βασικό στοιχείο του σχεδιασμού (Στεφανίδου, 2006). Η στρατηγική σχεδιασμού των Αγώνων είχε ως βάση του τέσσερις κύριες Ολυμπιακές περιοχές (Monclus, 2007) που είναι αποτελέσματα συνεργασίας ντόπιων και ξένων πολεοδόμων και συνδέονται με περιφερειακούς δρόμους ταχείας κυκλοφορίας:

1. περιοχή στο βουνό Montjuic
2. περιοχή Valle de Habron
3. περιοχή Diagonal και
4. περιοχή Parc de Mar

Στόχος ήταν η δημιουργία νέων κεντρικότητων μέσα σε αυτές. Από τις τέσσερις περιοχές δύο ήταν οι περιοχές κλειδιά όσον αφορά τις αθλητικές εγκαταστάσεις που απαιτούνταν και μια τρίτη περιοχή σε μικρότερο βαθμό ενώ παράλληλα έψαχναν μια στρατηγική θέση για την χωροθέτηση του Ολυμπιακού χωριού (Monclus, 2007). Υπήρχαν σύνθετες χρήσεις και σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει φυσική συνέχεια (Nel·lo, 1997).

Σκοπός της επιλογής των τεσσάρων αυτών περιοχών, ήταν η αποφυγή «στοιβάγματος» όλων των αθλητικών δραστηριοτήτων σε ένα ενιαίο χώρο, το οποίο θα ήταν μεν πρακτικό για τις 16 μέρες διάρκειας των Αγώνων αλλά την μετά – Ολυμπιακή περίοδο δεν θα είχε το ίδιο χρηστικό αποτέλεσμα. Σημαντική παράμετρος αποτελούσε η προσβασιμότητα και η εύκολη και γρήγορη μετακίνηση μεταξύ των τεσσάρων Ολυμπιακών περιοχών (Monclus, 2007).

Εντυπωσιακή ήταν η επίδραση της Ολυμπιακής κληρονομιάς καθώς και η συνέχιση της επίδρασης της από το 1992 έως και σήμερα. Η Βαρκελώνη επωφελήθηκε από τις επενδύσεις που έγιναν στις υποδομές, διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό τις

επερχόμενες αλλαγές στο αστικό τοπίο (Στεφανίδου, 2006). Οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν είναι δυνατόν να διαχωριστούν σε γενικές επενδύσεις (εκσυγχρονισμός και επέκταση του αεροδρομίου, κατασκευή ενός περιφερειακού δρόμου, ανάπλαση του κέντρου και του παραλιακού μετώπου) και αθλητικές επενδύσεις (ανακαίνιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων και κατασκευή νέων) (Μηλιώνης, 2004). Οι συγκεκριμένοι πόροι πρόσφεραν προσωρινές θέσεις εργασίας στον κατασκευαστικό τομέα και μόνιμες θέσεις εργασίας στην λειτουργία αυτών των υποδομών, γεγονός που αύξησε την οικονομική δραστηριότητα. Έτσι, ο συνδυασμός της αύξησης αυτής και του επενδυμένου κεφαλαίου αύξησε την ευημερία και την κοινωνική συνοχή και έκανε την πόλη πιο ελκυστική (Στεφανίδου, 2006).

Οι συνεχιζόμενες επενδύσεις στις υποδομές αποτελούν τον λόγο που η Βαρκελώνη κατέλαβε και διατηρεί την έκτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων όσον αφορά την ελκυστικότητα. Επιπλέον, η Βαρκελώνη απέφυγε να κατασκευάσει υποδομές που να προορίζονται μόνο για τους Αγώνες. Πράγματι, σήμερα δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις που να μένουν αχρησιμοποίητες ή να φθείρονται. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, το Ολυμπιακό Στάδιο χρησιμοποιείται από την RCD Espanyol ως δικό της στάδιο, καθώς και για συναυλίες και εκδηλώσεις, ενώ το Palau Sant Jordi φιλοξενεί αγώνες καλαθοσφαίρισης, συνέδρια, αγώνες motocross και συναυλίες (Στεφανίδου, 2006).

Η πόλη ανανέωσε όλες τις αθλητικές εγκαταστάσεις της και απέκτησε 75 καινούργιες, καθώς και έργα υποδομής, όπως δύο νέους περιφερειακούς δρόμους, δύο πύργους τηλεπικοινωνιών ιδιαίτερης αισθητικής από εξέχοντες αρχιτέκτονες διεθνούς φήμης, κατασκευάστηκαν μια νέα οικιστική ζώνη με 2.000 πολυτελείς κατοικίες, 38 χλμ νέων οδών, 10.000 νέες θέσεις στάθμευσης και νέοι χώροι πρασίνου, ανακαινίσθηκε το διεθνές αεροδρόμιο και το παραδοσιακό μεσαιωνικό τμήμα της πόλης με πλήθος επεμβάσεων σε χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων, διευκολύνθηκε η πρόσβαση στην πόλη για 900.000 αυτοκίνητα ημερησίως και τέλος πραγματοποιήθηκε ένα παλιό όνειρο της πόλης: το άνοιγμα προς τη θάλασσα με την κατασκευή 4 χλμ νέων ακτών (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Τα σημαντικότερα έργα που πραγματοποιήθηκαν για την υλοποίηση του βασικού στόχου της αστικής ανάπλασης ήταν το Ολυμπιακό Χωριό και ο περιφερειακός δρόμος (Cohre, 2007).

Μέσα από τα έργα αναπλάσεων βελτιώθηκε το λιμάνι της Barceloneta και κατασκευάστηκαν νέες παραλίες κατά μήκος της παραθαλάσσιας ακτογραμμής των δημοτικών διαμερισμάτων του Ιστορικού Κέντρου και της περιοχής San Marti. Εκτός από την παραλία επεκτάθηκε και η Λεωφόρος Diagonal μέχρι τη θάλασσα (Diagonal Mar), κατασκευάστηκαν το Ολυμπιακό Χωριό (Villa Olimpica), εμπορικά κέντρα, πάρκα και πλατείες και αναπλάστηκε όλη η θαλάσσια περιοχή (Σιγαλού κά, 2001/2002). Έγινε επίσης διαμόρφωση με εστιατόρια, κέντρα ψυχαγωγίας, καφετέριες κά. και δενδροφύτευση με φοίνικες του παραλιακού μετώπου σε μήκος 4 χλμ (Μηλιώνης, 2004).

Αξίζει να αναφερθεί ότι, πριν από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, το κέντρο της Βαρκελώνης ήταν σε μεγάλο βαθμό αποκομμένο από το θαλάσσιο μέτωπο, λόγω της ύπαρξης παρακμιακών βιομηχανικών ζωνών και σιδηροδρομικών και λιμενικών εγκαταστάσεων. Στα πλαίσια προώθησης όμως ενός τουριστικού χαρακτήρα, οι υποβαθμισμένες ζώνες καταργήθηκαν ή αναβαθμίστηκαν, προκειμένου να φιλοξενήσουν νέες χρήσεις (Μπέλλας, 2007). Στην περαιτέρω ανάπτυξη του παραλιακού αλλά και του ανατολικού μέρους της πόλης συνέβαλε το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ (World Social Forum), που φιλοξενήθηκε στη Βαρκελώνη το 2004 (Στεφανίδου, 2006). Η βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης επιχειρήθηκε με την κατασκευή τεσσάρων Ολυμπιακών Πάρκων, την αξιοποίηση ακάλυπτων δημόσιων χώρων σε πυκνοκατοικημένες περιοχές, με δυναμικές προσπάθειες επέμβασης σε περιοχές χαμηλών εισοδημάτων και με τη δημιουργία νέου κοινωνικού κέντρου στο λιμάνι, τη γνωστή Barceloneta. Τα τέσσερα Πάρκα ταυτίζονται φαινομενικά με τις εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης των Ολυμπιακών Αγώνων. Έγιναν επίσης ριζικές αναπλάσεις, ανακαινίσεις παλαιών κτιρίων και αλλαγή χρήσης εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων σε κτίρια πολιτιστικών εκδηλώσεων, γραφεία κά (Μηλιώνης, 2004).

Αξίζει να αναφερθεί ότι, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναμόρφωσης του αστικού τοπίου, οι κατευθύνσεις στράφηκαν στην προβολή των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της πόλης (Μπέλλας, 2007).

Χρήσιμο είναι να επισημανθούν και κάποιοι στόχοι που δεν επιτεύχθηκαν ή που δεν ολοκληρώθηκαν ακριβώς όπως είχαν δεσμευτεί οι εμπλεκόμενοι φορείς την προ-ολυμπιακή περίοδο. Η κύρια ανάπτυξη που συνδέθηκε με τους Αγώνες ήταν η αναμόρφωση της προκυμαίας της περιοχής Poblenou όπου είχαν χωροθετηθεί οι

εγκαταστάσεις του ολυμπιακού χωριού. Είχε αναγγελθεί από τους υπευθύνους ότι θα παραχωρούνταν στη στεγαστική αγορά για πώληση των κατοικιών σε χαμηλές ή μεσαίες τιμές μετά την λήξη των Αγώνων. Παρόλα αυτά το σχέδιο για την μετά Ολυμπιακή περίοδο τελικά δεν είχε καμία σχέση με την αρχική ιδέα για στέγαση οικογενειών μεσαίας και χαμηλής εισοδηματικής τάξης. Η περιοχή αυτή μαγνητίζει και εξακολουθεί να μαγνητίζει την «αφρόκρεμα» της πόλης όπου και την περικλείουν «απορρίπτοντας» με αυτό τον τρόπο έμμεσα τις υπόλοιπες εισοδηματικές τάξεις από τη διεκδίκηση κατοικίας στη περιοχή (Μαλεκκίδου, 2009).

Παρακάτω αναφέρονται πιο αναλυτικά τα έργα που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, τα οποία συνέβαλλαν σε πολύ μεγάλο στην αστική αναμόρφωση και στην αλλαγή της εικόνας της Βαρκελώνης.

♦ Πολιτισμός – Τουρισμός

Η Βαρκελώνη σήμερα θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα πολιτιστικά και τουριστικά κέντρα της Ευρώπης. Η ανάπλαση της πόλης συνέβαλε στη βελτίωση των υποδομών και των υπηρεσιών, ενώ ο πολιτισμός αποδείχθηκε το πιο δυνατό και ανεξάντλητο κεφάλαιο. (<http://news.kathimerini.gr>).

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η δημιουργία μουσείων και υποδομών πολιτισμού βοήθησαν στην υιοθέτηση στρατηγικών πολιτιστικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, η επικέντρωση στις πολιτιστικές στρατηγικές ενισχύθηκαν λίγα χρόνια μετά το κλείσιμο της αυλαίας των Αγώνων, όταν αποφασίστηκε η οργάνωση νέων, διαφορετικού χαρακτήρα διεθνών εκδηλώσεων όπως του «Forum of Cultures 2004». (Monclus, 2007)

Η Βαρκελώνη, στο Ολυμπιακό περιβάλλον που σχεδίασε, συμπεριέλαβε και μια Γκαλερί για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά και Ολυμπιακά Μουσεία, όπως το Γκαλερία Ολίμπικα, ώστε οι κάτοικοι της πόλης να διατηρούν την επαφή τους με το μεγάλο γεγονός (Cashman, 1998).

Με τους Ολυμπιακούς Αγώνες δόθηκε έμφαση στο κέντρο της πόλης και στο ιστορικό της κέντρο. Γι' αυτό άλλωστε οι τέσσερις ολυμπιακές περιοχές ήταν στην καρδιά της πόλης, για να βελτιωθεί ακριβώς το κέντρο της. Παράλληλα, προωθείται η αναβάθμιση του Ιστορικού Κέντρου, επενδύοντας τόσο στη βελτίωση της χωρικής και αισθητικής

του διάστασης όσο και σε όρους κοινωνικοοικονομικούς και τουριστικούς (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

• Αθλητικές υποδομές

Την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων κατασκευάστηκαν 75 αθλητικές εγκαταστάσεις, και ανακαινίστηκαν ήδη υπάρχουσες. Ενδεικτικά αναφέρουμε το Ολυμπιακό Στάδιο (L' Estadi Olímpic), τις πισίνες Picornell, το Palau Sant Jordi και το Εθνικό Ινστιτούτο Φυσικής Αγωγής της Καταλονίας (INEF). Το συγκρότημα των αθλητικών εγκαταστάσεων που εκτείνεται μεταξύ του Σταδίου και του νεκροταφείου στο λόφο Montjuïc, ονομάστηκε Ανέλια Ολίμπικα ή Ολυμπιακή Δακτύλιος (<http://www.bcn.es>).

Εικόνα 3.2: Ολυμπιακό Στάδιο (L' Estadi Olímpic)

Πηγή: <http://www.barcelona.com>

Τρεις ήταν οι βασικές προϋποθέσεις που έπρεπε να εκπληρωθούν για να αντιμετωπιστούν κρίσιμα ζητήματα, που αφορούσαν τις αθλητικές και τεχνολογικές ανάγκες, τον αστικό σχεδιασμό, τη διαμονή των επισκεπτών και τις χρηματοδοτήσεις (Balibrea, 2001): Πρώτα έπρεπε να χορηγηθούν οι αναγκαίες πιστώσεις από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, δεύτερον να επιτευχθεί υψηλός βαθμός πολιτικής ενότητας και τρίτον να εξασφαλιστεί η υποστήριξη του εγχειρήματος από πολίτες και φορείς.

Ολυμπιακό λιμάνι

Η πιο καινοτόμα πολεοδομική παρέμβαση που συσχετιζόταν με τους Αγώνες, ήταν η ανάπλαση του παραλιακού μετώπου (Μπάμπαλου-Νουκάκη, 2003). Η αναδιαμόρφωση του παλαιού λιμανιού βασίστηκε στη μετατροπή των πρώην λιμενικών εγκαταστάσεων σε χώρους ψυχαγωγίας, ελεύθερου χρόνου και τουρισμού (Monclus, 2003). Στο χώρο αυτό στεγάστηκε το Ολυμπιακό χωριό. Σκοπός της παρέμβασης αυτής ήταν η ριζική αναδιοργάνωση ολόκληρου του παραλιακού μετώπου της πόλης, όχι μόνο στο τμήμα που σχετιζόταν με το Ολυμπιακό χωριό αλλά και σε επιπλέον 6 χλμ της ακτογραμμής προς τον βορρά (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Εικόνα 3.3: Ολυμπιακό λιμάνι (Port Vell)

Πηγή: <http://www.world-pictures.nl>

Η περιοχή αυτή ήταν μια υποβαθμισμένη βιομηχανική περιοχή και η επιλογή της αποτελούσε μέρος μιας γενικότερης διαδικασίας ανάπλασης όλου του παραλιακού μετώπου της Βαρκελώνης με βάση τη διεθνή εμπειρία στο τομέα των αναπλάσεων παραλιακών μετώπων. Η σύνδεσή της με το ιστορικό κέντρο της πόλης ήταν το πρώτο βήμα ανάπλασης του παραλιακού μετώπου και ανάπτυξης του παλιού λιμανιού, στοχεύοντας την μετατροπή του σε χώρο ψυχαγωγίας και αθλητικών δραστηριοτήτων. Η διαδικασία αυτή επανένωσης του παραλιακού μετώπου συμπληρώθηκε από βελτιώσεις και αναβαθμίσεις σε τμήμα της περιφέρειας της Βαρκελώνης και από την μετατροπή της παλιάς βιομηχανικής ζώνης του Poblenou σε οικιστική περιοχή (Monclus, 2007)

Η περιοχή Parc de Mar υποβλήθηκε σε πολύ μεγάλες παρεμβάσεις λόγω της σημασίας της στη διοργάνωση των Αγώνων. Πιο συγκεκριμένα, στη περιοχή αυτή χωροθετήθηκαν το Ολυμπιακό Χωριό, το Parc de Mar Village και χώροι για τέσσερα αθλήματα των Αγώνων. Βέβαια, η σύνθετη διαδικασία μετατροπής αυτής της μεγάλης περιοχής της πόλης και η ενσωμάτωσή της στην αστική δομή απαιτούσε και ένα μεγάλο αριθμό μελετών που αφορούσαν την ανάπλαση του παραλιακού μετώπου, την αναδόμηση του σιδηροδρομικού δικτύου, την κατασκευή του Ολυμπιακού λιμανιού κ.τ.λ (Monclus, 2007). Αξίζει να αναφερθεί ότι το Ολυμπιακό Λιμάνι (Port Olímpic) διαθέτει ναυτικές εγκαταστάσεις (μαρίνα για ιστιοφόρα), χώρους διασκέδασης (εστιατόρια, μπαρ κ.λπ.) και καταστήματα που σχετίζονται με τις θαλάσσιες δραστηριότητες του λιμένα (Carbonell, 2005).

Βασικό στοιχείο του σχεδιασμού ήταν να αποκτήσει η Βαρκελώνη μέτωπο προς τη θάλασσα. Με τις επεμβάσεις που έγιναν δημιουργήθηκε παραλιακό μέτωπο 15 χιλιομέτρων στο οποίο είναι συγκεντρωμένη η επιχειρηματική ζωή της Βαρκελώνης. Επιχειρήθηκε η ανάκτηση του παράκτιου μετώπου, με τη μεταφορά του παλαιού λιμένα, την υπογειοποίηση σιδηροδρομικών γραμμών και αξόνων και τη δημιουργία μουσείων και πεζοδρόμων, αλλά και την ανέγερση μνημειακών κτιρίων.

♦ *Ολυμπιακό χωριό ή νέα Ολυμπιακή συνοικία*

Το συνολικό σχέδιο του Ολυμπιακού Χωριού είναι έργο της ομάδας αρχιτεκτόνων Martorell-Bohigas-Mackay-Puigdomenech. Κατά την υλοποίησή του, η περιοχή χωρίστηκε σε πέντε διαφορετικές ζώνες: η πρώτη ζώνη περιελάμβανε τις παραλιακές περιοχές και το λιμάνι (μαρίνα), η δεύτερη το δρόμο περιπάτου, που είναι ένας δρόμος πλάτους 30 μέτρων, η τρίτη τους χώρους παραθαλάσσιων δραστηριοτήτων, δηλαδή τα δύο κτίρια-πύργοι, που είναι το ένα ξενοδοχείο και το άλλο γραφεία, η τέταρτη τη νέα περιμετρική λεωφόρο που στο κομμάτι αυτό έγινε υπόγεια και η πέμπτη το Ολυμπιακό Χωριό. Τέλος, το σύστημα ολοκληρώθηκε με έναν αριθμό πάρκων τα οποία συνδέουν τις διάφορες περιοχές (Nel-lo, 1997).

Εικόνα 3.4: Ολυμπιακό Χωριό στο Park de Mar

Πηγή: <http://virtualglobetrotting.com>

Το Ολυμπιακό Χωριό σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε μετά τη λήξη των Ολυμπιακών, να μπορεί να αποτελέσει κομμάτι της πόλης και όχι μια αποκομμένη συνοικία για συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Για αυτό το λόγο δημιουργήθηκε ένας σύνθετος χώρος που χαρακτηρίζεται από μίξη χρήσεων γης και που οι διάφορες εγκαταστάσεις και τα κτίρια θα μπορούσαν να ενσωματωθούν σταδιακά στη ζωή της πόλης τόσο από οικονομική άποψη όσο και από κοινωνική (Nel-lo, 1997). Πιο αναλυτικά, στην περιοχή Parc de Mar υπάρχουν κτίρια με διαμερίσματα (σήμερα κατοικούν 5.783 άνθρωποι η πλειοψηφία των οποίων είναι νέοι, μορφωμένοι και εύποροι) και γραφεία (τα οποία στεγάζονται κατά κύριο λόγο στο κτίριο Torre Marfre), το πολυτελές ξενοδοχείο Hotel Arts (στο ισόγειο του οποίου λειτουργεί το Casino de Barcelona), εμπορικά καταστήματα, αθλητικές εγκαταστάσεις, διάφορες υπηρεσίες, υπόγειες θέσεις στάθμευσης, χώροι πρασίνου που ενοποιήθηκαν με ήδη υπάρχοντες δημόσιους χώρους, παραλιακός πεζόδρομος κ.λ.π (Σιγαλού κά, 2001/2002). Από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία της περιοχής θεωρούνται το Torre Marfre και το Hotel Arts που έχουν ύψος 153,5 μ ο καθένας (Carbonell, 2005), το Gold Fish του Frank O. Gehry, οι Κήποι της Ατλάντα και μεγάλα σιντριβάνια, όπως το σιντριβάνι στην Carrer Salvador Espriu (Μηλιώνης, 2004).

Εικόνα 3.5: Τα κτίρια Torre Mapfre και Hotel Arts και το γλυπτό Gold Fish

Πηγή: <http://www.virtourist.com>

Πραγματοποιήθηκε υπογειοποίηση των σιδηροδρομικών γραμμών της περιοχής για την αποφυγή του διαχωρισμού της περιοχής από την υπόλοιπη πόλη και για την εξασφάλιση επιπλέον 4,5 χιλιομέτρων παραλίας (Nel·lo, 1997).

Τέλος, με τις επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν οι παραλίες στην προκυμαία του Ολυμπιακού Χωριού (Nova Icaria, Bogatell και Mar Bella) έγιναν από τα πιο αγαπημένα αξιοθέατα της πόλης (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

• *Έργα οδικής υποδομής και υποδομής μεταφορών*

Κατά τον Acebillo είναι η πιο σημαντική εργασία υποδομής που έγινε στη Βαρκελώνη τα τελευταία χρόνια (συγκοινωνίες, οδικό δίκτυο, περιφερειακός, μετρό). Σημαντικές παρεμβάσεις, έγιναν σε όλο το οδικό δίκτυο και στην περιφερειακή λεωφόρο, με αποτέλεσμα να αποσυμφορηθεί το κέντρο. Παράλληλα ανακατασκευάστηκε το αεροδρόμιο, το οποίο βρίσκεται 12 χλμ νοτιοδυτικά της Βαρκελώνης και εξυπηρετεί πάνω από 12 εκ. ανθρώπους ετησίως (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008).

Εικόνα 3.6: Δρόμοι – δακτύλιοι της Βαρκελώνης

Οι βελτιώσεις του οδικού δικτύου διαμορφώθηκαν κατάλληλα ώστε να εξυπηρετούν και να συνδέουν τις Ολυμπιακές περιοχές. Η κατασκευή των νέων δακτυλίων δρόμων έδωσε ένα νέο ανανεωμένο πρόσωπο στην πόλη. Έργα όπως η αναδιαμόρφωση του σιδηροδρομικού δικτύου και ο

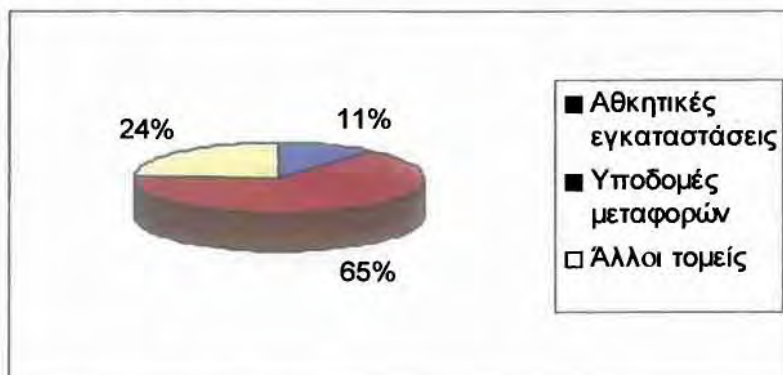
Πηγή: <http://3.bp.blogspot.com>

εκσυγχρονισμός του αποχετευτικού

δικτύου είναι σημαντικά έργα υποδομής που προέκυψαν από επενδύσεις άμεσα συσχετιζόμενες με τους Ολυμπιακούς (Balibrea, 2001).

Βελτιώθηκαν και τροποποιήθηκαν κυρίως οι συγκοινωνίες και το οδικό δίκτυο που απορρόφησε μεγάλο μέρος των δημοσίων πόρων (Brunet, 1995). Σχεδιάστηκε ένας καινούργιος περιφερειακός δρόμος, όμως το βασικότερο έργο ήταν το μετρό. Το 25% των επενδύσεων που έγιναν για τους Ολυμπιακούς αφορούσαν την μελλοντική οργάνωση των υπόγειων χώρων, διότι ήταν βέβαιο ότι αυτό θα ήταν το μέλλον της πόλης. Από το συνολικό κονδύλι που διατέθηκε για τους Ολυμπιακούς της Βαρκελώνης μόλις το 11% δαπανήθηκε για την κατασκευή αθλητικών εγκαταστάσεων και το 65% για την υποδομή (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008), όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 3.2: Οι τομείς στους οποίους διατέθηκαν χρήματα κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων

Πηγή: Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008

Τέλος, κατά μήκος της πόλης απλώνεται ένα δίκτυο πεζοδρόμων, το οποίο καθιστά ευκολότερη τη μετακίνηση των κατοίκων, αυξάνει τους κοινόχρηστους χώρους και εξασφαλίζει καλύτερη ποιότητα ζωής.

3.4.3. ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

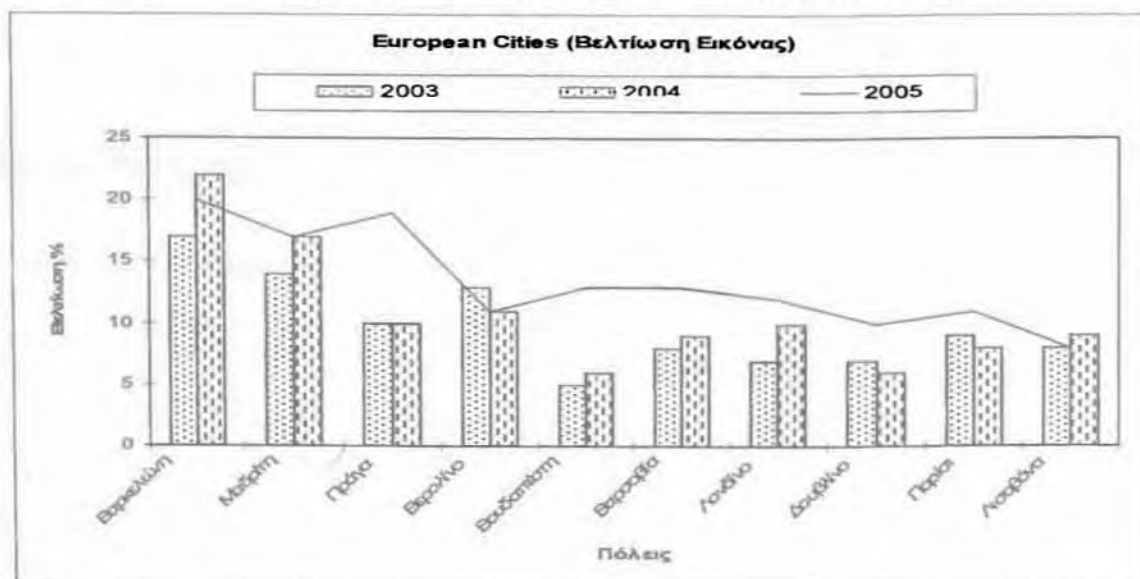
Η στρατηγική της Βαρκελώνης επικεντρώθηκε σε ένα στόχο: στην μετατροπή της εικόνας της Βαρκελώνης και στη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και πιο δυναμικής πόλης, χρησιμοποιώντας τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως μοχλό ανάπτυξης (Μαλεκκίδου, 2009). Αξίζει να αναφερθεί ότι, ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε λόγω της σωστής εκμετάλλευσης των δραστικών ευκαιριών που παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια αλλά και μετά την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων (Monclus, 2007). Με τη βελτίωση του γοήτρου και της εικόνας της πόλης σε διεθνές επίπεδο θα επιτυγχάνονταν και οι υπόλοιποι στόχοι της στρατηγικής της Βαρκελώνης, όπως η αύξηση των κερδών της οικονομίας κ.λπ. Για αυτό το λόγο, δόθηκε από την αρχή μεγάλη έμφαση στο μάρκετινγκ της πόλης (Μαλεκκίδου, 2009).

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες προξένησαν μεγάλη δημοσιότητα, αποτέλεσαν δηλαδή δωρεάν διαφήμιση για τη πόλη. Η πόλη βρισκόταν στην πρώτη σελίδα περισσότερων από 15.000 εφημερίδων στον κόσμο, με μία συνολικά υπολογισμένη κυκλοφορία 500 εκ. αντιτύπων. Επιπλέον, 12.000 διαπιστευμένοι δημοσιογράφοι κάλυπταν τους Αγώνες, όχι απλώς περισσότεροι από κάθε άλλη Ολυμπιάδα, αλλά επίσης ρεκόρ στην ιστορία κάλυψης οποιουδήποτε γεγονότος εν γένει (Μηλιώνης, 2004).

Με τους Ολυμπιακούς Αγώνες η Βαρκελώνη κατόρθωσε όχι μόνο να αποκτήσει αθλητικές υποδομές υψηλής ποιότητας, αλλά να γίνει και μία περισσότερο ελκυστική πόλη. Οι Αγώνες θεωρήθηκαν το μέσο για να «μπει η πόλη στο χάρτη» (Μηλιώνης, 2004). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που σήμερα θεωρείται ένας από τους πιο δημοφιλής τουριστικούς προορισμούς της Ευρώπης (<http://www.hikenow.net>). Παρατηρώντας τα διάγραμμα 3.2 διαπιστώνεται ότι η Βαρκελώνη βελτιώνει την εικόνα της όλο και περισσότερο και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Συνεπώς, η Βαρκελώνη αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα του πως χρησιμοποιούνται αθλητικές εκδηλώσεις για αστικό μάρκετινγκ, αλλά και για την αποφυγή αρνητικών πτυχών μίας αθλητικής εκδήλωσης. Αρκετά χρόνια μετά τους

Ολυμπιακούς Αγώνες, η πόλη εξακολουθεί να παραμένει ιδιαίτερα ενεργή στον τομέα αυτό (Μηλιώνης, 2004).

Διάγραμμα 3.3: Εξέλιξη της βελτίωσης της εικόνας 10 ευρωπαϊκών πόλεων

Πηγή: Μεταξάς, 2009

Πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος των Αγώνων η Βαρκελώνη βρέθηκε στο επίκεντρο της προσοχής των ΜΜΕ, με ιστορίες σχετικά με το μοναδικό πρόγραμμα αστικής ανάπλασης, την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης και τα οικονομικά της πλεονεκτήματα. Φυσικά, τα ΜΜΕ έκαναν αναφορά και σε αρνητικά στοιχεία. Ένα χρόνο πριν τους Αγώνες, ένα από τα πιο σημαντικά ειδησεογραφικά θέματα για τον διεθνή τύπο αφορούσε την ασφάλεια των Αγώνων και τον κίνδυνο τρομοκρατικών ενεργειών (Μηλιώνης, 2004).

Η διαφήμιση της πόλης συνεχίστηκε για αρκετό καιρό μετά το τέλος των αγώνων, γεγονός που την κατέστησε ελκυστικό προορισμό για επιχειρηματικά και άλλα γεγονότα. Εταιρίες διεθνούς φήμης όπως η Hewlett Packard και η Sharp εγκαταστάθηκαν στην Βαρκελώνη. Η πόλη φιλοξένησε το 2003 το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Κολύμβησης και το 2004 το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ (World Social Forum). Το τελευταίο μάλιστα έδωσε ώθηση για περαιτέρω ανάπτυξη του παραλιακού και του ανατολικού μέρους της πόλης. Επιπλέον, φιλοξενήθηκαν και αρκετά σημαντικά μουσικά φεστιβάλ (Στεφανίδου, 2006).

Εξετάζοντας επομένως τη σημερινή κατάσταση μπορούμε να πούμε ότι, η Βαρκελώνη πέτυχε τον στόχο της που ήταν η βελτίωση της εικόνας της πόλης στο διεθνή χώρο.

Αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων, επιτεύχθηκε η παγκόσμια προβολή της πόλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η αξιολόγηση της Βαρκελώνης ως
δημιουργικής πόλης

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

Σύμφωνα με τα κριτήρια στα οποία καταλήξαμε, από την ανάλυση του 1^{ου} κεφαλαίου, θα εξετάσουμε αν η Βαρκελώνη πληροί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί δημιουργική πόλη. Η Βαρκελώνη, όπως και άλλες ισπανικές πόλεις, παρουσιάζεται συχνά στους ακαδημαϊκούς κύκλους ως σημαντικός άξονας δημιουργικότητας, γνώσης και καινοτομίας στην Ευρώπη. Η Βαρκελώνη και η ΜΠΒ, ανταγωνίζονται με άλλες ευρωπαϊκές περιοχές, για να προσελκύσουν νέες συγκεκριμένες δραστηριότητες, όπου η δημιουργικότητα, η καινοτομία και η γνώση είναι βασικά στοιχεία της επιτυχίας.

Βασικές προϋποθέσεις για να γίνει μια πόλη ανταγωνιστική είναι ο εκσυγχρονισμός της οικονομικής ελκτικότητας και η βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου. Το τελευταίο επιχειρείται κυρίως με α) τη δημιουργία νέων δομών πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου και β) την αναβάθμιση της εικόνας και της ταυτότητας του τόπου μέσω αναπλάσεων των ιστορικών κέντρων, αλλά και μέσω καινοτόμου σχεδιασμού του χώρου (Γοσποδίνη, 2009).

Οι πόλεις για να μπορέσουν να θεωρούνται ανταγωνιστικές, από τη μία εκπονούν στρατηγικά σχέδια με σκοπό την εμπλοκή όλων των φορέων και κοινωνικών ομάδων σε κοινούς στόχους μέσω του συντονισμού διαφορετικών δράσεων και έργων προς έναν συγκεκριμένο στόχο, ενώ παράλληλα με στρατηγικές του place-marketing και της «φεστιβαλοποίησης» μέσω της διοργάνωσης μεγάλων αθλητικών γεγονότων και μεγάλων έργων, προσπαθούν να ενισχύσουν το συμβολικό τους κεφάλαιο στα πλαίσια μιας οικονομίας του εντυπωσιασμού (Παπαϊωάννου, 2009).

Μέσω της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, η Βαρκελώνη επίδωκε να δημιουργήσει ένα ελκυστικό τοπίο αλλά και την παγκόσμια προβολή, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της προβολής των καινοτόμων κτιρίων και των αστικών αναπλάσεων που σχεδιάστηκαν για τη συγκεκριμένη διοργάνωση. Στόχος είναι η δημιουργία της «πόλης σύμβολο» και της προσέλκυσης όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών (Κατσάρα και Γοσποδίνη, 2009· Calavita and Ferrer, 2002).

Η Βαρκελώνη απεικονίζει ένα ευρύ φάσμα πολεοδομικού σχεδιασμού (urban planning) και προσεγγίσεων ανάπτυξης που βασίζονται στη γνώση. Κατά την είσοδο της νέας

χλιετίας, η Βαρκελώνη έρχεται αντιμέτωπη με την εκδήλωση μιας νέας επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης που συνεπάγεται μεγάλες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις. Η εμφάνιση ενός νέου κύματος των τεχνολογικών καινοτομιών και η επιτάχυνση στη διαδικασία της διεθνοποίησης της οικονομίας καθιστούν τις παραδοσιακές μορφές οργάνωσης της πόλης παρωχημένες. Αντιμέτωπη με το παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον η οικονομία της γνώσης της Βαρκελώνης έχει αναλάβει μια βαθιά τεχνολογική και πολιτιστική αναγέννηση, προκειμένου να λάβει θέση μεταξύ των μεγάλων μητροπόλεων των παγκόσμιων κοινωνιών της γνώσης. Σήμερα η Βαρκελώνη είναι μια από τις πιο επιτυχημένες «πόλεις της γνώσης» και χαρακτηρίζεται ως «πολιτιστική πρωτεύουσα» της Ευρώπης (Yigitcanlar, 2007).

Η Βαρκελώνη ενισχύθηκε ως δημιουργική πόλη από δυο γεγονότα, τη Σύνοδο Κορυφής ΗΙΤ (Κόμβος Καινοτομίας και Τεχνολογίας) και το Φεστιβάλ Καινοτομίας. Τον Ιούνιο του 2009, η Βαρκελώνη φιλοξένησε τη σύνοδο κορυφής ΗΙΤ, μια εκδήλωση αφιερωμένη σε μια νέα μορφή και αντίληψη για την προώθηση της καινοτομίας μέσα από διεθνή έργα σε στρατηγικούς τομείς, συγκεντρώνοντας τους διεθνείς γκουρού της καινοτομίας, επιχειρηματίες και επενδυτές, με έμφαση σε τρεις τομείς με μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη: τηλεπικοινωνίες, καθαρές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τη βιοτεχνολογία. Επιπλέον, το 2009 έχει οριστεί από την ΕΕ ως Ευρωπαϊκό Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας, για να υπογραμμίσει τη σημασία της τόνωσης της δημιουργικότητας και καινοτομίας μέσω της προσωπικής, κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης σε ένα πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Στα πλαίσια αυτής της Θεματικής Χρονιάς, η Ε.Ε. διοργάνωσε 6 Φεστιβάλ Καινοτομίας σε 6 Ευρωπαϊκές πόλεις. Το πρώτο διοργανώθηκε στη Βαρκελώνη, υπό το επίσημο όνομα Φεστιβάλ Καινοτομίας Βαρκελώνης (Innovation Festival Barcelona ή IFB). Για μια αστική περιοχή, όπως η Βαρκελώνη, που κατά τη μακρά ιστορία της έχει δημιουργήσει μια σημαντική υποδομή στα λεγόμενα του δημιουργικού τομέα, η εκδήλωση σηματοδοτεί μια νέα ευκαιρία για την ανταλλαγή ιδεών με άλλες πόλεις ώστε να επεκτείνει περαιτέρω τη δημιουργικότητα ως κινητήρια δύναμη για την κοινωνική και την οικονομική πρόοδο του μέλλοντος (Observatori Report, 2009).

4.2. ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΜΠΒ αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους βιομηχανικούς αστικούς οικισμούς στην Ισπανία. Ωστόσο, σήμερα είναι ορατή η στροφή προς μια οικονομία προσανατολισμένη στον τομέα των υπηρεσιών. Η πλειονότητα των βιομηχανικών δραστηριοτήτων έχει μετακινηθεί προς την περιφέρεια, ενώ εκείνες που σχετίζονται με υπηρεσίες βρίσκονται στο αστικό πυρήνα. Έτσι ενισχύεται η διαφοροποίηση του ισχυρού πολιτιστικά κέντρου και της περιφέρειας. Κατά τη δεκαετία του 1990, η πόλη έκανε μια εντυπωσιακή πρόοδο στον διεθνή ανταγωνισμό, με έντονη οικονομική παρουσία και πολιτικές μάρκετινγκ της πόλης (Bontje and Pareja, 2007).

Η ανταγωνιστικότητα της ΜΠΒ έχει σίγουρα προσανατολιστεί προς τον τομέα των υπηρεσιών, ιδίως των δημιουργικών, και οι υπηρεσίες που βασίζονται στη γνώση, γίνονται όλο και περισσότερο αντιληπτές ως η βάση για την ανάπτυξη της οικονομίας. Επιπλέον, σε πολλές πολιτικές και θεσμικά όργανα που ασχολούνται με την προώθηση της Βαρκελώνης ως δημιουργική πόλη ο πολιτιστικός τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο (Bontje and Pareja, 2007).

Οι εταιρικές υπηρεσίες, οι πολιτιστικές βιομηχανίες, οι οπτικοακουστικές παραγωγές, οι ΤΠΕ, η βιοτεχνολογία, η αεροναυπηγική και η διαστημική είναι σήμερα σχετικά σε αύξηση στη Βαρκελώνη. Εν τω μεταξύ, το εμπόριο, οι υπηρεσίες εφοδιασμού, εστιατορίων και τροφοδοσίας, οι ιατρικές υπηρεσίες, ο σχεδιασμός και η διαφήμιση, μεταξύ άλλων, διαθέτουν ήδη μια μακρά παράδοση στην πόλη (Ajuntament de Barcelona, 2010). Το 2001 το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα στο ΑΕΠ της Βαρκελώνης ήταν 75,7% και της βιομηχανίας 18,8% (βλέπε πίνακα 2.4). Στον πίνακα 4.1 που ακολουθεί, παρουσιάζεται η εξέλιξη της κατανομής των εργαζομένων ανά παραγωγικό τομέα για τη χρονική περίοδο Δεκ. '04-Δεκ. '08, με επίπεδο αναφοράς την πόλη της Βαρκελώνης.

Πίνακας 4.1: Κατανομή εργαζομένων ανά τομέα

Έτη Τομείς	Δεκ. '04	Δεκ. '05	Δεκ. '06	Δεκ. '07	Δεκ. '08
Πρωτογενής τομέας	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Βιομηχανία	13	12,3	11,4	10,6	10,2
Κατασκευαστικός Τομέας	5,2	5,6	5,5	5,5	4,7
Τομέας Υπηρεσιών	81,6	81,9	82,9	83,7	84,8

Πηγή: Ajuntament de Barcelona, 2009

Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα 4.1, το ποσοστό των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών διαχρονικά αυξάνεται, ενώ παράλληλα μειώνεται το ποσοστό απασχόλησης στον βιομηχανικό τομέα.

Στον επόμενο πίνακα 4.2 παρατηρούμε, την κατανομή της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, ανά υπό-τομέα τον Δεκέμβριο του 2008. Όπως παρατηρούμε από τον πίνακα, οι δημιουργικές βιομηχανίες (τα τονισμένα πεδία) συγκεντρώνουν το 14,7% των εργαζομένων.

Πίνακας 4.2: Κατανομή εργαζομένων του τομέα των υπηρεσιών, ανά υπό-τομέα

Άλλες επιχειρήσεις	19,1
Λιανικό εμπόριο και Επισκευές	10,3
Δημόσια Διοίκηση και Εδαφικοί Οργανισμοί	10,2
Υγεία και Υπηρεσίες Πρόνοιας	10,2
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	7,3
Εκπαίδευση	7,3
Χονδρικό Εμπόριο και Διαμεσολάβηση	6,9
Χρηματοοικονομικά και Ασφάλειες	5,5
Δραστηριότητες IT και R&D	4,1
Πολιτιστικές και Αθλητικές δραστηριότητες	3,3
Μεταφορές	2,8
Λοιπές Κοινωνικές και Προσωπικές Υπηρεσίες	2,4
Υπηρεσίες Περιουσίας	2,2
Ταχυδρομείο και Τηλεπικοινωνίες	1,8
Συνεταιριστικές δραστηριότητες	1,8
Πώληση και Επισκευή οχημάτων	1,3
Δραστηριότητες Δημόσιας Υγείας	1,3
Μηχανήματα και Εξοπλισμός αυτοκινήτου	0,2

Πηγή: Ajuntament de Barcelona, 2009

Τα τελευταία χρόνια, ένας τομέας που παρουσίασε δυναμική ανάπτυξη και διαφοροποίηση είναι ο λεγόμενος *ανά πέντε τομέας*, που περιλαμβάνει μια ομάδα με στρατηγικής σημασίας βιομηχανίες, όπως η υγεία, ο πολιτισμός, εκπαίδευση, έρευνα, τέχνη και θεάματα - όλα συνδέονται με την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, πεδία στα οποία η Βαρκελώνη έχει τεράστιες δυνατότητες (<http://www.observatoribarcelona.org>). Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 και το Εμπορικό Επιμελητήριο της Βαρκελώνης, ο «*ανά πέντε τομέας*» (Quinary Sector) αντιπροσωπεύει το 20% των εργαζομένων στην Καταλονία. Κατά την περίοδο 1991-2001 παρατηρήθηκε αύξηση 50% στο ποσοστό απασχολούμενων στον τομέα του

πολιτισμού, και στην Καταλονία και στη Βαρκελώνη. Ειδικότερα, το έτος 2001, ο πολιτιστικός τομέας αντιπροσώπευε το 1,2% του ΑΕΠ της Καταλονίας, και το 0,9% της απασχόλησης (Ajuntament de Barcelona, 2009). Στον πίνακα 4.3, που ακολουθεί, παρουσιάζεται ο ρυθμός ανάπτυξης της απασχόλησης στον ανά πέντε τομέα κατά την περίοδο 1991-2001, για την Βαρκελώνη, την ΜΠΒ και την Καταλονία.

Πίνακας 4.3: Ρυθμός ανάπτυξης απασχόλησης στον «ανά πέντε τομέα»

	Βαρκελώνη	Υπόλοιπη ΜΠΒ	Καταλονία
Πληροφορία και πολιτιστικές δραστηριότητες	53,1	126,9	79,6
Επιστημονικές και Τεχνολογικές υπηρεσίες	-1,8	55,1	30,5
Εκπαίδευση	30,4	75,3	54,8
Υγεία και Υπηρεσίες Πρόνοιας	43,6	133,5	126,1
Τέχνες, διασκέδαση και δημιουργικότητα	23,8	104,1	88,7
Σύνολο τομέα	33	100	75,7

Πηγή: ACRE, 2007

Όπως παρατηρούμε, οι δραστηριότητες πληροφορίας και οι πολιτιστικές βιομηχανίες, έχουν τη μεγαλύτερη αύξηση (51%), ενώ οι τεχνολογικές και επιστημονικές υπηρεσίες είχαν πτωτική πορεία.

Αρκετά ανεπτυγμένος στην πόλη της Βαρκελώνης είναι ο τομέας της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Το 2008 η Βαρκελώνη κατείχε στον τομέα παραγωγής γνώσης, την 7^η θέση στην Ευρώπη, και την 21^η παγκοσμίως. Το 51% των εργαζομένων, απασχολούνται σε τομείς έντασης γνώσης. Στον πίνακα 4.4 παρουσιάζεται αναλυτικά ο αριθμός των επιχειρήσεων και το ποσοστό που κατέχουν επί του συνόλου.

Πίνακας 4.4: Επιχειρήσεις έντασης γνώσης

	Βαρκελώνη	% επί του συνόλου
Μεταποιητική βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας	374	0,5
Μέσης-υψηλής τεχνολογίας κατασκευές	596	0,8
Τομείς υπηρεσιών έντασης γνώσης	20751	27,1
ΣΥΝΟΛΟ επιχειρήσεων έντασης γνώσεων	21721	28,3
Επιχειρήσεις μη-έντασης γνώσης	49612	64,8
Άλλες	5285	6,9

Πηγή: Ajuntament de Barcelona, 2010

Και αντίστοιχα στον επόμενο Πίνακα 4.5, παρουσιάζεται η κατανομή της απασχόληση στις επιχειρήσεις- έντασης γνώσης και μη.

Πίνακας 4.5: Κατανομή απασχολούμενων ανά τομέα έντασης γνώσης

	Βαρκελώνη	% επί του συνόλου
Μεταποιητική βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας	2625	0,3
Μέσης-υψηλής τεχνολογίας κατασκευές	45114	4,9
Τομείς υπηρεσιών έντασης γνώσης	419307	45,7
ΣΥΝΟΛΟ επιχειρήσεων έντασης γνώσεων	467046	50,9
Επιχειρήσεις μη-έντασης γνώσης	399189	43,5
Άλλες	50826	5,5

Πηγή: Ajuntament de Barcelona, 2010

Η Βαρκελώνη θεωρείται μια από τις ιδανικότερες πόλεις για την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης και το 2008 βρισκόταν στην 5^η θέση της ευρωπαϊκής κατάταξης. Τα κίνητρα για την αυξημένη επιχειρηματική πρωτοβουλία στη Βαρκελώνη είναι αρκετά και προκύπτουν από μια σειρά ευνοϊκών παραγόντων για τη πόλη. Συγκεκριμένα η Βαρκελώνη βρίσκεται 1^η στην ευρωπαϊκή κατάταξη των πόλεων το 2005 και το 2006 ως προς την ποιότητα ζωής που προσφέρεται στους εργαζομένους. Η Βαρκελώνη είναι η έδρα 467.000 επιχειρήσεων (το 14% του ισπανικού συνόλου). Το 2007 το 35% των ξένων επενδύσεων της Ισπανίας τοποθετήθηκαν στη Καταλονία και το 17% στη Βαρκελώνη. Το 35% αντιστοιχεί σε 90 επενδυτικά σχέδια και αφορούσαν τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας όπως είναι οι τηλεπικοινωνίες, τεχνολογίες πληροφορίας και υπηρεσίες προς εταιρίες (Observatori Barcelona, 2009).

Η Βαρκελώνη έχει μεγάλη και επιτυχημένη πορεία στη διοργάνωση διεθνών γεγονότων (Ολυμπιακοί Αγώνες, Φόρουμ των Πολιτισμών), εκθέσεων και συνεδρίων. Το 2007 διοργανώθηκαν στην πόλη 161 συνέδρια, αύξηση της τάξης του 15,8% από το 2006. Η Βαρκελώνη καθιερώθηκε ως επιχειρηματικός προορισμός (Observatori Barcelona, 2009). Για πρώτη φορά μέσω του Γενικού Μητροπολιτικού Σχεδίου το 1976, εισήχθη η ιδέα της "festivalization" ως μέθοδος ανάπτυξης στη Βαρκελώνη. Σε αυτό το σχέδιο που η Βαρκελώνη έθεσε ως στόχο να φιλοξενήσει διάφορα διεθνή φεστιβάλ και τις ενέργειες για τις απαιτούμενες επενδύσεις σε υποδομές για να καταστεί δυνατή η οικονομική ανάπτυξη της Βαρκελώνης (Cahyadi and TenBrink, 2004).

Ο δημιουργικός τομέας, με σημαντική παρουσία της αρχιτεκτονικής, του σχεδιασμού και της διαφήμισης, απασχολεί το 12% των εργαζομένων στην περιοχή της Βαρκελώνης, βασικά στοιχεία της οποίας είναι, η ποιότητα της ζωής, το κλίμα, οι αστικοί δημόσιοι χώροι, το μέγεθος και η πυκνότητα της πόλης και η κουζίνα της, προσελκύσει τοπικά και διεθνή δημιουργικά άτομα και ευνοείται η διαμόρφωση πόλων της δημιουργικότητας (Ajuntament de Barcelona, 2010). Ο πίνακας 4.6 δείχνει την εξέλιξη της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας των επιχειρήσεων του πολιτιστικού τομέα στην Βαρκελώνη κατά την περίοδο 2000-2003, επισημαίνονται δε οι δραστηριότητες που έχουν τη μεγαλύτερη αξία και είναι οι εκδοτικές και οι οπτικοακουστικές βιομηχανίες.

Πίνακας 4.6: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία των πολιτιστικών βιομηχανιών και τηλεπικοινωνιών, κατά την περίοδο 2000-2003

	2000	2001	2002	2003
Φωνογράφημα	37.109	39.278	53.710	37.296
Βιβλία	456.697	472.141	466.698	485.924
Τύπος	372.027	356.757	362.104	387.851
Εκτελεστικές Τέχνες	32.277	37.710	51.903	59.046
Γκαλερι τέχνης	8.798	10.929	10.875	11.049
Οπτικοακουστικά μέσα	381.989	430.744	490.147	503.454
Σύνολο	1.288.897	1.347.559	1.435.437	1.484.620

Πηγή: Acre, 2007

Στη Βαρκελώνη οι δημιουργικές βιομηχανίες έχουν γίνει ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της πόλης, με μακρά ιστορία στην καινοτομία και τη δημιουργικότητα. Είναι ασφαλές να πούμε ότι σήμερα η Βαρκελώνη είναι πολιτισμικά ισχυρή και πυκνή, κυρίως χάρη στο γεγονός ότι ο πολιτισμός έχει τεθεί στο κέντρο της αστικής ανάπτυξης μέσω των πολιτιστικών πολιτικών που έχουν δεσμευμένες με ηθικές αξίες, την καινοτομία, τη δημιουργικότητα και τη συνύπαρξη (Mascarell, 2006).

4.3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Όσον αφορά τις υποδομές, την έρευνα και την καινοτομία, ένα σχέδιο που εκπονήθηκε πρόσφατα από την Barcelona Activa, αποκαλύπτει ότι η Βαρκελώνη και το μητροπολιτικό περιβάλλον της έχουν 113 τεχνολογικά και ερευνητικά κέντρα. 36

χρηματοδοτικούς οργανισμούς, 26 οργανώσεις υποστήριξης, 19 έργα υποδομών για την καινοτομία και 69 επιτυχημένες καινοτόμες εταιρείες. (Observatori Report, 2009).

Στα πλαίσια του Barcelona Activa, τα σημαντικότερα projects που υλοποιούνται είναι:

- ♦ Σήμερα στη Βαρκελώνη υλοποιείται το *22@ Barcelona Project* που αφορά το σχεδιασμό επικέντρων που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες και την έρευνα. Κατατάσσεται στα τοπία των Επιχειρηματικών επικέντρων και επιδιώκει την αναβάθμιση της παλιάς βιομηχανικής περιοχής Poblenou της πόλης της Βαρκελώνης (Κατσάρα και Γοσποδίνη, 2009·www.bcn.es/). Το έργο καλύπτει έκταση 3.000στρ. και προβλέπει την κατεδάφιση των παλιών κτιρίων, την αποκατάσταση του αξιόλογου οικιστικού αποθέματος, την οικοδόμηση νέων κτιριακών συγκροτημάτων και τη δημιουργία υπαίθριων δημόσιων χώρων. Βασικός στόχος είναι η δημιουργία σύγχρονων δικτυακών εγκαταστάσεων και η σύνδεση της περιοχής με τις πετυχημένες αστικές παρεμβάσεις της ανάπλασης της παραλίας, του Φόρουμ των Πολιτισμών και άλλων σύγχρονων κτιριακών υποδομών της ευρύτερης περιοχής. Με τον τρόπο αυτό, εκτός των σχεδιασμένων τεχνολογικών, ερευνητικών και εκπαιδευτικών επιχειρήσεων (ΤΠΕ), επιδιώκεται η προσέλκυση νέων ιδιωτικών επιχειρήσεων και εμπορικών δραστηριοτήτων. Επίσης προβλέπεται η κατασκευή επιδοτούμενης κατοικίας και πολιτιστικών και κοινωνικών υποδομών (Rota, 2009). Η παρέμβαση αυτή, στοχεύει στη δημιουργία περιβάλλοντος αναβαθμισμένης ποιότητας κατοίκησης και εργασίας, με δυνατότητα χρήσης των υποδομών από όλους τους κατοίκους και επισκέπτες της Βαρκελώνης, χωρίς να προδιαγράφει την απόρριψη κάποιου κοινωνικού συνόλου (Κατσάρα και Γοσποδίνη, 2009·www.bcn.es/22@bcn).

Μαζί με το 22 @, στην Μητροπολιτική Περιφέρεια της Βαρκελώνης, τα άλλα δυο σημεία που συγκεντρώνουν τις καλύτερες επιχειρηματικές και επενδυτικές ευκαιρίες στην οικονομία και την γνώση της Βαρκελώνης, είναι η Barcelona Vallès (επιστήμη και τεχνολογία) και η Barcelona Llobregat (αεροναυπηγική, υγεία, μέσα ενημέρωσης κ.τ.λ.) (Ajuntament de Barcelona, 2010). Το 22@ σχέδιο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εξαιρετικό παράδειγμα αστικής ανάπτυξης βασιζόμενης στη γνώση (knowledge-based urban development ή KBUD) και εφαρμογής αστικής πολιτικής, που συνδυάζει την πολεοδομία (αστικός φυσικός μετασχηματισμός) και των αστικών λόγου (η ανάγκη για την πόλη της γνώσης) (Rota, 2009). Οι ιδέες που προτείνονται στο σχέδιο 22@, δεν είναι καινοτόμες.

Ωστόσο, αυτό που πραγματικά είναι νέο και σημαντικό είναι ότι αυτές οι ιδέες διατυπώνονται σε μια ευρύτερη κλίμακα (η Βαρκελώνη στην οικονομία και κοινωνία της γνώσης), υπάρχει μεγάλη πιθανότητα εφαρμογής και υποβάλλονται σύμφωνα με ένα νέο και αποκλειστικό εμπορικό σήμα το 22 @. Σε εννοιολογικό επίπεδο, αυτό είναι απαραίτητο, διότι η ύπαρξη ενός σήματος/εικόνας (που θυμίζει το πέρασμα από τη βιομηχανική περίοδο), επιτρέπει τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μάρκετινγκ της ιδέας και του έργου (τόσο σε διεθνές όσο και τοπικό επίπεδο) και δημιουργεί μια ισχυρή συμμαχία μεταξύ των επαγγελματιών, των τεχνικών, των υποστηρικτών της γης, των ενώσεων της γειτονιάς, των συμβούλων του δήμου. Πέρα από αυτό, η αυστηρή καθοδήγηση του σχεδίου φέρνει την εμπιστοσύνη και τη βεβαιότητα για την καλή θέληση της δημόσιας ηγεσίας και την επιθυμία για μια κοινωνική συναίνεση (Yigitcanlar, 2007· Rota, 2009).

- ♦ Το *Επιχειρηματικό Κέντρο Glòries*, είναι ένα αστικό σημείο αναφοράς για την προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος. Προσφέρει καθοδήγηση σχετικά με θέματα που σχετίζονται με τη σύσταση μιας επιχείρησης, με πολύ εξειδικευμένες συμβουλές και σχόλια επί επιχειρηματικών σχεδίων. Το ενιαίο περιβάλλον του προσφέρει την ανταλλαγή εμπειριών, εμπειρογνωμοσύνης και εξατομικευμένων προγραμμάτων που δημιουργούν το ιδανικό οικοσύστημα για την καινοτομία (<http://w3.bcn.es/>).
- ♦ Το *Τεχνολογικό Πάρκο Nord* της Βαρκελώνης, φιλοξενεί εταιρείες στον τομέα της καινοτομίας, και έχει γίνει ένας νέος κόμβος της καινοτομίας και επιχειρηματικής δραστηριότητας στην πόλη, προσφέροντας στις επιχειρήσεις ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Το Τεχνολογικό Πάρκο Nord της Βαρκελώνης αποτελεί μέρος της Καταλονίας, του Ισπανικού διεθνούς δικτύου των επιστημονικών πάρκων και είναι στην αιχμή της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας, με μια προσέγγιση που καθοδηγείται από τις απαιτήσεις της αγοράς και την οικονομική δραστηριότητα (<http://w3.bcn.es/>).
- ♦ Το *Πάρκο Βιοϊατρικής Έρευνας (PRBB)*. Το πάρκο βρίσκεται στη Βαρκελώνη και είναι μια μεγάλη ευρωπαϊκή υποδομή. Συγκεντρώνει πολλά ερευνητικά κέντρα (δημόσια και ιδιωτικά) και συνεργάζεται με το Πανεπιστήμιο Pompeu Fabra και το κοντινό Hospital del Mar, προκειμένου να προωθηθεί η καινοτομία και η έρευνα υψηλής ποιότητας. Προκύπτει ως μια πρωτοβουλία για την ενθάρρυνση

της έρευνας υψηλής ποιότητας, σημείο κλειδί για την προσέλκυση ερευνητών από όλο τον κόσμο και επωφελείται από τις θετικές συνέργειες που θα δημιουργηθούν μεταξύ των διαφόρων κέντρων. Το επιστημονικό έργο του PRBB αποτελείται από πολλά ανεξάρτητα ερευνητικά κέντρα που επικεντρώνονται σε διάφορες πτυχές της βιοϊατρικής (Bontje and Pareja, 2007 · <http://www.prbb.org>).

4.4. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Οι πολιτιστικές βιομηχανίες αν και είναι υποκατηγορία των δημιουργικών βιομηχανιών (Cunningham, 2001), ωστόσο λόγω της σημασίας του πολιτισμού για τη Βαρκελώνη οι πολιτιστικές βιομηχανίες θα εξεταστούν ξεχωριστά.

Στην Βαρκελώνη ο πολιτιστικός τομέας θεωρείται ο βασικότερος-κεντρικός πυρήνας δημιουργικότητας. Η ενίσχυση αυτού του τομέα, συμβάλλει στην ελκυστικότητα της περιοχής όχι μόνο ως τουριστικού προορισμού, αλλά και ως ένας ελκυστικός τόπος διαμονής. Επί του παρόντος, η πρόκληση για τη Βαρκελώνη είναι να διατηρήσει ένα υψηλό πρότυπο και μια καλή ποιότητα, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος να μετατραπεί σε ένα χαμηλού-κόστους τουριστικό προορισμό (Bontje and Pareja, 2007). Μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις πολιτιστικές βιομηχανίες της πόλης σε 4 κατηγορίες: α) καλλιτεχνικά κέντρα, ιδρύματα και επιτροπές (θα μπορούσαμε να πούμε οι άυλες υποδομές), β) μουσεία, γ) αρχιτεκτονική και δ) οι ερμηνευτικές τέχνες.

4.4.1. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ, ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

Προκειμένου να ενισχύσει τις πολιτιστικές δραστηριότητες, η Βαρκελώνη αναπτύσσει ένα σχέδιο για τη μετατροπή πρώην εργοστασίων και εκτός χρήσης χώρων σε κέντρα για δημιουργία. Αυτές οι δημιουργικές βιομηχανίες προορίζονται για να αντιμετωπιστεί η έλλειψη χώρων για στούντιο καλλιτεχνών σε όλη την πόλη, για την προβολή της παραγωγή τους στην εθνική και διεθνή αγορά, και να χρησιμεύσει ως καταλύτης για την ανανέωση των περιοχών υποδοχής τους (Observatori Barcelona, 2009).

Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, το Ινστιτούτο Πολιτισμού της Βαρκελώνης, προχωρά στην ανακαίνιση επτά κτιρίων, συνολικής επιφάνειας 30.000τ.μ., το πιο σημαντικό από τα οποία είναι η κεντρική μονάδα του εργοστασίου *Fabra i Coats* στο Sant Andreu, ένας χώρος 12.000τμ. Άλλα πρώην βιομηχανικά συγκροτήματα που

βρίσκονται υπό ανακαίνιση είναι: το *Can Ricart*, το *L'Escocesa* στο Poble Nou και το μπλοκ της *Philips* στο *Passeig de la Zona Franca*. Ομοίως με το έργο 22 @, η περιοχή της καινοτομίας στην Poble Nou, έχει δεσμευτεί για την προώθηση του δημιουργικού τομέα με τη δημιουργία επικέντρων (clusters) μέσω ενημέρωσης και σχεδιασμού. Στον οπτικοακουστικό τομέα, υπάρχουν σχέδια για ένα σημαντικό ορόσημο διεπιστημονικό κέντρο, το *Parc Barcelona Media*, το οποίο έχει ως στόχο να φέρει σε επαφή τις συμπράξεις του δημοσίου και ιδιωτικών παραγόντων, ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητά τους και διεθνές προφίλ. Εν τω μεταξύ, το επίκεντρο (cluster) σχεδιασμού περιλαμβάνει τη διευκόλυνση της στρατηγικής συγκέντρωσης των κύριων οικονομικών, θεσμικών, εκπαιδευτικών και καινοτόμων παραγόντων γύρω από το μελλοντικό κόμβο σχεδιασμού *DHUB*, που θα βρίσκεται στην *Plaça de les Glòries*. Ο στόχος είναι η εδραίωση του *Barcelona Design* ως συμβόλου και να γίνει η πόλη κόμβος της καινοτομίας και ορόσημο σε αυτόν τον τομέα, διεθνούς κύρους (*Observatori Barcelona*, 2009).

Το *Hangar* είναι ένα καλλιτεχνικό κέντρο παραγωγής και έρευνας, στην περιοχή *Poblenou* της Βαρκελώνης, σε μια έκταση 1.800τμ. (βιομηχανικές αποθήκες). Εκεί οι νέοι καλλιτέχνες της πόλης μπορούν να βρουν υποστήριξη για τη μίσθωση στούντιο, να συμμετέχουν σε εργαστήρια για τις νέες τάσεις στην καλλιτεχνική πραγματικότητα, και να αποκτήσουν πρόσβαση σε ψηφιακά προγράμματα παραγωγής τέχνης και ειδικευμένο προσωπικό (<http://www.hangar.org>).

Η *Κινηματογραφική Επιτροπή Plató* της Βαρκελώνης, ένα όργανο για την προώθηση της Βαρκελώνης ως πόλης κατάλληλη για την παραγωγή ταινιών, πρωτοβουλία η οποία επεκτάθηκε σε ολόκληρη την Καταλονία για την προώθηση όλης της περιοχής ως ένα σκηνικό για διεθνείς και περιφερειακές κινηματογραφήσεις (δημιουργία της Επιτροπής Κινηματογράφου Βαρκελώνης-Καταλονίας σε συμφωνία με τη Κυβέρνηση της Καταλονίας). Το *Ίδρυμα Fundació Barcelona Cultura*, το οποίο σχεδιάστηκε με σκοπό να δημιουργήσει στενότερες συνδέσεις μεταξύ του επιχειρηματικού κόσμου και των κοινωνικών διαστάσεων του πολιτισμού (*Mascarell*, 2006).

Οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις νέας γενιάς περιλαμβάνουν το Πολιτιστικό Κέντρο *Borne* (8.000μ² χώρου ανάκτησης της ιστορικής μνήμης της πόλης) και το Πολιτιστικό Κέντρο Σχεδιασμού (νέες εγκαταστάσεις έκτασης 20.000 μ² που θα γίνει μια πλατφόρμα για την προώθηση του σχεδιασμού και αναπτύχθηκε στη Βαρκελώνη και τη Καταλονία)

Τέλος οι θεματικές επέτειοι περιλαμβάνονται το Έτος του Gaudí, (2002), που συνέβαλλε στην ανατίμηση της κληρονομιάς του αρχιτέκτονα, το Έτος Design, (2003), για την προώθηση του σχεδιασμού, μία από τις πιο ισχυρές δημιουργικές βιομηχανίες της Βαρκελώνης, το Έτος του Βιβλίου και της Ανάγνωσης (2005), για την υποστήριξη της εκδοτικής βιομηχανίας και την προώθηση της συνήθειας της ανάγνωσης και το Έτος της Επιστήμης (2007), ένα μέσο για να ενισχυθεί η ενσωμάτωση του επιστημονικού πολιτισμού στη συνολική πολιτιστική δομή της πόλης.

4.4.2. ΜΟΥΣΕΙΑ

Η Βαρκελώνη στεγάζει ένα μεγάλο αριθμό μουσείων, που καλύπτουν διάφορες περιοχές και εποχές. Σημαντικά μουσεία της πόλης είναι, το Ιστορικό Μουσείο, το Museum-Monastery of Pedralbes, το Museum-House Verdaguier, το Κέντρο Διερμηνείας Park Güell, (<http://en.wikipedia.org>), το Museu Picasso, το Fundació Miró, το Fundació Tapies, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης, συνήθως γνωστό ως MACBA (ακρωνύμιο του Museu d'Art Contemporani de Barcelona), το Κέντρο Σύγχρονου Πολιτισμού της Βαρκελώνης ή CCCB και πολλές άλλες μικρές εγκαταστάσεις. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το CCCB (που βρίσκεται δίπλα στο MACBA) φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις, σινεμά, φεστιβάλ, συναυλίες και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επίσης είναι μια πλατφόρμα που ενθαρρύνει την καινοτομία και τη δημιουργικότητα μέσω νέων τεχνολογιών και τη συνεργασία και επικοινωνία με άλλα διεθνή Πολιτιστικά Κέντρα (<http://www.cccb.org>). Τα δυο παραπάνω μουσεία είναι σημαντικά λόγω και της αρχιτεκτονικής τους (Simonis, 2009). Ανάμεσα στα πολιτιστικά ιδρύματα είναι το Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης, το Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης, τα Βασιλικά Αρχεία της Αραγονίας (<http://www.bcn.es>). Αναλυτικότερος πίνακας με τα μουσεία της Βαρκελώνης στο Παράρτημα.

4.4.3. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Η Καταλανική αρχιτεκτονική, γνωστή ως Μοντερνισμός (Art Nouveau), άφησε μια σημαντική κληρονομιά στη Βαρκελώνη. Ένας μεγάλος αριθμός των κτιρίων είναι χαρακτηρισμένα ως Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η συνοικία Barri Gotic είναι το κέντρο της παλιάς πόλης της Βαρκελώνης

(<http://en.wikipedia.org>). Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το έργο του αρχιτέκτονα Antoni Gaudí, το οποίο εντοπίζεται σε ολόκληρη την πόλη. Το πιο γνωστό έργο του είναι ο τεράστιος αλλά ακόμα ημιτελής ναός της Sagrada Família. Άλλα παραδείγματα της δουλειάς του είναι το Palau Güell, το Park Guell, η Casa Milla (La Pedrera) και η Casa Batlló (Balasch, 2006). Αξίζει να σημειωθεί το έργο δυο αρχιτεκτόνων σύγχρονων του Gaudí, του Lluís Domenech i Montaner, έργα του οποίου είναι το Palau de la Música Catalana, το Hospital de Sant Pau και η Casa Lleó Morera και του Josep Puig i Cadafalch με τη Casa Amatller (<http://en.wikipedia.org>).

Από την ανοικοδόμηση της πόλης για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, η Βαρκελώνη έχει γίνει ένα κέντρο σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Σύγχρονα αρχιτεκτονικά σημεία αναφοράς της πόλης είναι, το MACBA, το Εθνικό Θέατρο της Καταλονίας, ο πύργος Torre de Collserola, το Hotel Arts και το δίδυμό του το Torre Mapfre, και το Torre Agbar, το οποίο είναι ένα έργο που προκάλεσε πολλά δυσφημίστηκα σχόλια, ως αποτέλεσμα του ασυνήθιστου σχήματός του. Επιπλέον το πρωτοποριακό γλυπτό “Fish”, ο Πύργος των τηλεπικοινωνιών σχεδιασμένος από τον Santiago Calatrava.

Η Βαρκελώνη τον Ιούνιο του 1999 βραβεύτηκε από το Royal Institute of British Architects (RIBA), με το Χρυσό Μετάλλιο για την προσήλωσή της στην πολεοδομία τις τελευταίες δεκαετίες, συμπεριλαμβανομένης της σύνθεσης των εμβληματικών ορόσημων, των αναπλάσεων μικρής κλίμακας σε πάρκα και πλατείες και της συνεργασίας των πολιτικών με τους σχεδιαστές. Ήταν η πρώτη φορά που το βραβείο απονεμήθηκε σε μια ολόκληρη πόλη, και όχι σε ένα μεμονωμένο αρχιτέκτονα (<http://www.architecture.com>).

4.4.4. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Η Βαρκελώνη έχει πολλούς χώρους για τη ζωντανή μουσική και το θέατρο, όπως είναι η παγκοσμίου φήμης Gran Teatre del Liceu όπερα, το Εθνικό Θέατρο της Καταλονίας, το Θέατρο Lliure και το Palau de la Música Catalana που είναι αίθουσα συναυλιών. Σημαντικό είναι και το Auditori, η αίθουσα συναυλιών της πόλης, που βρίσκεται δίπλα από το Εθνικό Θέατρο της Καταλονίας (Acte, 2007).

Φεστιβάλ, γιορτές και μουσικές εκδηλώσεις κατέχουν σημαντική θέση στην πολιτιστική ζωή της πόλης. Η σημαντικότερη είναι η γιορτή La Merce, μια τετραήμερη

γιορτή κεφιού που γίνεται κάθε Σεπτέμβριο ως αποχαιρετισμό του καλοκαιριού. Αλλά ακολουθούν και άλλες γιορτές, και πολλές φορές ανά συνοικία (Simonis, 2002/2009).

Το Primavera Sound Festival, είναι ένα μουσικό φεστιβάλ που συμβαίνει κάθε χρόνο τα τέλη της άνοιξης στο λιμάνι της Βαρκελώνης και προσελκύει πολλούς ξένους επισκέπτες, ανάμεσα τους και πολλούς Έλληνες. Το φεστιβάλ διαρκεί τρεις μέρες με παράλληλες μουσικές δράσεις σε διάφορα σημεία της πόλης πριν ή μετά το επίσημο τριήμερο του φεστιβάλ (<http://news.kathimerini.gr>). Το GREC φεστιβάλ γίνεται κάθε καλοκαίρι και φέρνει πολύ γνωστούς καλλιτέχνες στην Βαρκελώνη (www.bcn.es).

Εφαρμόστηκε η δέσμευση για την αυτο-έκφραση, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, θέτοντας σε λειτουργία, μεταξύ άλλων, το Mercat de les Flors ένα δημοτικό θέατρο, το οποίο μετατράπηκε σε Κέντρο για την Κίνηση Τεχνών, ως ένας χώρος για εξειδικευμένους χορούς, δημιουργία και συμπαραγωγή, του Φεστιβάλ Grec της Βαρκελώνης, μια γιορτή της δημιουργίας και του Μουσικού Φεστιβάλ BAM. Τα παραπάνω είναι προγράμματα που είναι πιο κοντά στα περιφερειακά αστικά κέντρα, μια αποκεντρωμένη προσφορά πολιτισμού που προσφέρει σε όλους την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με νέες καλλιτεχνικές εκφράσεις, με χρονοδιάγραμμα των εκδηλώσεων σε πέντε σειρές: σύγχρονη τέχνη, θέατρο, χορός, παιδικά σόου και μουσική (Mascarell, 2006).

4.5. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Το αστικό τοπίο της Βαρκελώνης μέχρι πριν από 30 χρόνια, ήταν πολύ διαφορετικό και κυρίως πολύ υποβαθμισμένο. Ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες (μετά την πτώση του Franco), η πόλη μεταμορφώθηκε. Τρία στοιχεία χαρακτηρίζουν την πόλη: σχέδιο(design), ο δημόσιος χώρος και ο συνδυασμός σχεδίασης του τόπου με την πολιτιστική διαχείριση. Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι ζούμε σε μια εποχή του στυλ και του design. Ωστόσο λίγα είναι τα μέρη που αποτελούν design κέντρα και ακόμα λιγότερα εκείνα που αποπνέουν μια αίσθηση διαφορετικότητας και αυθεντικότητας. Η Βαρκελώνη είναι ένα τέτοιο μέρος. Για τους κατοίκους της Βαρκελώνης το design δεν είναι απλά μόδα, έχει χαράξει μεγάλη πορεία στην ιστορία της πόλης, από την βιομηχανική επανάσταση (εφαρμόσιμο στα προϊόντα και στις υπηρεσίες), μέχρι την πολιτιστική επιρροή από την κατάσταση του λιμανιού της πόλης.

Είναι λίγες πόλεις στον κόσμο που ταιριάζουν καλύτερα από τη Βαρκελώνη, στο πρότυπο της σύγχρονης και εθνικά πολυμορφικής πόλης. Τα ισχυρά μεταναστευτικά ρεύματα και πάνω απ' όλα η μετανάστευση από την Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική, έχουν καταστήσει την Βαρκελώνη μια κοσμοπολίτικη πόλη. Το 15,4% των κατοίκων της πόλης είναι αλλοδαποί (πίνακας 2.1). Έτσι, σε κάποιο βαθμό, το Φόρουμ του 2004, ήταν μια πιστή αντανάκλαση της κοινωνικής πραγματικότητας μιας ανοιχτής, διαρκώς αναπτυσσόμενη πόλης (<http://www.bcn.es>).

Η Βαρκελώνη ξεχωρίζει και διακρίνεται από την υπόλοιπη χώρα και την Καταλονία λόγω της ιδιαίτερης ταυτότητάς της, την οποία με το πέρασμα των χρόνων ισχυροποιεί. Αυτό που κάνει τη πόλη να ξεχωρίζει από άλλες πόλεις, είναι το γεγονός ότι επιχειρεί να δημιουργήσει την ταυτότητα της, μέσα από την σύγχρονη αρχιτεκτονική και τον αστικό εξοπλισμό, χωρίς όμως να παραβλέπει την κληρονομιά της. Η Βαρκελώνη έγινε ένα πολιτιστικό είδωλο- ένα από τα λίγα μέρη όπου η πόλη είναι ένα ζωντανό έργο τέχνης. Διακρίνεται από άλλες πόλεις που είναι «νεκρές» πόλεις, παρά την αδιαμφισβήτητη ομορφιά τους (Βενετία, Φλορεντία). Ουσιαστικά «νεκρές» πόλεις χαρακτηρίζονται, αυτές που αφήνουν το παρελθόν να κατακλύζει το παρόν. Επαναπαύονται στην ομορφιά τους, αλλά όχι για πολύ ακόμα. Στις «ζωντανές» πόλεις η σύγχρονη δημιουργικότητα είναι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό.

Ένας άλλος λόγος για τον οποίο ξεχωρίζει η πόλη της Βαρκελώνης είναι η ανάδυση επικέντρων νέων αστικών οικονομιών και επικέντρων πρωτοποριακής αρχιτεκτονικής και αστικής μορφολογίας. Τα επίκεντρα αυτά προσδίδουν ιδιαίτερο και σύγχρονο διεθνή χαρακτήρα στην πόλη, ενώ συγκεντρώνοντας επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας προσδίδουν στην πόλη ιδιαίτερο χαρακτήρα κύρους και οικονομικής ανάπτυξης (Κατσάρα και Γοσποδίνη, 2009).

Σημαντικός παράγοντας που άλλαξε την εικόνα της πόλης είναι η ανάπλαση του χώρου του λιμανιού η οποία στηρίζεται στις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Η Βαρκελώνη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάπλασης παραλιακού μετώπου (Δέφνερ, 1999). Το σύγχρονο λιμάνι πλέον θεωρείται ένας δυναμικός κόμβος στο διεθνές δίκτυο παραγωγής-κατανάλωσης. Η χωροθέτηση και λειτουργία του λιμανιού έχει συνέπειες στο ευρύτερο αστικό περιβάλλον, αλλά και στη συνολική διάρθρωση της πόλης. Με την ανάπλαση του θαλάσσιου μετώπου και του παλιού λιμανιού, που αποτελούσε τμήμα ενός ευρύτερου προγράμματος επεμβάσεων, η πόλη κατάφερε μια ριζική αναμόρφωση της εικόνας της (Βεράνη και Πιτσιάβα – Λατινοπούλου, 2009).

Είναι η πόλη του Μοντερνισμού, του αθλητισμού (λόγω και των πολλών αθλητικών διοργανώσεων του 2003), πόλη μνημειακού χαρακτήρα, πολιτιστική, κοσμοπολίτικη και ζωντανή (Smith, 2005). Η Βαρκελώνη αποτελεί καθιερωμένο πόλο αστικού τουρισμού όχι απλώς στο Μεσογειακό, αλλά στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο (Ζωγράφος και Δέφνερ, 2009). Πολλοί είναι αυτοί που θεωρούν ότι η Βαρκελώνη έχει την καλύτερη 'ζωή στο δρόμο' από άλλες μεγαλύτερες πόλεις. Σε αυτό παίζει ρόλο και ο Καταλανικός και Μεσογειακός πολιτισμός.

Η πόλη αποτελείται από πολλές συνοικίες και περιοχές με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες η καθεμία, προσδίδοντας στη πόλη μια ποικιλομορφία. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις περιοχές:

- ♦ Το «El Poble Espanyol» (Ισπανικό Χωριό). Κατασκευάστηκε ως αφιέρωμα στην αρχιτεκτονική και πολιτισμική ποικιλομορφία της Ισπανίας και περιλαμβάνει 117 κτίρια, δρόμους και πλατείες (<http://www.poble-espanyol.com>).
- ♦ Το θαλάσσιο μέτωπο κατά μήκος όλης της πόλης, το οποίο αναπλάστηκε εξ' ολοκλήρου και επαναπροσδιορίστηκε ως χώρος αναψυχής και πολιτιστικών δραστηριοτήτων με αρκετά σημεία αναφοράς-σύμβολα.
- ♦ Την περιοχή Besos (La Mina), η ανάπλαση της οποίας λόγω του Φόρουμ των Πολιτισμών του 2004, επέφερε την αποκατάσταση μιας από τις πλέον παραμελημένες περιοχές της πόλης. Το τριγωνικό ορόσημο Εντιφίτσι Φόρουμ, μαζί με το συνεδριακό κέντρο, τα πάρκα και μια προστατευμένη παραλία συγκαταλέγεται στα αξιοθέατα της προκυμαίας και της περιοχής (Simionis, 2002/2009)
- ♦ Η περιοχή του σχεδίου 22@ στο Poblenou, τα 200 εκτάρια βιομηχανικής γης που μετατράπηκαν σε μια καινοτόμο παραγωγική περιοχή για δραστηριότητες νέας γενιάς, στο πεδίο της εκπαίδευσης, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας
- ♦ Το Barri Gotic, δηλαδή το ιστορικό κέντρο της πόλης. Είναι σημαντικό λόγω του γεγονότος ότι τα ιστορικά κέντρα των πόλεων εντάσσονται στην κατηγορία των διατηρητέων περιοχών, στην οποία ανήκουν επίσης βιομηχανικές περιοχές, λιμάνια κ.λπ. (Κωστάκη, 2009)
- ♦ Η περιοχή Sagrera, στην οποία θα φτάνει η υπερταχεία AVE και το όρυγμα του σιδηροδρομικού σταθμού θα διαχωρίζει δύο εργατικές συνοικίες.

Το *Park Diagonal del Mar*, το οποίο σχεδιάστηκε κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα Παραλιακών επικέντρων Πολιτισμού και Αναψυχής και περιλαμβάνει πολιτιστικά και αθλητικές δραστηριότητες (Κατσάρα και Γοσποδίνη, 2009).

4.6. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Η ποικιλομορφία τόσο η οικονομική όσο και η κοινωνική είναι ιδιαίτερα σημαντική για την *δημιουργική πόλη*, θεμελιώδης παράγοντας της οποίας είναι η ανοχή προς το διαφορετικό. Το κοσμοπολίτικο, πολυπολιτισμικό και διαφορετικό πνεύμα της Βαρκελώνης αποδεικνύεται από το γεγονός ότι περίπου το 15,4% των κατοίκων της πόλης είναι αλλοδαποί (πίνακας 2.1).

Οι εργαζόμενοι υψηλού επιπέδου, οι οποίοι συνθέτουν και τη *δημιουργική τάξη* στη πόλη, αποτελούν το 40% του εργατικού δυναμικού και είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου και το 80% του εργατικού δυναμικού είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Ajuntament de Barcelona, 2010).

Πίσω από όλα τα παραδείγματα των αστικών καινοτομιών υπάρχει ένα πρόσωπο ή μια ομάδα ανθρώπων, η οποία πρέπει να διαθέτει, στην ουσία, ένα δημιουργικό πνεύμα. Οι πόλεις για να είναι δημιουργικές θα πρέπει, κατ' αρχάς, οι πολιτικοί που τις κυβερνούν να είναι δημιουργικοί. Για να παράγουν δηλαδή οι πόλεις καινοτόμο περιεχόμενο, τότε, οι δήμαρχοι πρέπει να είναι καινοτόμοι και ριζοσπαστικοί.

Αν και η αλλαγή στο τοπίο της πόλης και η δυναμική επανεμφάνισή της στο παγκόσμιο σκηνικό ήταν συλλογική δουλειά των κατοίκων της πόλης, δυο προσωπικότητες ταυτίστηκαν με την αναμόρφωση αυτή λόγω του σημαντικού έργου που παρείχαν. Ο Pasqual Maragall που διετέλεσε δήμαρχος της πόλης κατά τη περίοδο 1982-1997 και ο Oriol Bohigas, υπεύθυνος πολεοδομίας κατά την περίοδο 1980-1984. Η θητεία του Pasqual Maragall, συνέπεσε με την προετοιμασία και την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992, το καθοριστικό γεγονός που προκάλεσε την αναμόρφωση της πόλης. Ο Oriol Bohigas, ως υπεύθυνος πολεοδομίας, είχε ως στόχο του να δημιουργήσει την δημοκρατική αστικότητα στην Βαρκελώνη. Ο Bohigas, πιστεύει ότι η ποιότητα ζωής εξαρτάται από την επίτευξη τεσσάρων προϋποθέσεων: πυκνότητα, συλλογική ζωή, ταυτότητα και επικοινωνία.

Το σχεδιαστικό περιβάλλον σε μια πόλη εκδηλώνεται από την παρουσία σε αυτή, σχεδιαστών σε όλες τις διαστάσεις της, εσωτερικών, γραφικών και ψηφιακών σχεδιαστών, που ενισχύουν την απήχηση της πόλης.

4.7. ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης, άσκησε κάποια πίεση σε ορισμένους τομείς, με σκοπό να ενισχύσει τη καινοτομία και την αναδόμηση της πόλης. Κύριοι παράγοντες είναι, η Αυτόνομη Κυβέρνηση της Καταλονίας και τα Υπουργεία, το Εμπορικό Επιμελητήριο αλλά και άλλες ιδιωτικές οντότητες. Η ενεργός σύμπραξη μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα έχει ουσιώδη σημασία. Έχουν εντοπιστεί σήμερα, ορισμένες βασικές ιδιωτικές εταιρίες και μαζί με τον δημόσιο τομέα είναι επιφορτισμένοι με την προώθηση και την εμπορευματοποίηση της Βαρκελώνης (Bontje and Pareja, 2007).

Στο επίπεδο της Καταλονίας, η περιφερειακή κυβέρνηση (Generalitat), τα πολιτικά κόμματα με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, τα πανεπιστήμια και οι πιο αντιπροσωπευτικοί κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, υπέγραψαν τον Οκτώβριο του 2008 την *Εθνική Συμφωνία για την Έρευνα και την Καινοτομία*, που προορίζεται να μετατρέψει την Καταλονία σε μια ευρωπαϊκή ναυαρχίδα για την έρευνα και την καινοτομία μέχρι το 2020. Εν τω μεταξύ, προκειμένου να καταστεί η Βαρκελώνη μια *πόλη της γνώσης*, στις αρχές του 2009 το Δημοτικό Συμβούλιο, το Εμπορικό Επιμελητήριο και τα πανεπιστήμια Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Pompeu Fabra και Universitat Ramon Llull υπέγραψαν Συμφωνία εταιρικής σχέσης για την έναρξη του προγράμματος *Βαρκελώνη, Έρευνα και Καινοτομία*, που αποτελούσε δέσμευση για τη συνεργασία μεταξύ των δημόσιων αρχών, των πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων για τη βελτίωση της θέσης της πόλης και της μητροπολιτικής περιοχής της, ως μαγνήτη για τα παγκόσμια ταλέντα (Observatori Report, 2009).

Σκοπός των δημόσιων πρωτοβουλιών είναι η επέκταση του πολιτιστικού κεφαλαίου (η Βαρκελώνη σήμερα στεγάζει μια σειρά πολιτιστικών υπηρεσιών, όπως εκδόσεις, οπτικοακουστικά μέσα, διακόσμηση και μόδα) (Mascarell, 2006). Η οικονομική στρατηγική της Βαρκελώνης, υποστηρίζει και προωθεί τη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα μέσω τριών αξόνων: 1) συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, 2) θέση της

Βαρκελώνης ως πόλη-σύμβολο, και 3) 10 πλατφόρμες συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικού τομέα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις παρακάτω:

4.4.1. *BARCELONA ACTIVA*

Είναι μια σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που περιλαμβάνει δημόσια και ιδιωτικά ερευνητικά κέντρα, τριτοβάθμια ιδρύματα, γεγονότα και φεστιβάλ, μουσεία και πολιτιστικά κέντρα.

4.4.2. *ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ*

Αυτή η πλατφόρμα αποτελείται από ένα σχετικά μικρό αριθμό των θεσμικών οργάνων που θεωρούνται οι κύριοι παράγοντες στην προώθηση της αλλαγής και που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο. Είναι: Συμβούλιο Barcelona City, το Εμπορικό Επιμελητήριο της Βαρκελώνης, η Ομοσπονδία των οικονομικών φορέων, το Αυτόνομο Πανεπιστήμιο-που εκπροσωπεί τα άλλα δημόσια πανεπιστήμια της περιφέρειας-και η Ένωση των Δήμων Metropolitan (Mancomunitat de Municipis). Η προσπάθεια αυτή υποστηρίζεται από το Μητροπολιτικό Στρατηγικό Σχέδιο και είναι ακόμη υπό διαμόρφωση. Η πλατφόρμα αποβλέπει στην ανταλλαγή πληροφοριών και συντονίζει τις προσπάθειες που καταβάλλονται σε πολλές περιοχές της πόλης (Bontje and Pareja, 2007).

Αυτή η πλατφόρμα είναι προσανατολισμένη προς το συντονισμό των πρωτοβουλιών που καθορίζουν την ανταγωνιστικότητα της Βαρκελώνης ως πόλη της γνώσης σε διάφορους τομείς. Αν και είναι ακόμη σε πολύ αρχικό της στάδιο, αυτή η πρωτοβουλία θα μπορούσε να οδηγήσει στη μεταμόρφωση της πόλης, χωρίς τη σπατάλη ενέργειας και πόρων.

4.4.3. *BARCELONA DESIGN CENTRE*

Το BDC είναι ένα ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, που δημιουργήθηκε το 1973. Η αποστολή του είναι η προώθηση του σχεδιασμού ως βασικού παράγοντα για την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα της εταιρείας, καθώς και η πειθαρχημένη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Οι υπεύθυνες αρχές είναι το Εμπορικό Επιμελητήριο της Βαρκελώνης, η Καταλανική κυβέρνηση (το Τμήμα Βιομηχανίας), το Δημοτικό

Συμβούλιο και το Υπουργείο Βιομηχανίας, Εμπορίου και Τουρισμού. Οι κύριοι στόχοι του BCD είναι (Bontje and Pareja, 2007):

- ♦ Η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία του σχεδιασμού
- ♦ Η διεθνής διάδοση και προώθηση της Βαρκελώνης, ως πρωτεύουσα του σχεδιασμού
- ♦ Η συνεργασία των κεντρικών, αυτόνομων και τοπικών διοικήσεων για την ενθάρρυνση του σχεδιασμού.

4.4.4. *TERMINAL B*

Στα πλαίσια της δημιουργικότητας, μεταξύ 2005 και 2009 η FAD ξεκίνησε πέντε δράσεις και κατευθυντήριες γραμμές έργου για τον εντοπισμό και την διοχέτευση των βέλτιστων πρακτικών στα επαγγέλματα που ήδη υπάρχουν, με επίκεντρο την καινοτομία ως κινητήρια δύναμη της δημιουργικότητας. Ανάμεσα σε αυτά είναι και το Terminal B, που στοχεύει να δημιουργήσει μια βάση δεδομένων, The Barcelona Creative Database, προσβάσιμη από όλους και θα είναι καταχωρημένα τα καλύτερα ταλέντα στο σχεδιασμό, στις τέχνες, στην αρχιτεκτονική και στην επικοινωνία (<http://www.terminalb.org>).

4.8. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

4.4.1. *1^ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (BARCELONA METROPOLITAN STRATEGIC PLAN)*

Εγκρίθηκε το 2003 και το 2007 θεσπίστηκε η αναθεώρηση του. Στηρίχθηκε στην ανάγκη να ενισχυθεί η παραγωγικότητα μέσω της καινοτομίας. Σκοπός του είναι, μέσα σε ένα πλαίσιο δημόσιας-ιδιωτικής και διαδημοτικής συνεργασίας, και με τη συμμετοχή όλων των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, να προτείνει τις απαιτούμενες διαδικασίες αλλαγής στη Μητροπολιτική Περιφέρεια Βαρκελώνης, προκειμένου να δοθεί κατεύθυνση στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η δημιουργικότητα και η γνώση καθορίζονται ως η βάση της ανταγωνιστικότητας και της προόδου στη ΜΠΒ. Οι δείκτες που προτείνει το Μητροπολιτικό Στρατηγικό Σχέδιο, συγκεντρώνονται σε 5 πεδία (AQR, 2005) :

1. Γνώση
2. Καινοτομία και Δημιουργικότητα
3. Εδαφική Κινητικότητα
4. Βιωσιμότητα
5. Ποιότητα ζωής και Κοινωνική Συνοχή

Το Σχέδιο στοχεύει στη μετατροπή της Βαρκελώνης σε μια *πόλη της γνώσης*. Τονίζει την αναγκαιότητα να γίνει ο πολιτιστικός τομέας η κινητήρια δύναμη της νέας μεταμόρφωσης της μητρόπολης στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα (Yigitcanlar, 2007).

4.4.2. *ΤΟ 6^ο ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ, 2008-2011 (6^ο PLAN NACIONAL DE INVESTIGACION CIENTIFICA, DESARROLLO E INNOVACION TECNOLOGICA 2008-2011)*

Έχει στόχο το σχεδιασμό των μέσων για να εξασφαλιστεί η επίτευξη της ανάπτυξης της καινοτομίας και της τεχνολογίας. Επικεντρώνεται σε τέσσερις τομείς: την παραγωγή της γνώσης, την προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης (E&A), την ανάπτυξη της τεχνολογικής καινοτομίας, και τη στρατηγική δράση (<http://w3.bcn.es>).

4.4.3. *NUEVOS ACENTOS 2006 - PLAN ESTRATEGICO DE CULTURA DE BARCELONA*

Προέρχεται από την επικαιροποίηση του Στρατηγικού Σχεδίου για τον Πολιτισμό της Βαρκελώνης. Είναι αποτέλεσμα συλλογικής σκέψης που απολαμβάνει ευρεία δημόσια συμμετοχή και συζήτηση σχετικά με το παρόν και το μέλλον του πολιτισμού στην πόλη μας. Το Στρατηγικό Σχέδιο για τον Πολιτισμό είναι μια συμφωνία μεταξύ των διαφόρων παραγόντων που συμμετέχουν στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής, η οποία σηματοδοτεί την μελλοντική στρατηγική για την πόλη στον πολιτιστικό τομέα. Το πρώτο Στρατηγικό Σχέδιο Βαρκελώνης για τον Πολιτισμό, είχε καθοριστεί κατά τη διάρκεια του 1998 και εγκρίθηκε τον Μάιο του 1999. Το Nuevos Acentos 2006 είναι η

ονομασία που δίνεται στην αναθεώρηση και την επικαιροποίηση του εν λόγω σχεδίου (<http://www.bcn.es>).

4.9. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

Ο δημόσιος χώρος είτε δομημένος είτε ανοιχτός, είναι πραγματικά η πόλη και τα πολιτικά δικαιώματα είναι στενά συνδεδεμένα με τη συμμετοχή των κατοίκων στους δημόσιους χώρους και στους ρυθμούς της πόλης.

Στην Βαρκελώνη, με την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων αναπτύχθηκε μια στρατηγική και τέθηκε σε εφαρμογή ένα σχέδιο που επικεντρώθηκε στη διευθέτηση του δημόσιου χώρου, εστιάζοντας στις εγκαταλελειμμένες αλλά και στις κρυμμένες ιστορικές περιοχές, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέα μικρά πάρκα και πλατείες. Μέρη όπως τα αστικά πάρκα, πλατείες, το αστικό δάσος, και οι παραλίες της πόλης δημιουργούν ένα ισχυρό και ευρύ ενδιαφέρον. Στη δεκαετία του 1990, η αφοσίωση της Βαρκελώνης στον δημιουργικό σχεδιασμό του δημόσιου χώρου, την κάνει να ξεχωρίζει διεθνώς.

Οι καλλιτέχνες, θεωρούνται σημαντικό στοιχείο της ομάδας σχεδίασης, και υποχρεώθηκαν να αναπτύξουν τους δημόσιους χώρους της πόλης, σε συνάρτηση με τους κατοίκους. Η αναδόμηση του δημόσιου χώρου ήταν προτεραιότητα για την πόλη, περισσότερο από ότι οι κατοικίες (στέγαση) ή τα γραφεία.

Τα πάρκα και οι κήποι της Βαρκελώνης ξεχωρίζουν ως μαρτυρία των δυο αιώνων δημιουργικού μνημειακού χαρακτήρα. Η Βαρκελώνη περιλαμβάνει 68 δημοτικά πάρκα, τα οποία κατηγοριοποιούνται σε 12 ιστορικά πάρκα, 5 θεματικά πάρκα, 45 αστικά πάρκα και 6 πάρκα δάσους. Κυμαίνονται από μικρά πάρκα σε μεγάλες περιοχές αναψυχής. Τα αστικά πάρκα μόνο καλύπτουν το 10% της πόλης (1,358.3 στρ.). Από τα πάρκα της Βαρκελώνης, το Μοντjuïc, που βρίσκεται και στον ομώνυμο λόφο, είναι το μεγαλύτερο, με έκταση 203 στρ. (www.bcn.es). Η συνολική επιφάνεια των πάρκων αυξάνεται περίπου 10 εκτάρια (25 στρ) ανά έτος, με ποσοστό 18,1 m² παρκώδους έκτασης ανά κάτοικο. Έχουν μετατραπεί σε ένα ολοκληρωμένο δίκτυο ιστορικών και σύγχρονων προσπαθειών για να μετατραπεί η Βαρκελώνη σε ένα «αστικό παράδεισο» (Kent, 2002)

Ο επανασχεδιασμός του θαλάσσιου μετώπου και του παλιού λιμανιού της Βαρκελώνης αποτέλεσε τμήμα ενός ευρύτερου προγράμματος επεμβάσεων σε όλη τη πόλη, ακολουθώντας της κατευθύνσεις του Σχεδίου της μητροπολιτικής περιοχής (Plan Metropolitano de Barcelona) και ενός ειδικού σχεδίου για το σύνολο της λιμενικής ζώνης (Plan Especial de Ordenacion Urbanista) (Βεράνη και Πιτσιάβα- Λατινοπούλου, 2009). Από την επανασύνδεση της πόλης με το παραλιακό της μέτωπο και την υπογειοποίηση του αυτοκινητόδρομου, δημιουργήθηκαν νέες παραλίες και γειτονιές, καθώς επίσης και μια σειρά μικρών πάρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

**Άξονες και κατευθύνσεις για την ανάπτυξη
μιας δημιουργικής πόλης**

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΛΞΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ

Τη τελευταία δεκαετία, έχουν τεκμηριωθεί οι ισχυρές επιπτώσεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης του τέλους του 20^{ου} αιώνα στις πόλεις και τα αστικά δίκτυα. Μέσα στο ενιαίο Ευρωπαϊκό αστικό σύστημα, δημιουργείται ένας εντεινόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων για τη βελτίωση της θέσης τους στην ιεραρχία και την αναζήτηση μιας νέας κεντρικότητας. Ανταγωνίζονται η μια την άλλη για την προσέλκυση κεφαλαίου και επιχειρήσεων.

Ο προσδιορισμός της ανταγωνιστικότητας μιας περιοχής, μέσω αξιοποίησης των κληρονομούμενων και των επίκτητων συγκριτικών πλεονεκτημάτων της, αποτελεί σημαντική παράμετρο του σχεδιασμού, καθώς συμβάλλει και ενισχύει την πληρότητα και την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών, των προγραμμάτων δράσης και των μέτρων ρύθμισης για τη μελλοντική ανάπτυξη της πόλης.

Βασικές προϋποθέσεις για να γίνει μια πόλη ανταγωνιστική είναι ο εκσυγχρονισμός της οικονομικής ελκτικότητας και η βελτίωση της ποιότητας του αστικού χώρου. Το τελευταίο επιχειρείται κυρίως με α) τη δημιουργία νέων δομών πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου και β) την αναβάθμιση της εικόνας και της ταυτότητας του τόπου μέσω αναπλάσεων των ιστορικών κέντρων, αλλά και μέσω καινοτόμου σχεδιασμού του χώρου.

Το νέο μεταβιομηχανικό περιβάλλον των τελευταίων δύο δεκαετιών έδωσε ώθηση στις λεγόμενες νέες αστικές οικονομίες, βασικοί άξονες των οποίων είναι οι οικονομίες της πληροφορίας και της γνώσης και η πολιτιστικές ή συμβολικές οικονομίες. Οι συμβολικές οικονομίες είναι οι πιο διαδεδομένες και ίσως οι πιο εμφανείς εκδηλώσεις καινοτομίας των πόλεων.

Οι πόλεις καλούνται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της διεθνοποιημένης ανταγωνιστικής αγοράς, της νέας αστικής οικονομίας και να διαμορφώσουν ευνοϊκές συνθήκες για τους κατοίκους με τη παροχή εργασίας και δραστηριοτήτων πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου.

Η έννοια της δημιουργικής πόλης είναι ένα εργαλείο του στρατηγικού πολεοδομικού σχεδιασμού των πόλεων, ικανό να ανταπεξέλθει στις νέες ανάγκες της πόλης. Η δημιουργική πόλη εξετάζει πως οι άνθρωποι μπορούν να σκέφτονται, να σχεδιάζουν

και να δρουν δημιουργικά μέσα στην πόλη. Εξετάζει πως μπορούν να γίνουν οι πόλεις πιο βιώσιμες και ζωντανές, αξιοποιώντας την ανθρώπινη φαντασία και το ταλέντο. Θεωρείται ο κυριότερος παράγοντας της αστικής ανταγωνιστικότητας και το νεότερο προϊόν μάρκετινγκ του τόπου.

Η δημιουργικότητα συνδέεται στενά με την καινοτομία, την γνώση και τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Το μοντέλο της «Δημιουργικής πόλης» απαιτεί μετατόπιση των παραγωγικών δομών τους προς δημιουργικές δραστηριότητες έντασης γνώσης και σχεδιασμού. Αντί να είναι συμπληρωματικές, η καινοτομία και η δημιουργικότητα τώρα αποτελούν κύρια δραστηριότητα σε ένα ευρύ φάσμα βιομηχανιών. Υπό αυτή την έννοια, η δημιουργικότητα ασχολείται με τον τρόπο που οι καινοτομίες (με την ευρεία έννοια) θα σχεδιαστούν και θα ενσωματωθούν στις δραστηριότητες της πόλης.

Για να διαμορφώσει μια πόλη, δημιουργικό περιβάλλον, προτείνεται να ακολουθήσει Στρατηγικό Σχεδιασμό, ο οποίος δεν αναφέρεται στην υλική δομή του χώρου αλλά στις βαθύτερες δομές και δυνάμεις που διαμορφώνουν την υλική μορφή του (Οικονόμου, 2007). Τα Στρατηγικά Σχέδια καλύπτουν μεγαλύτερο πεδίο θεμάτων και δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε οικονομικά ζητήματα, όπως την ανταγωνιστικότητα, τη διεθνή δικτύωση κ.λπ. και παρά το μεγαλύτερο πεδίο δεν επιδιώκουν πλήρη κάλυψη όλου του φάσματος των θεμάτων (όπως στην κλασική καθολική προσέγγιση), αλλά εντοπίζουν ένα μικρό αριθμό βασικών θεμάτων-κλειδιά (Δέφνερ, 2008). Επιπλέον, ο Στρατηγικός Σχεδιασμός πρέπει να λαμβάνει τον χαρακτήρα και τη μορφή ενός έργου (project) και να συνδέει τον αστικό πυρήνα με την ευρύτερη λειτουργική περιφέρεια (Μεταξάς, 2002).

Σημαντικό είναι η στρατηγική της πόλης να είναι ρεαλιστική, η οποία να στηρίζεται σε υπαρκτά και εν δυνάμει πλεονεκτήματα της κάθε πόλης και να προσδιορίζει συγκεκριμένους στόχους και πολιτικές ανάπτυξης. Δεν μπορούν να έχουν όλες οι πόλεις την ίδια στρατηγική ανάπτυξης. Κρίνεται απαραίτητο η κάθε πόλη να προσδιορίσει τα θετικά και τα αρνητικά της χαρακτηριστικά, όπως επίσης και τις ευκαιρίες που μπορεί να εκμεταλλευτεί και τις αδυναμίες και τα προβλήματα που πρέπει να διορθώσει. Η κάθε μία θα πρέπει να επιλέξει τη δική της διαδρομή και τη δική της πορεία, βασισμένη στις δικές της δυνατότητες και εμπειρίες και κάνοντας τις δικές της επιλογές: που θα επενδύσει, σε τι θα εξειδικευτεί, τι θέλει να προσελκύσει, πως ελπίζει να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και σε ποιους τομείς. Εξάλλου μελετώντας τη διεθνή εμπειρία παρατηρείται ότι οι πόλεις που ήδη θεωρούνται

δημιουργικές δύσκολα μπορούν να συγκριθούν γιατί η κάθε μία έχει τα δικά της ιδιαίτερα και ξεχωριστά χαρακτηριστικά και εφάρμοσε διαφορετικά στρατηγική ώστε να τα αξιοποιήσει και να αναπτυχθεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη περίπτωση της Βαρκελώνης που έδωσε έμφαση στον πολιτισμό και στην αρχιτεκτονική της κληρονομιά και τη περίπτωση του

5.1. ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

Συνοψίζοντας τις παραπάνω διαπιστώσεις και σύμφωνα με τη δική μας γνώμη, διατυπώνονται έξι βασικοί άξονες, με βάση τους οποίους η κάθε πόλη θα αναπτύξει της δικά της στρατηγική για την διαμόρφωση της ως «Δημιουργική πόλη»:

1. *Ενθάρρυνση και ενίσχυση της καινοτομίας*

Το νέο μοντέλο πόλης απαιτεί την ενσωμάτωση της καινοτομίας σε όλα τα επίπεδα, (οικονομία, επιστήμη, τέχνες, πολιτισμό, φυσικό σχεδιασμό κ.λπ.). Μια πόλη πραγματοποιώντας καινοτόμες δράσεις μπορεί να επιτύχει αναζωογόνηση και γενικότερη ανάπτυξη και κυρίως την οικονομική της άνθιση. Η καινοτομία κρίνεται βασικός παράγοντας ώστε να γίνει μια πόλη περισσότερο ανταγωνιστική αλλά και πιο δημοφιλής. Με τη διάχυση της καινοτομίας μια περιοχή απολαμβάνει υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με την αύξηση του πληθυσμού και του εισοδήματος. Επιπλέον, οι καινοτομίες συμβάλλουν σε σημαντικό βαθμό στην βελτίωση της εικόνας της πόλης, της ισχυροποίησης της ταυτότητάς της αλλά και στην διεθνή προβολή της. Μια πόλη που διαθέτει καινοτομικά στοιχεία μπορεί πιο εύκολα να προσελκύσει επενδύσεις, επισκέπτες, μόνιμους κάτοικους αλλά και να υποστηρίξει τη θέση της ως αξιόλογη σε σχέση με τις υπόλοιπες. Επίσης, τα καινοτομικά στοιχεία, κυρίως αυτά που αφορούν το σχεδιασμό, τον πολιτισμό και τις τέχνες, μπορούν πολύ εύκολα να διατυπωθούν στην μνήμη των τουριστών, από τη στιγμή που είναι ιδιαίτερα και εντυπωσιακά και έτσι ενισχύεται η τουριστική ζήτηση αλλά και η διαφήμιση της πόλης. Με άλλα λόγια, ο καινοτόμος σχεδιασμός μπορεί να μετατρέψει την αστική μορφολογία σε τουριστικό αξιοθέατο, ανεξαρτήτως των λειτουργιών που φιλοξενούνται. Αξίζει να αναφερθεί ότι, η προώθηση και εκμετάλλευση της στηρίζεται πάντα σε νέες ιδέες, οι οποίες είναι απαραίτητο να αξιολογούνται και να αξιοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

2. Αλλαγή του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης

Ως προς το οικονομικό πεδίο, απαιτείται μετασχηματισμός προς τομείς μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας, ικανούς να ανταποκριθούν στην νέα ανταγωνιστική αγορά. Από τις αρχές της δεκαετίας του 90', στις πόλεις εμφανίστηκαν νέου τύπου αστικές οικονομίες, οι οποίες σχετίζονται με την υψηλή τεχνολογία και τεχνογνωσία, με την παροχή οικονομικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, με τον πολιτισμό και την αναψυχή. Οι πόλεις στην προσπάθεια τους να διατηρήσουν ή και να αναβαθμίσουν τη θέση τους στην παγκόσμια αστική ιεραρχία επιδιώκουν την υιοθέτηση αυτών των νέων αστικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Γι' αυτό το λόγο, είναι απαραίτητη η μετατόπιση των παραγωγικών δομών της πόλης προς δημιουργικές δραστηριότητες έντασης γνώσης και συμβολικής οικονομίας. Με αυτό τον τρόπο η πόλη γίνεται πιο ανταγωνιστική και δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για την προσέλκυση οικονομικών επενδύσεων και ανθρώπινου δυναμικού. Βέβαια, για να περάσει η πόλη στην νέα αστική οικονομία είναι απαραίτητη και η συμβολή του *δημιουργικού πολίτη*, ο οποίος διαθέτει ένα σχετικό υψηλό μορφωτικό επίπεδο και κατά κύριο λόγο απασχολείται σε υπηρεσίες έντασης γνώσης.

3. Επένδυση στον τομέα του πολιτισμού

Ο πολιτισμός πλέον είναι πεδίο που έχει κεντρική σημασία για το μέλλον μιας περιοχής. Από τα τέλη της δεκαετίας του 80' θεωρείται ο σημαντικότερος μοχλός μεγέθυνσης της αστικής οικονομίας. Επιπλέον, οι πολιτιστικές οικονομίες και οι οικονομίες του ελεύθερου χρόνου είναι οι πιο διαδεδομένες και ίσως οι πιο εμφανείς εκδηλώσεις καινοτομίας των πόλεων. Ο πολιτισμός συμβάλλει ολοένα και περισσότερο στην επιχειρηματική διάσταση της πόλης και στην ενίσχυση του τουριστικού τομέα και της ανταγωνιστικότητας της. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες είναι μεταξύ των ταχύτερα αναπτυσσόμενων τομέων της διεθνούς οικονομίας και για αυτό ολοένα και περισσότερες χώρες προσπαθούν να τις ενσωματώσουν στην οικονομία τους. Επιπλέον, οι πολιτιστικές δραστηριότητες και οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου χρησιμοποιήθηκαν ως καταλύτες για την αστική αναγέννηση και αποτελούν στοιχεία δημιουργίας ενός ευρύτερου πλαισίου ζωής το οποίο εκτιμάται ότι είναι ελκυστικό και μεν για τις εταιρίες του τριτογενή τομέα αλλά και για τους τουρίστες. Όπως είναι

λογικό, η πολιτιστική κληρονομιά βελτιώνει την εικόνα μιας πόλης και κατ' επέκταση την μετατρέπει σε πιο δημοφιλή και περιζήτητο τουριστικό προορισμό. Για αυτό το λόγο, ενώ μέχρι πρόσφατα οι εξυπηρετήσεις πολιτισμού και ψυχαγωγίας ήταν αντικείμενο παροχής από ιδιωτικές επιχειρήσεις, πλέον αντιμετωπίζονται και ως ευθύνη των τοπικών αρχών. Και ενώ παλαιότερα δεν δινόταν προσοχή σε ζητήματα πολιτιστικού σχεδιασμού, σήμερα δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην σωστή αξιοποίηση και προβολή του πολιτισμού. Βέβαια, η τοπική στρατηγική για τον πολιτισμό θα πρέπει να κατευθύνεται από ένα όραμα για το πώς η περιοχή και ο πολιτισμός μπορεί να εξελιχθεί καθ' όλη τη διάρκεια της στρατηγικής και να χαρακτηρίζεται από προχειρότητα.

4. Ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης

Μια πόλη μπορεί να έχει διάφορες ταυτότητες που εκφράζονται διαμέσου των ποικίλων τρόπων ζωής. Η ισχυρή ταυτότητα μιας πόλης έχει θετικά αποτελέσματα και δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ένα αστικό περιβάλλον. Επίσης, η ταυτότητα είναι ένα βασικό στοιχείο που καθορίζει την ποιότητα ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών σε μια περιοχή. Η ταυτότητα μιας πόλης καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά που κυριαρχούν, όπως για παράδειγμα η ιστορική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, εμβληματικά κτίρια ή συγκροτήματα κτιρίων, έργα που δίνουν ξεχωριστό χαρακτήρα στην πόλη και άλλα πολλά. Αξίζει να αναφερθεί ότι, η αρχιτεκτονική κληρονομιά και ο καινοτόμος σχεδιασμός του χώρου εμφανίζονται να αποτελούν τις πιο σημαντικές παραμέτρους και τις πιο ανταγωνιστικές αιχμές για την ενίσχυση και τη δημιουργία της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των πόλεων. Μια πόλη θα πρέπει να μπορεί να διατηρεί αλλά και να αξιοποιεί και να προωθεί σωστά αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, έτσι ώστε να διαφυλάσσει και να ενισχύει την ταυτότητα της. Εξάλλου τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε πόλης, είναι τα κύρια τουριστικά αγαθά/προϊόντα που σηματοδοτούν την εικόνα της πόλης και την κάνουν πιο ελκυστική και πιο διάσημη.

5. Διακυβέρνηση

Ο στόχος της «Δημιουργικής πόλης» μπορεί να επιτευχθεί μόνο με κοινό όραμα των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και συνεργασία του ιδιωτικού και του δημόσιου φορέα.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς διακρίνονται σε βασικές ηγετικές ομάδες (π.χ. ομάδες τοπικών επιχειρήσεων, μεγάλοι εργοδότες, εμπορικά επιμελητήρια, εργατικά σωματεία), σε δευτερεύουσες ηγετικές ομάδες (τοπικές ομάδες ενδιαφέροντος, συνεταιρισμοί, ομάδες δράσης) και στο κοινό ως σύνολο ξεχωριστών ατόμων. Κρίνεται απαιτείται η ύπαρξη μιας ισχυρής ηγεσίας και διακυβέρνησης που θα θέτει στόχους και στρατηγικές για το μέλλον της αστικής ανάπτυξης, αναλογιζόμενη τις προοπτικές που έχει η πόλη. Για την επίτευξη των συλλογικών στόχων και στρατηγικών θα πρέπει να σχηματίζει και να διευκολύνει τις απαραίτητες συνεργασίες και να ενδυναμώνει θεσμούς για συλλογική λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, θα πρέπει να παρέχει τις κατάλληλες υποδομές και να προσελκύει επενδύσεις. Τέλος, θα πρέπει να εξασφαλίζει τη συνεργασία με διεθνή δίκτυα.

Απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί και η συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα στη διαμόρφωση μιας πόλης ως δημιουργικής. Τέλος, και η συμμετοχή του κοινού κρίνεται απαραίτητη γιατί η διαμόρφωση πολιτικής και οι αποφάσεις στο σχεδιασμό ωφελούνται από την καλύτερη λήψη πληροφοριών για τις προτιμήσεις και τις ανησυχίες των κατοίκων. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, η ομοφωνία της κοινής γνώμης είναι απαραίτητη για την εφαρμογή οποιαδήποτε πολιτικής.

6. Αξιοποίηση και δημιουργία δημόσιων χώρων

Ως δημόσιους χώρους ορίζουμε τα πάρκα, τις πλατείες, τα πεζοδρόμια, όλους δηλαδή τους χώρους που προσφέρονται για κοινή χρήση ή σωστότερα, για χρήση από κοινού, και διασφαλίζουν τους όρους ελεύθερης πρόσβασης για όλους. Η νέα πόλη θα πρέπει να μπορέσει να θέσει σε ουσιαστική λειτουργία τους δημόσιους χώρους και να ανακατανείμει τις διάφορες χρήσεις προς όφελος της ποιότητας ζωής των πολιτών. Οι ελεύθεροι χώροι πρέπει να αποτελούν το κύριο θέμα της σύνθεσης της πόλης, είτε βρίσκονται στο κέντρο είτε στα περίχωρα. Για μία πόλη δεν έχει σημασία μόνο η ποσότητα των δημοσίων χώρων αλλά και η ποιότητα τους, το μέγεθος τους και η κατανομή τους στο χώρο. Η δημιουργία τους θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε ολόκληρη την πόλη αλλά και σε επίπεδο γειτονιάς, κοινότητας ή ακόμα και μικρότερο. Πρόκειται για μία μέθοδο με την οποία επιτυγχάνεται η συνοχή του τόπου αλλά και η βελτίωση της εικόνας και της βιωσιμότητας της πόλης. Είναι ο χώρος που αποτελεί

πυρήνα επικοινωνίας, επαφής και συναναστροφής των κατοίκων της πόλης και γενικότερα το μέρος όπου καλύπτονται οι κοινωνικές ανάγκες των πολιτών. Επίσης, οι δημόσιοι χώροι υποστηρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά των πόλεων και βοηθούν στην διαμόρφωση ενός υγιούς αστικού περιβάλλοντος. Η αξιοποίηση του δημόσιου χώρου συμβάλλει στην ανάπτυξη ποικιλομορφίας και την ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης. Προς αυτό το σκοπό η πόλη χρειάζεται να δημιουργήσει και αν χρειαστεί να αναπλάσει τους χώρους, ώστε να μπορούν οι κάτοικοι και οι επισκέπτες της πόλης να . Σημαντική παράμετρος κρίνεται και η δημιουργία δικτύων μεταξύ των χώρων αυτών, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση σε αυτούς.

5.2. ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τους βασικούς άξονες που τέθηκαν παραπάνω, και αξιοποιώντας το παράδειγμα της πόλης της Βαρκελώνης καταλήγουμε σε κάποιες κατευθύνσεις που θα πρέπει να ακολουθήσει η πόλη ώστε να μπορέσει να θεωρηθεί δημιουργική. Σε γενικότερο επίπεδο, όλες οι κατευθύνσεις που προτείνονται έχουν ως στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των πόλεων ως χώρου κατοικίας και ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων, ώστε η πόλη να αναβαθμίσει τη θέση της στην παγκόσμια αστική ιεραρχία. Κάθε πόλη δεν πρέπει να πληροί όλα τα κριτήρια δημιουργικότητας, όπως έχουν προσδιοριστεί παραπάνω, αλλά ούτε πρέπει να εφαρμόσει όλες τις προτεινόμενες δράσεις για να αποτελέσει «Δημιουργική πόλη». Βέβαια όσοι περισσότερες δράσεις γίνονται προς αυτή την κατεύθυνση τόσο ευκολότερα ενισχύεται ο χαρακτηρισμός της πόλη. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη ενός οράματος για την πόλη, που να ανταποκρίνεται τόσο στις άμεσες, όσο και στις μέσο και μακροπρόθεσμες ανάγκες της. Οι κατευθύνσεις κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τους προαναφερθέντες άξονες και είναι οι εξής :

1. *Ενθάρρυνση και ενίσχυση της καινοτομίας*

- ♦ Να προσδιοριστεί σαφής στρατηγική για την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες, έτσι ώστε αυτές οι έννοιες να ενσωματωθούν και στις παραδοσιακές βιομηχανίες
- ♦ Να χρησιμοποιηθεί ο καινοτόμος σχεδιασμός ως εργαλείο για τη δημιουργία και την ενίσχυση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας και της ταυτότητας της πόλης

Να ενθαρρυνθούν πρωτοβουλίες (δημιουργικότητα, ταλέντο, καινοτομία) και να προωθηθούν εργαστήρια για την καινοτομία και τη δημιουργικότητα

2. Αλλαγή του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης

- ♦ Να αναπτυχθεί Στρατηγική Οικονομικής Ανάπτυξης για την πόλη (και την περιφέρειά της), που θα δίνει έμφαση στην υψηλή τεχνολογία και τεχνογνωσία, στον πολιτισμό και στην αναψυχή
- ♦ Να προσανατολιστεί η οικονομία προς τις «νέες αστικές οικονομίες», που τα τελευταία χρόνια αποτελούν βασική προϋπόθεση ώστε μια πόλη να διατηρήσει τη θέση της στην παγκόσμια αστική ιεραρχία
- ♦ Να δοθεί έμφαση στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών ώστε η πόλη να προσελκύσει μεγάλες επιχειρήσεις, οικονομικές επενδύσεις και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό
- ♦ Να δοθεί έμφαση στον τεταρτογενή τομέα με την εισαγωγή τεχνογνωσίας και την εκτεταμένη χρήση ΤΠΕ
- ♦ Να αναπτυχθεί μια ευρύτερη αποδοχή των νέων δημιουργικών βιομηχανιών (επιχειρήσεις έντασης γνώσης, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, αρχιτεκτονική, διαφήμιση, πολυμέσα, μόδα κ.λπ.) από την οικονομία της πόλης
- ♦ Να κατασκευαστούν επίκεντρα (clusters), είτε επιχειρηματικά είτε πολιτισμού και ψυχαγωγίας, τα οποία υποστηρίζουν τη χωρική συγκέντρωση των ακμαζόντων νέων αστικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, συντάσσουν αστικά τοπία αίγλης, εξουσίας και οικονομικής άνθισης αντιπροσωπεύοντας την ανταγωνιστική αιχμή της πόλης
- ♦ Να εξελιχθεί το οικονομικό περιβάλλον της πόλης με νέες επιχειρήσεις έντασης γνώσης και πολιτιστικής βιομηχανίας
- ♦ Να δημιουργηθεί το κατάλληλο επιχειρηματικό περιβάλλον ώστε η πόλη να μπορεί να προσελκύσει και να αξιοποιήσει άτομα με υψηλή μόρφωση και ταλέντα (προγραμματιστές, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, συγγραφείς κλπ.), που πιστεύουν πως έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την οικονομία προς όφελος της πόλης

Η πόλη να διεκδικεί διεθνή γεγονότα και διοργανώσεις με σκοπό την προσέλκυση του διεθνούς τουρισμού και επενδυτών αλλά και την προβολή και προώθηση της εικόνας της πόλης

3. Επένδυση στον τομέα του πολιτισμού

- ♦ Να θεσπιστεί Στρατηγικό Σχέδιο για τον Πολιτισμό (αντίστοιχη περίπτωση στη Βαρκελώνη) που θα αναγνωρίζει τον πολιτισμό ως μια σημαντική οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα και ως ένα εργαλείο για την κοινωνική συνοχή και την οικονομική βιωσιμότητα
- ♦ Να αναπτυχθούν αστικές πολιτικές που συνδέουν τον πολιτισμό με τις χρήσεις γης και την τοπική οικονομική ανάπτυξη (συμπεριλαμβανομένης της ψυχαγωγίας και της αναψυχής)
- ♦ Να διατηρηθεί και να προβληθεί η ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της κάθε περιοχής αλλά και της πόλης
- ♦ Να προσελκυσθούν επενδύσεις για την κατασκευή, διατήρηση, ανακαίνιση και οργανωμένη προβολή δραστηριοτήτων του πολιτιστικού τομέα και των τεχνών, σύμφωνα με το συμφέρον της πόλης. Τέτοιες πολιτιστικές δραστηριότητες και τέχνες είναι:
  - ✓ Ιδρύματα, μουσεία και γκαλερί
  - ✓ Συναυλίες, παραστάσεις, φεστιβάλ, νεανικές, εναλλακτικές και σύγχρονες μορφές τέχνης, κινηματογράφος και οπτικοακουστικές τέχνες
- ♦ Να ενισχυθεί η διαπολιτισμικότητα, που θα ανοίξει δίοδο για εποικοδομητικές συναντήσεις και επικοινωνία μεταξύ των διαφορετικών μερών της κοινωνίας
- ♦ Να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν προγράμματα διατήρησης της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς της πόλης
- ♦ Να διαμορφωθούν προγράμματα ενσωμάτωσης και εκμάθησης των νέων κατοίκων σχετικά με τον πολιτισμό της πόλης, αλλά και προγράμματα που συνδέονται με την προώθηση του πολιτισμού στην νεολαία
- ♦ Να υπάρξει διαπεριφερειακή και διεθνής πολιτιστική συνεργασία για να υπάρχει δυνατότητα αντιμετώπισης σχετικών ζητημάτων

Να είναι δυνατή η ευρεία χρήση και πρόσβαση στις πολιτιστικές εγκαταστάσεις

4. Ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης

- ♦ Να γίνουν ενέργειες προσδιορισμού και ανάδειξης των εντυπωσιακών και μοναδικών χαρακτηριστικών της πόλης, όπως η αρχιτεκτονική της κληρονομιά, ώστε να ενισχυθεί και να διαφυλαχτεί η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της, αλλά και να γίνει η πόλη περισσότερο ελκυστική
- ♦ Να χρησιμοποιηθεί ο καινοτόμος σχεδιασμός ως εργαλείο για τη δημιουργία και την ενίσχυση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας και της ταυτότητας της πόλης
- ♦ Να κατασκευαστούν εμβληματικά κτίρια και να προβληθούν τα ήδη υπάρχοντα που θα λειτουργήσουν ως σύμβολα αστικής αναγέννησης και θα δημιουργήσουν υψηλής ποιότητας αστικό περιβάλλον για τους κατοίκους και τους επισκέπτες
- ♦ Να γίνει αξιοποίηση των εγκαταλελειμμένων χώρων και των υποβαθμισμένων περιοχών για τη χωροθέτηση επικέντρων (clusters) με νέες δραστηριότητες (επιχειρηματικές, πολιτιστικές, αναψυχής κ.λπ.), όπως για παράδειγμα το Σχέδιο 22@ που πραγματοποιήθηκε στην Βαρκελώνη, που λειτουργούν ως νέα τοπόσημα και σηματοδοτούν το δομημένο περιβάλλον της πόλης

5. Διακυβέρνηση

- ♦ Ο νέος ρόλος της πόλης απαιτεί ισχυρή τοπική ηγεσία σε ένα αποκεντρωμένο πλαίσιο, ισχυρή ηγεσία και ένα δημόσιο μάνατζμεντ στην κεντρική και τοπική εξουσία
- ♦ Κρίνεται απαραίτητη η εντατικοποίηση των συνεργατικών στρατηγικών μεταξύ των δημοσίων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών και ειδικότερα στον τομέα που ορίζεται από τις δημιουργικές βιομηχανίες, το πανεπιστήμιο (έρευνα) και τη δημόσια πρωτοβουλία. Οι συμμετοχικές ουσιαστικές διαδικασίες διασφαλίζουν τη συναίνεση των τοπικών κοινωνιών αλλά και μεγιστοποιούν την κινητοποίηση ιδιωτικών πόρων συμπληρωματικά και με κοινή στόχους με τους δημόσιους πόρους

Οι πολίτες να συμμετέχουν ενεργά και να συνεργάζονται με τους εμπλεκόμενους φορείς, ώστε οι τελευταίοι να αποκτούν πιο εύκολα πληροφορίες για τις προτιμήσεις και τις ανησυχίες των κατοίκων και για να υπάρχει σχετική συμφωνία των κατοίκων με τις δράσεις των φορέων

- ♦ Να ενσωματωθεί η έννοια και το όραμα της δημιουργικότητας στο Master Plan που θα θεσμοθετηθεί από τις τοπικές αρχές αλλά και στα άλλα τομεακά σχέδια (πολιτισμού, καινοτομίας κ.λ.π)
- ♦ Να υπάρξει συντονισμός και εναρμόνιση όλων των σχετικών σχεδίων και προγραμμάτων, ώστε να μην υπάρχουν συγκρούσεις
- ♦ Να υποστηριχθεί η δικτύωση και η συνεργασία με άλλες πόλεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο
- ♦ Να χρησιμοποιηθεί η εμπειρία άλλων πόλεων, ώστε να αξιοποιηθούν νέες ιδέες και επιλογές (Μπιλμπάο, Άμστερνταμ)
- ♦ Να χρησιμοποιηθούν κάποια τεχνάσματα, ώστε να μπορέσουν να μετατραπεί κάποια αδυναμία της πόλης σε πλεονέκτημα και να προβληθεί ως κάτι ξεχωριστό
- ♦ Εντατική προσπάθεια και επενδύσεις στον τομέα της παιδείας και της κατάρτισης για το σπάσιμο του φαύλου κύκλου της ανεργίας και υποστήριξη των στρατηγικών επιλογών.

6. Αξιοποίηση και δημιουργία δημόσιων χώρων

- ♦ Να αναγνωριστεί η σημασία των δημόσιων χώρων στη διαμόρφωση ενός ελκυστικού αστικού περιβάλλοντος που εκτός από την προώθηση της ανάπτυξης και της προβολής της πόλης συμβάλλει και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών
- ♦ Να γίνουν σημαντικές προσπάθειες ανάκτησης δημόσιων χώρων και απόδοσης τους στους πολίτες (πεζοδρόμια, πεζόδρομοι, ποδηλατόδρομοι, πλατείες, πάρκα, κλπ.)
- ♦ Να κατασκευαστούν νέες υποδομές και να βελτιωθούν οι ήδη υπάρχουσες
- ♦ Να δημιουργηθούν δίκτυα μεταξύ των ελεύθερων χώρων, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση σε αυτούς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Συμπεράσματα

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναλύθηκε εξ αρχής η έννοια και ο ρόλος της πόλης γενικά, έγινε δε αναφορά στα τρία διαφορετικά μοντέλα πολιτιστικής στρατηγικής, ένα εκ των οποίων είναι και η Δημιουργική Πόλη. Όπως προέκυψε, η Δημιουργικότητα είναι ένα φαινόμενο που δεν συμβαίνει στο μυαλό των ανθρώπων αλλά είναι μια αλληλεπίδραση μεταξύ σκέψεων των ανθρώπων και του κοινωνικο-πολιτιστικού περιβάλλοντος τους. Μάλιστα, το κίνητρο για την μετατροπή πολλών σημερινών πόλεων σε δημιουργικές, ήταν η ανάγκη για οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη.

Το μοντέλο της δημιουργικής πόλης μπορεί πλέον σήμερα να θεωρηθεί ως σύγχρονο εργαλείο του στρατηγικού σχεδιασμού των πόλεων. Η δημιουργικότητα είναι μια νεωτεριστική έννοια, διότι τονίζει το καινούριο, την πρόοδο και την συνεχή αλλαγή που ευδοκμεί κυρίως σε δημοκρατικά περιβάλλοντα.

Ειδικότερα αναπτύχθηκαν οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να χαρακτηριστεί μια πόλη δημιουργική, όπως επίσης και οι διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας «Δημιουργική Πόλη», που συνοψίζονται σε 3 βασικούς άξονες : α) στην επικέντρωση της δημιουργικότητας ως εργαλείου για την αστική ανάπτυξη, β) στην στήριξη της έννοιας της δημιουργικής πόλης στη χρήση δημιουργικών δραστηριοτήτων/βιομηχανιών (διευρύνοντας τις πολιτιστικές δραστηριότητες) και γ) στην δημιουργία ενός πλαισίου, το οποίο υποστηρίζει την έννοια της δημιουργικής πόλης στην ικανότητα προσέλκυσης δημιουργικών ικανοτήτων, που είναι δημιουργικοί άνθρωποι πόροι.

Ξεκινώντας λοιπόν από τον τελευταίο άξονα, η τάση για δημιουργικότητα, όπως παραδείγματος χάριν η βελτίωση του φυσικού χώρου, του σχεδίου και της δομής μιας πόλης, συντελεί στην επιτάχυνση της ανάπτυξης της αστικής οικονομίας σε διάφορους τομείς.

Βέβαια η αστική δημιουργικότητα είναι δύσκολο να επιτευχθεί μιας και πρέπει να ενωθεί και να διασταυρωθεί ένα ποικίλο μείγμα ανθρώπων που έχουν διαφορετικά υπόβαθρα, φιλοδοξίες, δυναμική και καλλιέργεια. Δεν μπορεί να υπάρξει δημιουργικός θεσμός ή πόλη χωρίς δημιουργικά άτομα. Ο ανθρώπινος παράγοντας λοιπόν αποτελεί συστατικό στοιχείο για την ύπαρξη μιας δημιουργικής πόλης. Συνεπώς μια πόλη δεν θα πρέπει να χαρακτηρίζεται δημιουργική μόνον εκ του λόγου ότι συγκρίνεται με άλλες

πόλεις λιγότερο δημιουργικές, αλλά να είναι κατ' ουσία δημιουργική για τον ίδιο τον πολίτη της. Δηλαδή να εμπνέει τον πολίτη να δραστηριοποιηθεί, να δημιουργεί και να εξελίσσεται σε όλες εν γένει τις δραστηριότητές του, έτσι ώστε να εξακολουθεί να υφίσταται το μοντέλο της δημιουργικής πόλης και να είναι αποτελεσματικό.

Επίσης όπως προέκυψε από την ανάλυση του πρώτου κεφαλαίου, αλλά όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η δημιουργική πόλη εκδηλώνεται μέσα από τη χρήση δημιουργικών δραστηριοτήτων/ βιομηχανιών. Συγκεκριμένα οι δημιουργικές βιομηχανίες αναφέρονται σε ένα φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων που αφορούν την παραγωγή ή την αξιοποίηση των γνώσεων και πληροφοριών. Μπορούν επίσης ποικιλοτρόπως να αναφέρονται στις πολιτιστικές βιομηχανίες ή στη δημιουργική οικονομία.

Οι δημιουργικές βιομηχανίες τα τελευταία χρόνια εξελίχθηκαν σε σημαντική υπόθεση για την αστική οικονομία και πολιτική της πόλης. Αποτελούν σημαντικό τομέα της οικονομίας και χρειάζεται να εξετάζονται σε συνάρτηση με την βιωσιμότητα της πόλης. Οι δημιουργικές βιομηχανίες περιλαμβάνουν τις πολιτιστικές βιομηχανίες καθώς και υπηρεσίες προγραμματισμού, λογισμικών και επιστημονικής έρευνας.

Επιπλέον οι δημιουργικές πολιτικές είναι αυτές που ευνοούν τις δημιουργικές βιομηχανίες και τον ανταγωνισμό των πόλεων. Μια δημιουργική πολιτική είναι αυτή που προωθεί πλαίσιο ελευθερίας (το οποίο δημιουργεί ευκαιρίες), που δημιουργεί πυκνότητα (η αύξηση της πυκνότητας του πολιτιστικού κεφαλαίου είναι ο καλύτερος τρόπος για να εξασφαλιστεί η επιτυχία των δημοσίων πολιτικών, των οποίων βασικός στόχος είναι να προσφέρουν περισσότερες ευκαιρίες σε όλους), με άλλα λόγια, είναι η ικανότητα του πολιτισμού να προωθεί την ανάπτυξη της κοινότητας και της κοινωνικής συνοχής: πολιτιστική πολυμορφία, συμμετοχή και το χτίσιμο της ταυτότητας.

Όσον αφορά τις πολιτιστικές βιομηχανίες, αυτές περιλαμβάνουν βιομηχανίες που εστιάζουν στον πολιτιστικό τουρισμό και την πολιτιστική κληρονομιά, μουσεία και βιβλιοθήκες, αθλητικές και υπαίθριες δραστηριότητες και άλλες. Η χρησιμότητά τους λοιπόν έγκειται στο ότι ο πολιτιστικός πλούτος είναι η πρώτη ύλη της πόλης και η βάση των αξιών της. Σ' αυτό έρχεται αρωγός η δημιουργικότητα αποτελώντας μια μέθοδο, ένα εργαλείο, να ανακαλυφθεί αυτός πλούτος και να εξελιχθεί. Εξάλλου ο πολιτιστικός πλούτος μπορεί να μετατραπεί σε οικονομικά πλεονεκτήματα γι' αυτό δίνεται έμφαση στην αξία των πολιτιστικών βιομηχανιών, οι οποίες αποτελούν τον πιο

γρήγορα αναπτυσσόμενο κλάδο της σύγχρονης οικονομίας. Υπάρχει επομένως αλληλεπίδραση μεταξύ δημιουργικότητας και εξέλιξης του πολιτισμού, άλλωστε αυτό που σήμερα είναι κλασικό αποτελεί την καινοτομία του χθες. Δημιουργικότητα δεν είναι μόνο η συνεχής ανακάλυψη του καινούριου, αλλά και το πώς να διαχειριστείς καταλλήλως το παλιό. Ενδεικτικό είναι ότι η σημερινή τάση είναι ο σύγχρονος σχεδιασμός των κτιρίων και των μουσείων (χρήση περίτεχνων σχεδίων και υλικών) με απώτερο σκοπό τον συνδυασμό του παλιού με το καινούριο και την προσέλκυση του κοινού.

Ακόμη αποτιμώντας την κοινωνική και εκπαιδευτική επίδραση του πολιτισμού συμπεραίνουμε ότι μπορεί να βοηθήσει στην κοινωνική συνοχή, να ενισχύσει την ικανότητα των ανθρώπων να δρουν ως δημοκρατικοί πολίτες και επιπλέον έχει ανοίξει νέα πεδία εξειδίκευσης και θέσεων απασχόλησης. Η δημιουργική πρόκληση για μια πόλη είναι να μετατραπεί από πολυπολιτισμική σε διαπολιτισμική πόλη. Οι αστικοί σχεδιαστές έχουν κρίσιμο ρόλο στο χτίσιμο του πολιτισμού της πόλης και στο να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για δημιουργικότητα.

Εκτός από τις παραπάνω προσεγγίσεις, αξίζει να σημειωθεί ακόμη ένας παράγοντας που επιδρά στη λειτουργία της δημιουργικής πόλης, η δικτύωση της πόλης. Η έννοια της δικτύωσης δύο όψεις αφενός μεν τη δικτύωση εντός της πόλης, αφετέρου δε τη δικτύωση και συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. Έγινε λοιπόν αντιληπτό στα προηγούμενα κεφάλαια ότι η δικτύωση και η δημιουργικότητα αλληλεπιδρούν, καθώς όσο περισσότερες είναι οι διασταυρώσεις σε ένα σύστημα όπως είναι η πόλη, τόσο μεγαλύτερη είναι η ικανότητά της για γνώση και καινοτομία.

Αναφορικά με την καινοτομία, όπως έχει αναλυθεί στο οικείο κεφάλαιο, ένα μέρος δεν μπορεί να είναι καινοτόμο χωρίς πρώτα να είναι δημιουργικό. Άρα η δημιουργικότητα είναι ένα μέσο εισόδου στην καινοτομία, που την καθιστά και πιο κατάλληλη για να πραγματοποιηθεί.

Παρότι το δημιουργικό μοντέλο δεν καθοδηγείται από οικονομικά κριτήρια, εντούτοις και αυτό φαίνεται να απευθύνεται και να προτιμά συγκεκριμένα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Το συγκεκριμένο μοντέλο αν και ευνοεί την πολυεθνικότητα και την πολυπολιτισμικότητα των πόλεων ως πιο ενδιαφέρουσα δομή του αστικού πληθυσμού, το βασικό του κίνητρο είναι η δημιουργία ενός κλίματος κατάλληλου και αρεστού για την έμπνευση της δημιουργικής τάξης (δηλαδή των νέων, δημιουργικών

και με υψηλή μόρφωση ατόμων) και όχι για το ευρύτερο κοινό. Επιπρόσθετα, αυτό το μοντέλο μπορεί να οδηγήσει σε άνοδο της αξίας γης και των ενοίκων στις γειτονιές που μετατρέπονται σε πολιτιστικές περιοχές με αποτέλεσμα τον παράλληλο εκτοπισμό των κατοίκων τους.

Ωστόσο, ο Richard Florida με τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει για την δημιουργική τάξη και πως αυτή βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης, στην ουσία διαχωρίζει την πόλη σε δύο κοινωνίες με διαφορετικό οικονομικό υπόβαθρο. Την κοινωνία των ταλαντούχων και οικονομικά εύπορων ανθρώπων και την κοινωνία των λιγότερο ταλαντούχων ατόμων με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και με μικρότερες ίσως οικονομικές απολαβές. Μεγαλώνει έτσι το χάσμα μεταξύ των πόλεων ή ακόμα και μέσα στην ίδια πόλη.

Η πόλη της δημιουργικότητας έχει διάφορα πλεονεκτήματα. Η δημιουργική πόλη χρειάζεται τη σπίθα του εναλλακτικού, την αίσθηση ενός μη –στιγματισμένου χώρου, την πραγματοποίηση της σκέψης: πως θα μπορούσε να γίνει και τέλος χρειάζεται οι νεότεροι και οι μεγαλύτεροι να απαγκιστρωθούν από τη συνηθισμένη τους συμπεριφορά και νοοτροπία. Ωστόσο η δημιουργικότητα δεν είναι η απάντηση για όλα τα αστικά προβλήματα, αλλά δημιουργεί τις προϋποθέσεις πάνω στις οποίες αναπτύσσονται οι ευκαιρίες για να βρεθούν λύσεις.

Επίσης εξετάστηκαν ειδικότερα τα κριτήρια και τα χαρακτηριστικά της δημιουργικής πόλης και προέκυψε ότι το φαινόμενο της δημιουργικής πόλης συνδέεται στενά με τις αλλαγές στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες. Η εφαρμογή της έννοιας συνεπάγεται τη χρήση των δύο διαφορετικών αντιλήψεων της δημιουργικότητας. Με την ερμηνεία του όρου ως (τεχνολογική) καινοτομία, η σύνδεση με την «κοινωνία της γνώσης» τονίζεται ακόμη περισσότερο. Η χρήση του όρου με μια αισθητική χροιά, δίνεται έμφαση στο πεδίο των τεχνών και τον πολιτισμό. Και οι δύο έχουν διαφορετικές, αλλά εξίσου ισχυρές επιδράσεις για την πόλη.

Προοδευτικά η έννοια της δημιουργικής πόλης και η δημιουργική οικονομία ενσωματώθηκαν στην πολιτική αρκετών Ευρωπαϊκών Πόλεων. Ήδη παραθέσαμε ορισμένα παραδείγματα δημιουργικών πόλεων, όπως το Άμστερνταμ και το Μπιλμπάο, μεταξύ των οποίων είναι και η Βαρκελώνη, η οποία αποτελεί σήμερα πλέον παράδειγμα προς μίμηση.

Αφού εξετάσθηκαν το αστικό τοπίο της πόλης της Βαρκελώνης, ο διοικητικός διαχωρισμός της, τα γεωγραφικά, δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της, παρατηρήσαμε ότι η Βαρκελώνη, όντας το κέντρο μιας μητροπολιτικής περιοχής, έχει αρκετά διαφοροποιημένη οικονομική διάρθρωση. Η οικονομική βάση της πόλης έχει μεταμορφωθεί, με τον τριτογενή τομέα να έχει πρωταρχικό ρόλο αλλά και η βιομηχανία εξακολουθεί να ασκήσει σημαντική πίεση. Τομείς, όπως οι υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις και οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό και το εμπόριο διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην οικονομία της πόλης. Η Βαρκελώνη είναι μια πόλη με πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, ποιότητα αρχιτεκτονικής και υψηλά επίπεδα κοινωνικής συνοχής. Από τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά δημιουργήματα, είναι τα έργα του αρχιτέκτονα Gaudí, της εποχής του μοντερνισμού, ενώ από τη σύγχρονη αρχιτεκτονική παρατηρούμε τον ουρανοξύστη Torre Agbar. Την πολιτιστική υποδομή της πόλης συμπληρώνουν σημαντικά μεταφορικά έργα όπως είναι η επέκταση του λιμανιού (2006), η δημιουργία του τραμ το 2004 και η επέκτασή του (2006), η ολοκλήρωση της υψηλής ταχύτητας σιδηροδρομικής σύνδεσης AVE στην περιοχή Sagrera (2008) και ο νέος τερματικός σταθμός του αεροδρομίου (2009).

Το κύριο χαρακτηριστικό της αστικής πολιτικής της πόλης τις τελευταίες δεκαετίες, ήταν τα μικρής κλίμακας προγράμματα και έργα για να καλυφθούν οι ελλείψεις σε βασικές υποδομές. Η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων, ανέτρεψε αυτό το σκητικό με μεγάλα έργα αστικής αναδιάρθρωσης. Η διοργάνωση των Αγώνων επηρέασε την οικονομία, την τουριστική ζήτηση, το αστικό περιβάλλον και τη διεθνή εικόνα και προβολή της πόλης. Με την ανάληψη των Αγώνων, καταβλήθηκε μια προσπάθεια, ώστε οι επενδύσεις να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο μιας μακρόχρονης αποδοτικότητας προς όφελος της ίδιας της πόλης. Η στρατηγική σχεδιασμού των Αγώνων είχε ως βάση του τέσσερις κύριες Ολυμπιακές περιοχές:

5. περιοχή στο βουνό Montjuic (Ανέλια Ολίμπικα- L' Estadi Olímpic)
6. περιοχή Valle de Hebron
7. περιοχή Diagonal και
8. περιοχή Parc de Mar (Villa Olimpica, Port Olímpic, Moll de la Fiesta)

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναμόρφωσης του αστικού τοπίου, οι κατευθύνσεις στράφηκαν στην προβολή των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της πόλης. Η Βαρκελώνη αποτελεί σήμερα ένα δημοφιλή τουριστικό προορισμό, συγκεκριμένα, το

διάστημα 1993-2007 επισκέφτηκαν τη Βαρκελώνη περίπου 58.1 εκατ. τουρίστες, αύξηση της τάξης του 190%. Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων την τελευταία δεκαετία σημείωσε σημαντική αύξηση της τάξης του 220%, ενώ ο αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών αυξήθηκε 100%. Επιπρόσθετα αυξήθηκαν ο επαγγελματικός τουρισμός 120,7%, ο συνεδριακός τουρισμός 260%) και ο πολιτιστικός τουρισμός 250,6%.

Το συνολικό αποτέλεσμα από τις αστικές μεταμορφώσεις που έλαβαν χώρα στην Βαρκελώνη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990 (που τροφοδοτούνται από την Διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992) είναι πολύ θετικό και για πολλούς αποτέλεσε αυτό που αποκαλούν «Μοντέλο Βαρκελώνης» για το σχεδιασμό και την διαχείριση των πόλεων.

Ο στόχος της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων, που δεν ήταν άλλος από την βελτίωση της εικόνας της πόλης σε διεθνές επίπεδο και στη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και δυναμικής πόλης, επιτεύχθηκε λόγω σωστής εκμετάλλευσης των δραστικών ευκαιριών που παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια και μετά την διοργάνωση των Ολυμπιακών.

Μετά τη θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της δημιουργικής πόλης, προχωρήσαμε στην αξιολόγηση της Βαρκελώνης ως ένα τέτοιο μοντέλο πόλης. Όπως προέκυψε από την ανάλυση του 4^{ου} κεφαλαίου, η Βαρκελώνη μπορεί να χαρακτηριστεί *δημιουργική πόλη*. Πληροί το σύνολο σχεδόν των κριτηρίων στα οποία κατάλήξαμε στο 1^ο κεφάλαιο. Είναι μια από τις πιο επιτυχημένες *πόλεις της γνώσης*, παράλληλα αποτελεί «πολιτιστική πρωτεύουσα» της Ευρώπης και Η Βαρκελώνη, κατά τη μακρά ιστορία της έχει δημιουργήσει μια σημαντική υποδομή στα λεγόμενα του δημιουργικού τομέα και με αφορμή τη διοργάνωση του Φεστιβάλ Καινοτομίας, σηματοδοτείται μια νέα ευκαιρία για την ανταλλαγή ιδεών με άλλες πόλεις και να επεκτείνει περαιτέρω τη δημιουργικότητα ως κινητήρια δύναμη για την κοινωνική και την οικονομική πρόοδο του μέλλοντος

Το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της πόλης αλλάζει και προσανατολίζεται προς τη *νέα αστική οικονομία*. Τόσο και το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα στο ΑΕΠ [σε επίπεδο Καταλονίας, (πίνακας 2.4 και 2.5)], όσο και η απασχόληση στον τριτογενή τομέα, ολοένα και αυξάνονται (πίνακας 4.1). Ειδικότερα, η απασχόληση σε επιχειρήσεις έντασης γνώσης κατέχει σημαντικό ποσοστό επί του συνόλου (πίνακας

4.5). Σημαντικός είναι και ο ρυθμός ανάπτυξης της απασχόλησης στον ανά πέντε τομέα (πίνακας 4.3) και η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία των πολιτιστικών βιομηχανιών (πίνακας 4.6). Λόγω του επιχειρηματικού περιβάλλοντος που έχει δημιουργηθεί στην πόλη αλλά και της ποιότητας ζωής που προσφέρει, κατατάσσεται στην 5^η θέση της ευρωπαϊκής κατάταξης, ως προς την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης.

Στη Βαρκελώνη οι δημιουργικές βιομηχανίες έχουν γίνει ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της πόλης, με μακρά ιστορία στην καινοτομία και τη δημιουργικότητα. Είναι ασφαλές να πούμε ότι σήμερα η Βαρκελώνη είναι πολιτισμικά ισχυρή και πυκνή, κυρίως χάρη στο γεγονός ότι ο πολιτισμός έχει τεθεί στο κέντρο της αστικής ανάπτυξης μέσω των πολιτιστικών πολιτικών που είναι δεσμευμένες με την καινοτομία, τη δημιουργικότητα και τη συνύπαρξη. Κάποια ενδεικτικά παραδείγματα δημιουργικών βιομηχανιών στην πόλη είναι το *22@ Barcelona Project*, το *Επιχειρηματικό Κέντρο Glòries*, το *Hangar*, το *MACBA*, το *Torre Collserola*, το *Primavera Sound Festival* κ.λπ.

Η Βαρκελώνη προσεγγίζει το πρότυπο της σύγχρονης και εθνικά πολυμορφικής πόλης. Λίγες πόλεις στον κόσμο ταιριάζουν καλύτερα από ότι η Βαρκελώνη, στο πρότυπο της σύγχρονης και εθνικά πολυμορφικής πόλης. Η Βαρκελώνη έγινε ένα πολιτιστικό είδωλο- ένα από τα λίγα μέρη όπου η πόλη είναι ένα ζωντανό έργο τέχνης. Στις 'ζωντανές' πόλεις η σύγχρονη δημιουργικότητα είναι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό. Είναι η πόλη του Μοντερνισμού, του αθλητισμού (λόγω και των πολλών αθλητικών διοργανώσεων του 2003), πόλη μνημειακού χαρακτήρα, πολιτιστική, κοσμοπολίτικη και ζωντανή. Η ιδιαιτερότητα της πόλης αντικατοπτρίζεται τόσο στο σύνολό της, όσο και στις επιμέρους συνοικίες και γειτονιές της.

Η στρατηγική της Βαρκελώνης, ενισχύεται από την ύπαρξη ισχυρής ηγεσίας και διακυβέρνησης. Αν και η δημιουργικότητα τέθηκε σαν όραμα για την πόλη με το Στρατηγικό Μητροπολιτικό Σχέδιο το 2003, από τότε έχουν θεσμοθετηθεί και κάποια τομεακά σχέδια, όπως είναι το *6^ο Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica 2008-2011*, για την καινοτομία και το *Nuevos Acentos 2006 - Plan Estratégico de Cultura de Barcelona*, που αφορά τον πολιτισμό. Από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ξεκίνησε η συνεργασία του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, πρωτοβουλία που χρησιμοποιείται και στην παρούσα στρατηγική της πόλης για τη δημιουργικότητα. Συγκεκριμένα, οι τοπικές αρχές της

πόλης έχουν προχωρήσει σε 10 Πλατφόρμες συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικού τομέα. ενδεικτικά: Πλατφόρμα Γνώσης και Ανάπτυξης, Terminal B, Barcelona Activa κ.λπ.

Προτεραιότητα της Βαρκελώνης, είναι η ανανέωση και η δημιουργία δημόσιων χώρων, εξ' αιτίας ακριβώς της σημασίας τους για την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος. Τα τελευταία χρόνια έχουν υλοποιηθεί στη Βαρκελώνη εκατόν εξήντα επεμβάσεις, που αφορούν πάρκα, πλατείες, δρόμοι. Οι δημόσιοι χώροι της πόλης έχουν αφομοιώσει τη μακρά ιστορία της και της δίνουν ζωτικότητα ομορφιά και συνοχή.

Έπειτα, από τη θεωρητική και την πρακτική προσέγγιση-μέσα από τη Βαρκελώνη- της έννοιας της *δημιουργική πόλης*, καταλήγουμε σε κάποιους βασικούς άξονες, στους οποίους θεωρούμε ότι πρέπει να στηριχθεί η στρατηγική μιας πόλης για να αποκτήσει δημιουργικό χαρακτήρα. Οι άξονες αυτοί είναι:

1. *Ενθάρρυνση και ενίσχυση της καινοτομίας*
2. *Επένδυση στον τομέα του πολιτισμού*
3. *Ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης*
4. *Διακυβέρνηση*
5. *Αλλαγή του μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης*
6. *Αξιοποίηση και δημιουργία δημόσιων χώρων*

Καταληκτικά, η *δημιουργική πόλη* δεν είναι η τελική λύση σε όλα τα αστικά προβλήματα, αλλά είναι ένα εργαλείο στρατηγικού πολεοδομικού σχεδιασμού που αν χρησιμοποιηθεί καταλλήλως μπορεί να βοηθήσει στην αστική ανάπτυξη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΟΥ 1992

Όπως είναι λογικό, οι Ολυμπιακοί Αγώνες επηρεάζουν την χώρα και κυρίως την πόλη που τους φιλοξενεί, μιας και αποτελούν τη σημαντικότερη έκφραση των αθλητικών διοργανώσεων. Στην περίπτωση της Βαρκελώνης οι εικοστοί πέμπτοι Ολυμπιακοί Αγώνες που διοργανώθηκαν το 1992, την επηρέασαν σημαντικά και λειτούργησαν ως κίνητρο για μεγάλες αλλαγές σε ολόκληρη την πόλη αλλά και σε όλους τους τομείς (Στεφανίδου, 2006).

Η Βαρκελώνη στις 17 Οκτωβρίου 1986 ανακηρύχθηκε με 47 ψήφους πόλη - ανάδοχος των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992 (Γιαγκούλα και Γουγουλάκης, 2008). Ήταν ταυτόχρονα μια λαμπρή αθλητική γιορτή και ένα καλαίσθητο στις μη αθλητικές του όψεις υπερθέαμα (<http://www.gsp.org.cyl>). Για πρώτη φορά σε τρεις δεκαετίες δεν υπήρξε κάποιο μποϊκοτάζ σε Αγώνες. (<http://www.britannica.com>). Βέβαια, η συνύπαρξη βασικών πολιτικών παραγόντων στη Βαρκελώνη της δεκαετίας 1980 – 1990 (οι δημοτικές αρχές της πόλης με δήμαρχο τον Maragall, ο επικεφαλής της Ολυμπιακής Οργανωτικής Επιτροπής και το σοσιαλιστικό κόμμα της Καταλονίας), προκαλούσαν φόβους για δημιουργία έντονων πολιτικών προβλημάτων (<http://www.gsp.org.cy>). Παρά όμως τις ειδικές αυτές πολιτικές συνθήκες αλλά και τις δραματικές πολιτικές αλλαγές που είχαν σαρώσει όλη την Ανατολική Ευρώπη οι Ολυμπιακοί Αγώνες πραγματοποιήθηκαν με μεγάλη επιτυχία (<http://www.britannica.com>).

Οι Αγώνες ξεκίνησαν στις 25 Ιουλίου και διήρκησαν έως τις 9 Αυγούστου (<http://www.gsp.org.cy>). Οι χώρες που έλαβαν μέρος ήταν 169 και η συμμετοχή των αθλητών έφτασε τους 9.356, από τους οποίους οι 2.704 ήταν γυναίκες και οι 6.652 άνδρες (<http://www.gsp.org.cy>). Αξίζει να αναφερθεί ότι, στους Ολυμπιακούς αγωνίστηκαν αθλητές από την πρώην Σοβιετική Ένωση ως «ενωμένη ομάδα» για τελευταία φορά, ενώ η Γερμανία αγωνίστηκε για πρώτη φορά από το 1969 ως ενιαία χώρα (<http://history1900s.about.com>). Επιπλέον, η Λετονία, η Λιθουανία, η Εσθονία και η Κροατία αγωνίστηκαν ως ανεξάρτητες χώρες, ενώ επιτράπηκε η ατομική συμμετοχή αθλητών από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, παρά την απαγόρευση στη Γιουγκοσλαβία να λάβει μέρος στους Αγώνες ως έθνος (<http://www.britannica.com>).

Τέλος, η Νότια Αφρική επανεντάχθηκε στους Αγώνες, η οποία είχε αποκλειστεί σε προηγούμενους Ολυμπιακούς λόγω φυλετικών διακρίσεων (<http://history1900s.about.com>).

Η COOB, που αποτέλεσε την Οργανωτική Επιτροπή και συγχρόνως την υπεύθυνη για την ομαλή διεξαγωγή των 25^{ων} Ολυμπιακών Αγώνων, έκανε σύμβαση με το Συμβούλιο της πόλης της Βαρκελώνης για να επενδύσει τους πόρους του σε τοποθεσίες της πόλης. Ο στόχος ήταν η κατασκευή και χρήση εγκαταστάσεων για τους Αγώνες και στην συνέχεια η απόδοση τους στους πολίτες (Στεφανίδου, 2006).

Οικοδεσπότης των Αγώνων ήταν ο ισπανός πρόεδρος της ΔΟΕ Juan Antonio Samaranc. Αξέχαστη θα παραμείνει η τελετή έναρξης με τον παραπληγικό αθλητή της τοξοβολίας Antonio Robollo να μεταδίδει με μια σπουδαία βολή τη φλόγα στο βωμό του σταδίου. Την έναρξη παρακολούθησαν 65.000 θεατές και 3.500.000 τηλεθεατές. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι, την Ολυμπιάδα κάλυψε ο πρωτοφανής αριθμός των 13.082 εκπροσώπων της δημοσιογραφίας, ενώ ο αριθμός των εθελοντών ήταν 34.548 (<http://www.gsp.org.cy>).

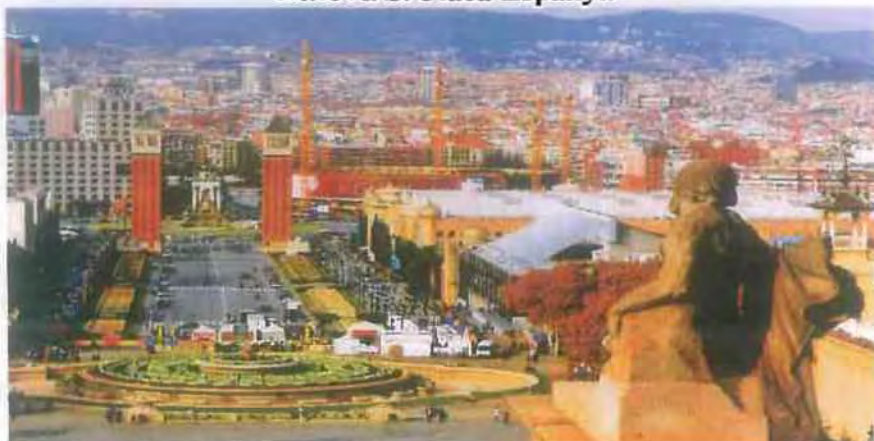
Β. ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Σχέδιο Cerda

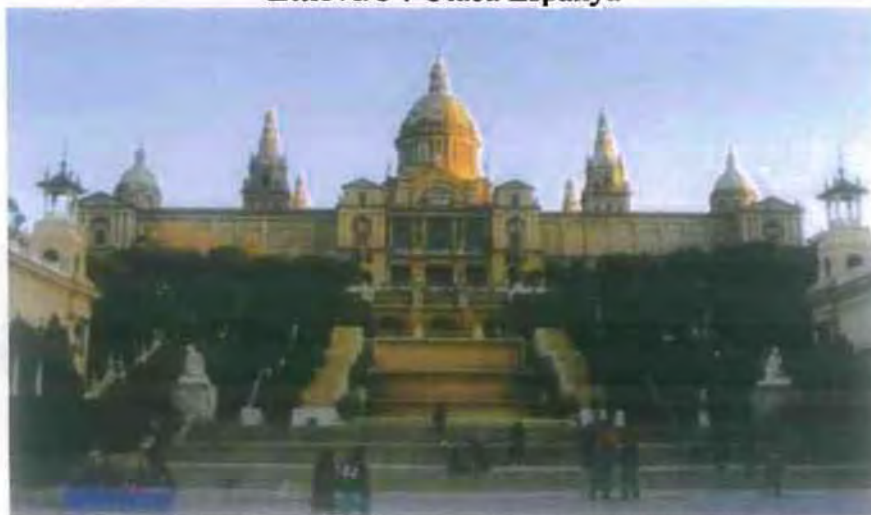
Πηγή: <http://la.streetsblog.org/wp-content/uploads/cerda.jpg>

Εικόνα 2: Placa Espanya

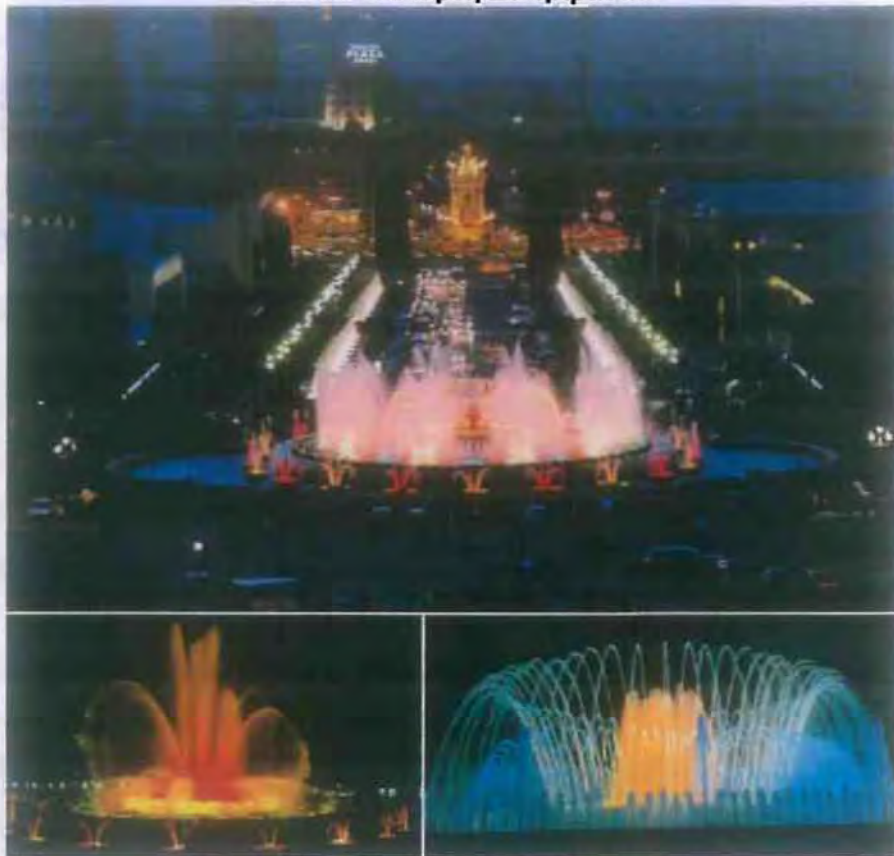
Πηγή: http://farm1.static.flickr.com/78/384995981_c00075f640_o.jpg

Εικόνα 3 : Placa Espanya

Πηγή: <http://www.motoliam.com/photos/ML1832-thumb.jpg>

Εικόνα 4: Γιορτή Σιντριβανιών

Πηγή: <http://i45.tinypic.com/xqe2w1.jpg>

Εικόνα 5: Σιντριβανιών

Πηγή:
<http://www.barcelonaexperience.com/images/spot%20light/bigPics/fountain/bbarcelonaFountainNight6445.jpg>

Εικόνα 6: Γιορτή Σιντριβανιών

Πηγή: <http://hotelpulitzerbarcelona.files.wordpress.com/2009/08/montjuicfoto.jpg>

Εικόνα 7: Γιορτή Σιντριβανιών

Πηγή: <http://www.world-pictures.nl/images/spain/port-vell.jpg>

Εικόνα 8 : 'Fish'

Εικόνα 9: Το Ολυμπιακό Χωριό

Πηγή: http://farm1.static.flickr.com/22/41724199_a47cb9239e.jpg
http://farm4.static.flickr.com/3456/3760229121_f42edabdd5.jpg

Εικόνα 10: Plaza Glories

Πηγή: http://www.urbanbuddy.com/wp-content/uploads/2009/12/Virtual_Rendering_Glories_2.jpg

Εικόνα 11: Ολυμπιακό Χωριό

Πηγή: http://www.kanter-eng.eu/Website/Barcelona_files/olympic%20village%20Barcelona,Spain%201990.jpeg

Εικόνα 12: Torre Agbar

Πηγή: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/99/Spain.Catalonia.Barcelona.Vista.Torre.Agbar.jpg>

Εικόνα 13: Park Guell

Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνα 14: Park Guell

Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνες 15 & 16: Casa Batlo

Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνες 17, 18, 19, 20 & 21 : Park Guell

Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνες 22 & 23: La Sagrada Familia

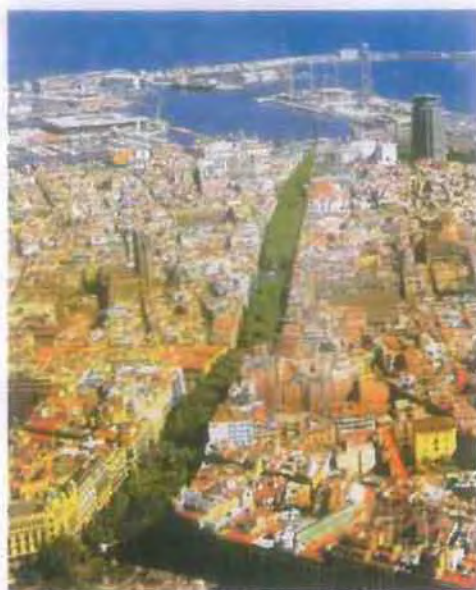
Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνες 24,25 & 26: Placa de Catalunya

Πηγή: <http://www.holiday-beds-direct.com/images/resorts/Plaza%20Catalunya%203.jpg>

Εικόνες: 27, 28 & 29: La Rampla

Πηγή: <http://www.spain4uk.co.uk/images/barcelona/la-rambla-barcelona.jpg>

Εικόνες 30 & 31: Παραλίες της Βαρκελώνης

Πηγή: <http://www.iqholidays.com/assets/Barceloneta.jpg>

Εικόνες 32, 33 & 34: Παραλίες της Βαρκελώνης

Πηγή: <http://www.iqholidays.com/assets/Barceloneta.jpg>

Εικόνες 35, 36 & 37: Παραλιακό μέτωπο Βαρκελώνης

Πηγή: <http://www.planetware.com/i/photo/moll-de-la-fusta-barcelona-e1487.jpg>

Εικόνα 38:Port Vell

Εικόνα 39: Άγαλμα του Κολόμβου

Πηγή: <http://www.iqholidays.com/assets/Barceloneta.jpg>

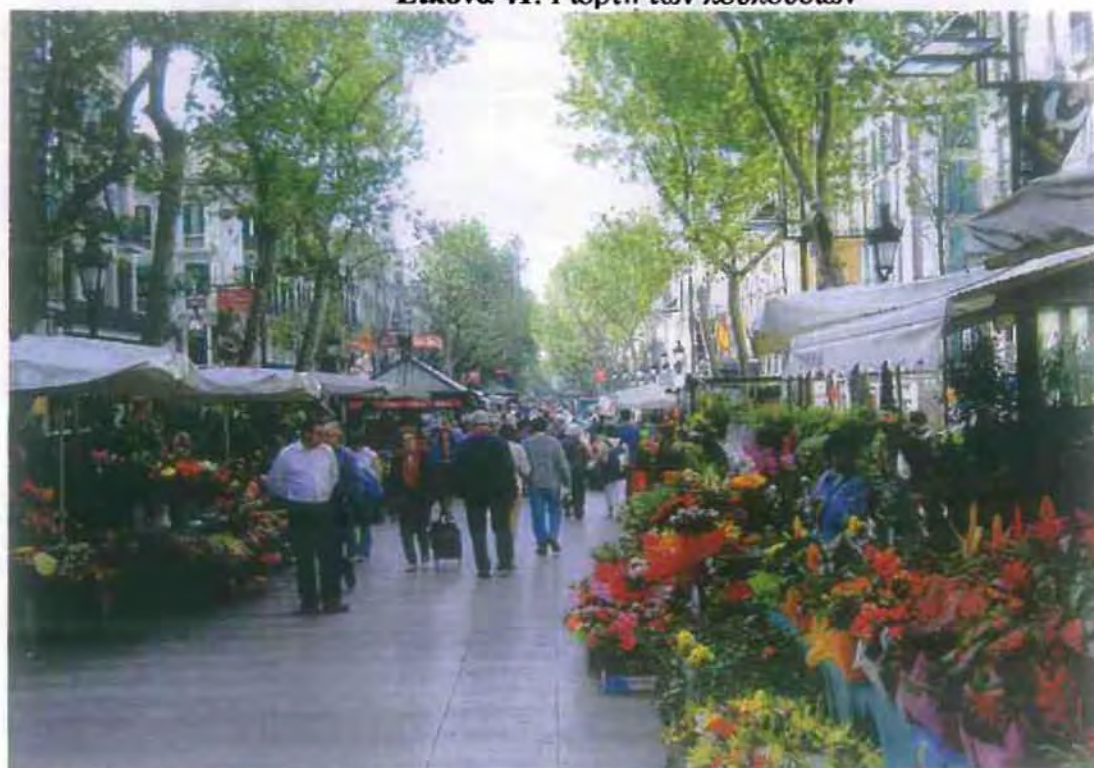

Εικόνα 40: Park Cituantella

Πηγή: Balasch, 2006

Εικόνα 41: Γιορτή των λουλουδιών

Πηγή: <http://sarahmccoy.files.wordpress.com/2009/07/las-ramblas.jpg>

Εικόνες 42, 43 & 44: Rampla del Mar

Πηγή: http://www.pangea.org/~rbarlam/wq_acollida/activitat_3_fitxers/moll_fusta.jpg

Εικόνα 45: Moll de la Fusta

Πηγή: <http://www.planetware.com/i/photo/moll-de-la-fusta-barcelona-e1487.jpg>

Εικόνα 46: Rampla del Mar

Πηγή: <http://www.planetware.com/i/photo/moll-de-la-fusta-barcelona-e1487.jpg>

Εικόνες 47: Moll de la Fiesta

Πηγή: <http://www.come2bcn.com/blog/eng/image.axd?picture=2009%2F9%2FPort-Vell.Barcelona.jpg>

Εικόνα 48: La Gamba sculpture

Εικόνα 49: Moll de la Fiesta

Πηγή: <http://www.cursos.org/fotos/bcn/Puerto%20escultura%20Moll%20de%20la%20fusta.JPG>

Εικόνα 50: MACBA

Πηγή: <http://www.metamute.org/files/images/0001.preview.jpg>

Εικόνα 51: Diagonal Mar

Πηγή: http://farm1.static.flickr.com/169/384922637_0abccb2bfc.jpg

Εικόνα 52: Diagonal Mar

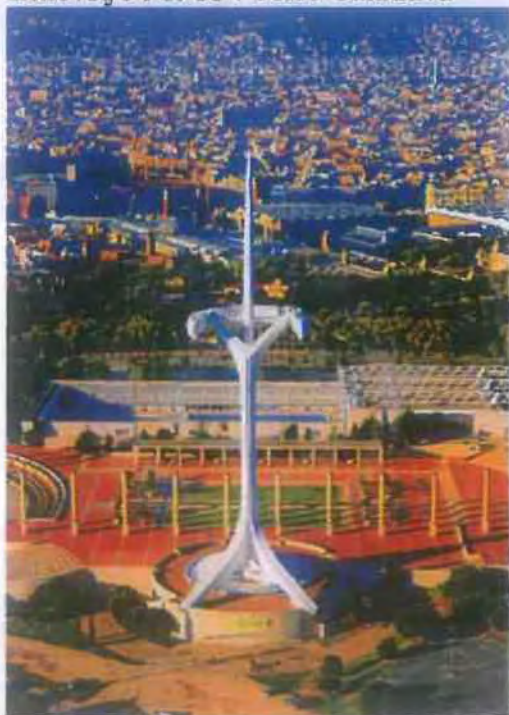
Πηγή: <http://artonpieceofmind.files.wordpress.com/2009/10/parc-diagonal-mar-01-470x315.jpg>

Εικόνα 53: Poble Espaniol

Πηγή: <http://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/01/02/bd/ed/castell-de-montjuic.jpg>

Εικόνες 54 & 55 : Torre Calatrava

Πηγή: http://www.concierge.com/images/destinations/destinationguide/europe/spain/barcelona/barcelona/barcelona_002p.jpg

Εικόνα 56 & 57: Ολυμπιακό Στάδιο Βαρκελώνης, Μοντjuic

Πηγή: http://www.barcelona.com/barcelona_directory/monuments/olympic_stadium

Πηγή: <http://www.rent4days.com/blog/wp-content/uploads/2009/04/montjuic-barcelona-ebl1441.jpg>

Εικόνα 58

Πηγή: http://farm1.static.flickr.com/95/246908258_a06a305712_o.jpg

Γ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Το παρακάτω υλικό αποτελεί προσωπικό αρχείο

Φωτογραφία 1: La Sagrada Familia

Φωτογραφία 2: Μακέτα Παραλιακού μετώπου

Φωτογραφία 3: Park Guell

Φωτογραφία 4: Ψηφιδωτο στο Park Guell

Φωτογραφία 5 & 6: Rampla del Mar

Φωτογραφία 7: Γιορτή των Σιντριβανιών

Φωτογραφία 8: 'Οι καλλιτέχνες του δρόμου'

Φωτογραφία 9: Forum 2004

Φωτογραφία 10: Πανοραμική άποψη της πόλης

Φωτογραφία 11: Το Τελεφερικ

Φωτογραφία 12: El Poble Espaniol

Φωτογραφία 13: Torre Calatrava

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- ♦ Βεράνη, Ε. και Πιτσιάβα-Λατινοπούλου, Μ. (2009) 'Οι επιπτώσεις της λειτουργίας των λιμανιών στον αστικό χώρο: Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης', 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
- ♦ Βλαχοπούλου, Χ. και Δέφνερ, Α. (2009) 'Δημιουργικές πόλεις: από τη θεωρία στο σχεδιασμό', 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
- ♦ Γετίμης, Π. (1999) 'Αστικές πολιτικές και κοινωνικά κινήματα στις πόλεις', στο Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 359-369.
- ♦ Γιαγκούλα, Ι. και Γουγουλάκης, Γ. (2008) *Barcelona* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: https://courses.arch.ntua.gr/fsr/116142/Giagkoula_Gougoulakis.pdf> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Γοσποδίνη, Α. και Μπεριάτος, Η.(2006) 'Τα αναδυόμενα «Διεθνο-τοπικοποιημένα» Αστικά τοπία: Η περίπτωση της Αθήνας 2004' , στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος (επ.) *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*, Αθήνα: Κριτική, 168-182.
- ♦ Γοσποδίνη, Α. (2006) 'Σκιαγραφώντας, ερμηνεύοντας και ταξινομώντας τα νέα τοπία της μεταβιομηχανικής πόλης', στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος (επ.) *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*, Αθήνα: Κριτική, 26-50.
- ♦ Γοσποδίνη, Α. (2009) 'Αστικός Σχεδιασμός: Προκλήσεις και Νέοι Ορίζοντες', στο 25 *Κείμενα για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη του χώρου*, Συλλογικός τόμος ΤΜΧΠΠΑ για τα 20 χρόνια λειτουργίας.
- ♦ Δέφνερ, Α. (1999) 'Πολιτιστικός τουρισμός και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου: Η επίδραση στις λειτουργίες των πόλεων', στο Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 117-155.

- Δέφνερ, Α.Μ. (2008) *Στρατηγικές Ανάπτυξης και Διαχείρισης των πόλεων Σημειώσεις*, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- ♦ Ζωγράφος, Γ.Δ. και Δέφνερ, Α.Μ. (2009) ‘Μεσογειακές πόλεις: Η ιστορικότητα ως μέσο ανάπτυξης του τουρισμού’, 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
  - ♦ Καραγιαννάκης, Γ. (2007) ‘Η Πολεοδομική Διάσταση της Διοργάνωσης Ειδικών Γεγονότων: Ο Θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης και το παράδειγμα της Πάτρας, Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2006’ , Διπλωματική εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ
  - ♦ Κατσάρα, Α. και Γοσποδίνη, Α. (2009) ‘ Νέες τεχνολογίες, χωρικοί και μορφολογικοί μετασχηματισμοί των πόλεων’, 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
  - ♦ Κουρτέσης, Α. (2008) ‘Δημιουργικές πόλεις και Θεσσαλονίκη: Μια αρχική Θεώρηση’, στο Γ. Καυκαλάς, Α. Λαμπριανίδης, Ν. Παπαμίχος (επ.) *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο- Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών*, Αθήνα: Κριτική, 265-293.
  - ♦ Κωστάκη, Τ.Θ. (2009) ‘Οργανωμένη αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων και συνόλων και κοινωνική συμμετοχή, ως εργαλεία ανάπλασης, αναβάθμισης και διαχείρισης των αστικών κέντρων’, 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
  - ♦ Λουκαΐτου-Σιδέρη, Α. (2006) ‘Πολιτιστικά τοπία και πολιτιστικές στρατηγικές: Η Αμερικανική εμπειρία’, στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος (επ.) *Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη*, Αθήνα: Κριτική, 52-68.
  - ♦ Μαλεκκίδου, Ε. (2009) ‘Παγκόσμια Γεγονότα - Χωρική και Οικονομική Ανάπτυξη: Λονδίνο και Ολυμπιακοί Αγώνες 2012’, Διπλωματική Εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ

- Μαντίδη, Λ. (2003) 'Ολυμπιακοί Αγώνες 2004: οι κοινωνικοοικονομικές και χωρικές επιπτώσεις στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου', Διπλωματική εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ
- ♦ Μηλιώνης, Σ. (2004) *Στρατηγικές Αστικής Ανάπτυξης και Διοργάνωση Διεθνών Αθλητικών και άλλων Εκδηλώσεων*, [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://thesis.ekt.gr/content/index.jsp?id=16231&p=1>> [πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Μπάμπαλου-Νουκάκη, Μ. (2003) *Για το δημόσιο υπαίθριο χώρο της πόλης: το παράδειγμα της Βαρκελώνης* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: courses.arch.ntua.gr/fsr/106440/barkeloni_final.pdf> [πρόσβαση 7 Φεβρουαρίου 2010]
  - ♦ Μπέλλας, Κ. (2007) 'Μεγάλα Γεγονότα και Ζητήματα Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Διαχείρισης: η περίπτωση της Πάτρας ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2006', Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ
  - ♦ Οικονόμου, Δ. (2007) *Χωροταξική Πολιτική Σημειώσεις*, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
  - ♦ Παπαϊωάννου, Α. (2009) 'Χωρική Ανάπτυξη μεταξύ ανταγωνιστικότητας και συνοχής. Το παράδειγμα της Αθήνας και οι επιπτώσεις στην χωρική δομή της χώρας', 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
  - ♦ Πετράκος, Γ. και Οικονόμου, Δ. (1999) 'Διεθνοποίηση και διαρθρωτικές αλλαγές στο Ευρωπαϊκό σύστημα αστικών κέντρων', στο Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 13-44.
  - ♦ Σκάγιαννης, Π. (1999) 'Πόλεις και Τηλεπικοινωνίες', στο Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάλυσης και πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 231-245.
  - ♦ Στεφανίδου, Γ. (2006) 'Μεταολυμπιακή Αξιοποίηση: Η Περίπτωση του Ελληνικού', Διπλωματική εργασία, Βόλος: ΤΜΧΠΠΑ

- Busquets, J. (1998) 'Barcelona: strategie urbane alla scala intermedia', στο Γ. Σημαιοφορίδης και F. Infussi (επ.) *Πρόγραμμα Ηρακλής : οι προκλήσεις της ελληνικής πόλης = Programma Heracles : le sfide della citta greca*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 112-119
- ♦ Healey, P. (2008) 'Αναπτύσσοντας τις ποιότητες του αστικού χώρου: Νέες Προκλήσεις για την πόλη', στο Γ. Καυκαλάς, Λ. Λαμπριανίδης, Ν. Παπαμίχος (επ.) *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο- Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών*, Αθήνα: Κριτική, 425-446.
  - ♦ Simonis, D. (επ.) (2002/2009) *Traveler Βαρκελώνη*, Washington: National Geographic Society
  - ♦ Swyngedouw, E. (2008) 'Οι πόλεις στο μεταίχμιο: Επανατοποθέτηση της πόλης στον 21^ο αιώνα', στο Γ. Καυκαλάς, Λ. Λαμπριανίδης, Ν. Παπαμίχος (επ.) *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο- Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών*, Αθήνα: Κριτική, 69-94.

Ξενόγλωσση

- ♦ Ajuntament de Barcelona (2009) *City of Barcelona 2008 Annual Report* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://w3.bcn.es/fitxers/ajuntament/informeanualang3.536.pdf>> [πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Ajuntament de Barcelona (2010) *Barcelona Data Sheet 2009* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://w3.bcn.es/fitxers/bcn-negocis/datasheet2009.752.pdf>> [πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Albert, J.R. (2006) *Barcelona et al. Old and New Public Spaces. Real or Simulacra?* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.docstoc.com/docs/23474678/Barcelona-et-al>> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ AQR (2005) *Follow-up Indicators of the Barcelona Metropolitan Strategic Plan 2005* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.bcn2000.es/Usuarios/43B94/archivos/EVE/Follow-up_indicators_of_the_PEMB_2005.pdf> [πρόσβαση 2 Φεβρουαρίου 2010]

Acree (2007) *The city of marvels? Multiple endeavours towards competitiveness in Barcelona. Pathways to creative and knowledge-based regions 2009 ACRE report WP2.2* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www2.fmg.uva.nl/ACRE/results/documents/WP2.2Barcelona_FINAL.pdf> [πρόσβαση 20 Ιανουαρίου 2010]

- ♦ Bakouros, Y. και Demetriadou, V. (2001) 'Innovation management techniques: A Strategic Tool for SMEs in an Innovate Region', στο Y. Bakouros, P. Skayannis και Y. Stamboulis (επ.) *Entrepreneurship and Innovation policies in the European periphery, a research agenda*, Volos: University of Thessaly Press, 161-172.
- ♦ Balasch, E. (2006) *Gaudi*, Barcelona: Ediciones Aldeasa
- Balibrea, M. (2001) 'Urbanism, culture and the post-industrial city: Challenging the 'Barcelona Model' *Journal of Spanish Cultural Studies*, 2(2), 187-210
- Brunet, F. (1995) *An Economic Analysis of the Barcelona '92 Olympic Games: Resources, Financing, and Impact* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp030_eng.pdf > [πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2010].
- Bell, D. (1973) *The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecast*, New York: Basic Books
- ♦ Bontje, M. and Pareja, M. (2007) *Attracting creative knowledge: strategies towards competitiveness in Amsterdam and Barcelona* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.enhr2007rotterdam.nl/documents/W11_paper_Bontje_Pareja.pdf> [πρόσβαση 9 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Brecknock, R. (2004) *Creative Capital: creative industries in the "creative city" Practices* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.brecknockconsulting.com.au/07_downloads/Creative%20Capital-Brecknock%202003.pdf> [πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2009]
- ♦ Cahyadi, G. and TenBrink, S. (2004) *Barcelona Metropolitan Economic Strategy* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.globalurban.org/GUD%20Barcelona%20MES%20Report.pdf>> [πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2010].

- Calavita, N. and Ferrer, A. (2000) *Behind Barcelona's success story Citizen Movements and Planners' Power* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.ub.edu/escult/doctorat/html/lecturas/calavita.pdf>> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Carbonell, J. (2005) *The Olympic Village, ten years on Barcelona: the legacy of the Games 1992-2002* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp087_eng.pdf> [πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2010].
  - ♦ Cashman, R. (1998) *Olympic Legacy in an Olympic City: Monuments, Museums and Memory* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR1998m.pdf> > [πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2010].
  - ♦ Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society*, Oxford: Blackwell
  - ♦ Chatterton, P. (2000) 'Will the real Creative City please stand up?', *City*, 4(3) 390-397.
  - ♦ COHRE, Centre on Housing Rights and Evictions (2007) *Barcelona 1992: International Events and Housing Rights : a Focus on the Olympic Games* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.cohre.org/store/attachments/Barcelona_background_paper.pdf> [πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2010].
  - ♦ Costa, P., Magalhães, M., Vasconcelos, B. e Sugahara, G., (2006) *On 'Creative Cities' governance models: a comparative approach planning* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://loki.iscte.pt:8080/dspace/bitstream/10071/512/1/wp54-2006.pdf> > [πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2009]
  - ♦ Csikszentmihalyi, M. (1996) *Creativity: flow and the psychology of discovery and invention*, New York: HarperPerennial
  - ♦ Cunningham, S. (2001) *From Cultural to Creative Industries: Theory, Industry, and Policy Implications* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.myrna.com.au/cps/rde/papp/motoringPoll:motoringPoll/http://eprints.qut.edu.au/588/1/cunningham_from.pdf> [πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2010]

- Daisuke, A. (2003) *Olympic Games as Planning Culture: Perspectives from Tokyo (1964) and Barcelona (1992)* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.ifhp2007copenhagen.dk/Components/GetMedia.aspx?id=013f92f2-657c-49c1-b501-c72dddd9a04c>> [πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Duxbury, N. (2004) *Creative Cities: Principles and Practices* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.cprn.com/documents/31347_en.pdf> [πρόσβαση 21 Δεκεμβρίου 2009]
  - ♦ Garcia-Ramon, M. and Albet, A. (2000) *Pre-Olympic and post-Olympic Barcelona, a 'model' for urban regeneration today* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.envplan.com/epa/editorials/a3331.pdf>> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Gomez, M. (1998) *Reflective Images: The Case of Urban Regeneration in Glasgow and Bilbao* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/1MVictoriaGomezIJURR1998.pdf>> [πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2010]
  - ♦ Gonzalez, S. (2006) *Scalar Narratives in Bilbao: A Cultural Politics of Scales Approach to the Study of Urban Policy* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/Scalar%20Narratives%20in%20Bilbao_SaraGlez.pdf> [πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2010]
  - ♦ Gorgülü, T. (2008) *Creativity, creative cities, created architecture* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.az.itu.edu.tr/downloads/papers/vol04-02/pdf/09-gorgulu-04-02.pdf>> [πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Gospodini, A. (2002) 'European cities in competition and the new 'uses' of urban design', *Journal of Urban Design*, vol.7, No.1: 59-74 .
  - ♦ Florida, R. (2002) *The Rise of the Creative Class* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <file:///C:/DOCUME~1/Maria/LOCALS~1/Temp/The%20Rise%20of%20the%20Creative%20Class%20by%20Richard%20Florida.htm>> [πρόσβαση 7 Δεκεμβρίου 2009]
  - ♦ Florida, R. (2005) *Cities and the Creative Class*, London and New York: Routledge

- Hall, P. (2009) *The Age of the City: The Challenge for Creative Cities* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://worldscibooks.com/etextbook/7398/7398_chap04.pdf> [πρόσβαση 7 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Hansen, A.L., Andersen, H. and Clark, E. (2001) *Creative Copenhagen: Globalization, Urban Governance and Social Change* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://people.plan.aau.dk/~05um0702/Tuzzi/Litterature/Creative%20class/Creative%20Copenhagen%3b%20Globalization,Urban%20Government%20and%20social%20change.pdf>> [πρόσβαση 2 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Hartley, J. (2005) 'Creative Identities', στο J. Hartley (επ.) *Creative Industries*, Malden, Oxford: Blackwell, 106-116.
- ♦ Harvey, D. (1996) *Justice, Nature & the Geography of Difference*, Oxford: Blackwell
- ♦ Heßler, M. (2008) *Cities and creative milieus* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL:<http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/527/1/HESSLER.pdf>> [πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2009]
- ♦ Hesmondhalgh, D. (2002/2007) *The cultural industries*, London: Sage
- ♦ Howkins, J. (2001) *The Creative Economy: How People Make Money From Ideas*, London: Penguin
- ♦ Kent, C. (2002) 'From Pleasure Gardens to Space Dures: Continuity and Change in Barcelona's public spaces', *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*, vol. 6, 221-244
- ♦ Kunzmann, K. (2004) *Culture, creativity and spatial planning* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/KUNZMANN%20CultureCreativitySpatialPlanningTPR2004.pdf>> [πρόσβαση 31 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Lane, R. E. (1966) 'The Decline of Politics and Ideology in a Knowledgeable Society' *American Sociological Review*, 31(5), 649-662
- ♦ Landry, C. (επ.) (2000/2008) *Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, London: Earthscan Publications

- Landry, C. and Bianchini, F. (επ.) (1995) *The creative city*. London: Demos/Comedia
- ♦ Landry, C. (επ.) (2006) *The Art of City Making*. London: Earthscan Publications
  - ♦ Leadbeater, C. and Oakley, K. (1999) *The Independents Britain's new cultural entrepreneurs*, London: Demos
  - ♦ Mascarell, F. (2006) *Creative Policies in Barcelona* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.kulturmanagement.net/downloads/barcelona-mascarell.pdf>> [πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Metaxas, T. (2009) 'Cities competition and economic development in South Europe: The Barcelona case', 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 24-27 Σεπτεμβρίου.
  - ♦ Monclus, F.J. (2007) 'Barcelona 1992', *Olympic Cities: Cities Agendas, Planning, and the World's Games, 1896 – 2012*, London: Routledge, 1(1), 218-236
  - ♦ Monclus, F.J. (2003) 'The Barcelona model: an original formula? From 'reconstruction' to strategic urban projects (1979–2004)', *Planning Perspectives*, 18, 399–421
  - ♦ Müller, A.L. (2009) *Be Creative: City Planning in the 21st century* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.cityfutures2009.com/PDF/11_Mueller_Anna_Lisa.pdf> [πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Nel-lo, O. (1997) *The Olympic Games as a tool for urban renewal: the experience of Barcelona'92 Olympic Village* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp090_eng.pdf> [πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ Observatori Barcelona (2009) *Observatori Barcelona Report 2008* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.observatoribarcelona.org/cambra-observatori/archivos/pdf/en/2008/informe_129/outInforme2008.pdf> [πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2010]
  - ♦ O' Connor, J. (1999) *The Definition of Cultural Industries* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.pedrobendassolli.com/pesquisa/iccl.pdf>> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

- Parcja, M. (2009) 'Approaching Urban Competiveness in Europe: which factors play a key role?', *2nd Conference of "International Regions Benchmarking Consortium"*, Barcelona: Acre 11 November 2009
- ♦ Plaza, B. (2008) *On some Challenges and Conditions for the Guggenheim Museum Bilbao to be an effective Economic Re-activator* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/Plaza_2008_On%20Some%20Challenges%20and%20Conditions%20for%20the%20Guggenheim%20Museum%20%20Bilbao%20to%20be%20an%20Effective%20Economic%20Re-.pdf> [πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Pratt, A. (2000) *New media, the new economy and new spaces* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://eprints.lse.ac.uk/21388/1/New_media_the_new_economy_and_new_spaces_%28LSERO%29.pdf> [πρόσβαση 23 Οκτωβρίου 2009]
- ♦ Rota, M. (2009) '22@Barcelona: a New District for the Creative Economy', στο E. Birch (επ.) *The Urban and Regional Planning Reader*, New York: Routledge.
- ♦ Simneti, A. (2006) *The 'Creative City': Moving from Ideas to Planning Practice* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/37466/123899110.pdf?sequence=1>> [πρόσβαση 17 Φεβρουαρίου 2010]
- ♦ Smith, A. (2005) *Conceptualizing city image change: the 're-imagining' of Barcelona* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: http://westminsterresearch.wmin.ac.uk/1394/1/Smith_2005_%28April_2007%29.pdf> [πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2010].
- ♦ Tay, J. (2005) 'Creative Cities', στο J. Hartley (επ.) *Creative Industries*, Malden, Oxford: Blackwell, 220-232.
- ♦ Yigitcanlar, T. (2007) *The making of urban spaces for the knowledge economy: global practices* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο <URL: <http://eprints.qut.edu.au/14451/1/14451.pdf>> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ Zukin, S. (1995) *The Cultures of Cities*, Cambridge Mass: Blackwell

Διαδικτυακοί Τόποι

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://www.creativeindustries.qut.edu.au/industry-community/> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Creative Amsterdam:

- ♦ <http://www.creativeamsterdam.nl/> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

European Metropolitan Transport Authorities:

- ♦ http://www.emta.com/article.php3?id_article=20 [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]

Barcelona Field Studies Center:

- ♦ <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaUrbanDetail.htm> [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ <http://geographyfieldwork.com/barcelona.htm#> [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ <http://geographyfieldwork.com/Eixample.htm> [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]

Ajuntament de Barcelona:

- ♦ <http://w3.bcn.cat/XMLServeis/XMLHomeLinkPl/0,4022,375670355,00.html> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ <http://www.bcn.es/english/laciutat/barcelona/> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
  - Στατιστική Υπηρεσία
    - <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap11/C1101010.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
    - <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap11/C1102020.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
    - <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap11/C1102040.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
    - <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap11/C1102050.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]

- <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap02/C020101.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap02/C020104.htm> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap02/C020107.htm> [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]
- 22@ Barcelona
  - http://www.bcn.es/urbanisme/22@bcn/angles/index_eng.htm# [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- Barcelona Business
  - http://w3.bcn.es/V44/Home/V44HomeLinkPl/0,3655,71420027_80832497_3,00.html [πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2010]
- Επιχειρηματικό Κέντρο Glories
  - http://w3.bcn.es/V01/Serveis/SubPresentacio/V01SubPresentacioIniciCtl/0,2155,83057194_83070556_3_157492975,00.html?accio=detall [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]
- Τεχνολογικό Πάρκο Nord
  - http://w3.bcn.es/V01/Serveis/SubPresentacio/V01SubPresentacioIniciCtl/0,2155,83057194_83070556_3_157492985,00.html?accio=detall [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]
- Πάρκο Βιοϊατρικής Έρευνας (PRBB)
  - <http://www.prbb.org/eng/part01/p01.htm> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

BCNinternet:

- ◆ <http://www.barcelona-on-line.es/eng/turisme/historia.htm> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]
- ◆ <http://www.bcninternet.com/touristinfo.php?contentid=537> [πρόσβαση 7 Ιανουαρίου 2010]

Εγκυκλοπαιδεία Βικιπαίδεια:

- ♦ http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Barcelona [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ <http://en.wikipedia.org/wiki/Barcelona> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ <http://en.wikipedia.org/wiki/Barcelon%C3%A8s> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]
- ♦ http://en.wikipedia.org/wiki/Culture_of_Barcelona [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2010]

Observatori Barcelona:

- ♦ http://www.observatoribarcelona.org/barcelona_avui

Museu d' Art Contemporari de Barcelona:

- ♦ http://www.macba.cat/controller.php?p_action=show_page&pagina_id=69&inst_id=385&lang=ENG&PHPSESSID=ffen12kug8vm1ilgng5vj1b3g7 [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

El Poble Espanyol:

- ♦ <http://www.poble-espanyol.com/pemsa/en/01-el-poble/museu-arquitectonic.html> [πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2010]

Κέντρο Hangar:

- ♦ <http://www.hangar.org/drupal/?q=content/what-hangar> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Κέντρο Σύγχρονου Πολιτισμού της Βαρκελώνης:

- ♦ http://www.cccb.org/en/qui_som [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Royal Institute of British Architects:

- ♦ <http://www.architecture.com/Awards/RoyalGoldMedal/175Exhibition/WinnersBiogs/1990s/1999.aspx> [πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2010]

Εφημερίδα Καθημερινή:

- ♦ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_05/06/2009_317387 [πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2010]

Πάρκο Βιοϊατρικής Έρευνας:

- ♦ http://www.prbb.org/contingut/part00?from_action=eng_part00 [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Terminal B:

- ♦ <http://www.terminalb.org/frontend/cat/> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

6º Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica 2008-2011:

- ♦ http://w3.bcn.es/V01/Serveis/Noticies/V01NoticiesLlistatNoticiesCtl/0,2138,339756680_370128402_3_371751006,00.html?accio=detall&home= [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Nuevos Acentos 2006 - Plan Estratégico de Cultura de Barcelona:

- ♦ <http://www.bcn.es/plaestrategicdecultura/castella/index.html> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2010]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://www.map-of-spain.co.uk/>

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ http://www10.gencat.cat/ptop/binaris/mapaambits_tcm32-9677.jpg

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://bilbaoenconstruccion.nireblog.com/post/2007/10/19/torre-iberdrola-el-gran-rascacielos-bilbaino-por-fin-en-construccion> [πρόσβαση 20 Φεβρουαρίου 2010]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://www.ehu.es/bicos/images/Guggenheim-bilbao-jan05.jpg> [πρόσβαση 20 Φεβρουαρίου 2010]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ http://www10.gencat.cat/ptop/binaris/mapaambits_tcm32-9677.jpg [πρόσβαση 20 Φεβρουαρίου 2010]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/972651/Barcelona-Olympic-Games> [πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2009]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://www.gsp.org.cy/Olympic%20Games.html> [πρόσβαση 15 Νοεμβρίου 2009]

Ηλεκτρονική Σελίδα:

- ♦ <http://history1900s.about.com/od/fadsfashion/a/olympics1992.htm> [πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2009]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000073719